

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΠΤΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ

Τμήμα Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής

Πτυχιακή εργασία

**Η Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική ανά τόπο και η
εξέλιξή της στο σήμερα**

Δημουλά Γεωργία-Νεφέλη

Επιβλέποντες: Μποτονάκης Αντώνιος, Φιτσανάκης Μίνως

Βόλος, 12/2022

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Γεωργία-Νεφέλη Δημουλά, 2022

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Μουσικής Τεχνολογίας & Ακουστικής του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τους καθηγητές μου, Μποτονάκη Αντώνη και Φιτσανάκη Μίνωα, που βοήθησαν στη δημιουργία της παρούσας εργασίας με τις παρατηρήσεις τους και τις προτάσεις τους. Ευχαριστώ επίσης την οικογένεια μου και τους φίλους που με στήριξαν σε όλη την περίοδο της συγγραφής.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία κάνει λόγο για την ιστορία της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής ανά περιοχή και σκοπό έχει να μάθει στους νέους αλλά και να θυμίσει στους μεγαλύτερους την μουσική ιστορία της Ελλάδας και να τους κάνει να αντιληφθούν τη σπουδαιότητά της. Στα πρώτα κεφάλαια, αναλύονται οι βασικές έννοιες της μουσικής, της παράδοσης και του χορού και η σημασία τους στην αρχαιότητα, καθώς και η έννοια την ελληνικής παραδοσιακής μουσικής και οι κατηγορίες στις οποίες χωρίζονται τα τραγούδια και οι χοροί με βάση τα χαρακτηριστικά τους. Στο 3^ο Κεφάλαιο, αναφέρονται κάποιες βασικές γνώσεις μουσικής θεωρίας για την κατανόηση των μουσικών ρυθμών. Το 4^ο κεφάλαιο, περιλαμβάνει ένα-ένα τα παραδοσιακά μουσικά όργανα, λίγα λόγια για το καθένα και τις κατηγορίες στις οποίες ανήκουν και στο 5^ο κεφάλαιο, φτάνουμε στη μουσική ιστορία, τις επιρροές, τους χορούς και τα μουσικά όργανα κάθε ελληνικού γεωγραφικού διαμερίσματος. Στη συνέχεια, αναφέρονται με λίγα λόγια οι παραδοσιακοί χοροί οι οποίοι είναι γνωστοί και χορεύονται σε όλη την Ελλάδα. Στην τελευταία ενότητα, ξεκινά το πρακτικό μέρος το οποίο αφορά τη δημιουργία ενός podcast-ραδιοφωνικής εκπομπής η οποία παρουσιάζει παραδοσιακά κομμάτια από κάθε περιοχή στην αρχική τους εκτέλεση καθώς και την μουσική τους εξέλιξη στη σημερινή εποχή. Συγκεκριμένα, το κεφάλαιο αυτό παρουσιάζει τον τρόπο με τον οποίο δημιουργήθηκε η εκπομπή. Με το τέλος της εργασίας, διαπιστώνουμε πόσο πλούσια και συγκινητική είναι η μουσική μας παράδοση. Συμπεραίνουμε επίσης, ότι παραμένει ζωντανή όσα χρόνια και να περάσουν με τους νέους να πειραματίζονται πολλές φορές με νέους ήχους και καινούργιες διασκευές.

Λέξεις κλειδιά: μουσική, παράδοση, όργανα, χορός, Ελλάδα

ABSTRACT

The present work speaks about the history of Greek traditional music by region and aims to teach young people and remind older people of the musical history of Greece and make them realize its importance. In the first chapters, the basic concepts of music, tradition and dance and their importance in antiquity are analysed, as well as the concept of Greek traditional music and the categories into which songs and dances are divided based on their characteristics. In Chapter 3, some basic knowledge of music theory for understanding musical rhythms is mentioned. Chapter 4, includes one by one the traditional musical instruments, a few words about each one and the categories to which they belong and in Chapter 5, we get to the musical history, influences, dances and musical instruments of each Greek geographical region. Next, we briefly mention the traditional dances which are known and danced all over Greece. In the last section, the practical part begins, which involves the creation of a podcast-radio show that presents traditional pieces from each region in their original performance as well as their musical evolution in the present day. In particular, this section presents the way in which the broadcast was created. By the end of the work, we see how rich and moving our musical tradition is. We also conclude that it remains alive no matter how many years pass with young people often experimenting with new sounds and new orchestrations.

Keywords: music, tradition, instruments, dance, Greece

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT.....	4
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	5
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	12
1 Βασικές έννοιες	13
1.1 Μουσική, Τραγούδι, Χορός.....	13
1.2 Μουσική και χορός στην αρχαιότητα	13
1.3 Παράδοση και Παραδοσιακά τραγούδια	14
2 Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική και Χοροί	16
2.1 Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική – Δημοτικά Τραγούδια.....	16
2.2 Βασικός διαχωρισμός δημοτικών τραγουδιών	17
2.3 Βασικά χαρακτηριστικά του δημοτικών τραγουδιών	17
2.4 Ελληνικοί Παραδοσιακοί χοροί.....	18
3 Βασικές γνώσεις μουσικής θεωρίας	20
3.1 Μουσικοί φθόγγοι.....	20
3.2 Ρυθμός-Τέμπο-Μέτρο.....	21
3.3 Ρυθμός και χορός	22
3.4 Κατηγορίες ρυθμών στους παραδοσιακούς χορούς.....	23
4 Ελληνικά παραδοσιακά μουσικά όργανα	24
4.1 Εισαγωγή	24
4.2 Ύψυχον ή Χορδόφωνα (παραγωγή του ήχου με χτύπημα χορδής)	24
4.2.1 Με δοξάρι	24

4.2.2	Νυκτά (οικογένειας λαούτου):.....	26
4.2.3	Κρουόμενο έγχορδο.....	31
4.3	Πνευστά (φύσημα σε σωλήνα) ή Αερόφωνα.....	32
4.3.1	Ξύλινα πνευστά.....	32
4.3.2	Χάλκινα πνευστά (Τα συναντάμε κυρίως στη Μακεδονία)	35
4.3.3	Αερόφωνο – πληκτροφόρο	36
4.4	Κρουστά.....	37
4.4.1	Μεμβρανόφωνα (χτύπημα μεμβράνης):	37
4.4.2	Ιδιόφωνα (χτύπημα απευθείας στο όργανο-χωρίς μεμβράνη):	39
4.5	Συνδυασμοί ελληνικών μουσικών παραδοσιακών οργάνων	41
5	Ελληνική Μουσική Παράδοση ανά γεωγραφικό διαμέρισμα	43
5.1	Θράκη	43
5.2	Μακεδονία	46
5.2.1	Δυτική Μακεδονία	47
5.2.2	Κεντρική Μακεδονία	48
5.2.3	Ανατολική Μακεδονία.....	49
5.2.4	Ποντιακή Μουσική	50
5.3	Ήπειρος.....	51
5.4	Θεσσαλία	54
5.5	Στερεά Ελλάδα.....	56
5.6	Πελοπόννησος.....	58
5.7	Κρήτη.....	60
5.8	Νησιά Ιονίου Πελάγους (Επτάνησα)	62
5.9	Νησιά Αιγαίου Πελάγους	65
6	Χοροί Πανελλήνιοι.....	69
7	Πρακτικό μέρος.....	71

8	Συμπεράσματα.....	90
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	92

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Πίνακας με τα σχήματα των μουσικών φθόγγων και των παύσεων, τις ονομασίες τους και τη διάρκειά τους.....	20
Εικόνα 2: Χρονικές διάρκειες.....	21
Εικόνα 3: Παράδειγμα για το κλάσμα του μέτρου	22
Εικόνα 4: Κρητική λύρα (αριστερά).....	25
Εικόνα 5: Κεμεντζές (δεξιά).....	25
Εικόνα 6: Βιολί.....	25
Εικόνα 7: Κρητικό λαούτο.....	26
Εικόνα 8: Μαντολίνο	27
Εικόνα 9: Ούτι	27
Εικόνα 10: Ταμπουράς.....	28
Εικόνα 11: Μπουζούκι.....	28
Εικόνα 12: Μπαγλαμάς.....	29
Εικόνα 13: Τζουράς	29
Εικόνα 14: Σάζι.....	29
Εικόνα 15: Κιθάρα.....	30
Εικόνα 16: Κανονάκι	30
Εικόνα 17: Κανονάκι και δαχτυλήθρες	31
Εικόνα 18: Σαντούρι (αριστερά).....	31
Εικόνα 19: Παίζοντας το σαντούρι (δεξιά).....	31
Εικόνα 20: Κλαρίνο	32
Εικόνα 21: Φλογέρα.....	32
Εικόνα 22: Σουραύλι.....	33
Εικόνα 23: Ζουρνάς-Πίπιζα.....	34

Εικόνα 24: Μαντούρα.....	34
Εικόνα 25: Γκάντα (αριστερά).....	35
Εικόνα 26: Τσαμπούνα (μέση)	35
Εικόνα 27: Παίζοντας τον άσκαυλο (δεξιά)	35
Εικόνα 28: Τρομπέτα	35
Εικόνα 29: Τρομπόνι	36
Εικόνα 30: Ακορντεόν	36
Εικόνα 31: Νταούλι (αριστερά)	37
Εικόνα 32: Παίζοντας το νταούλι (δεξιά).....	37
Εικόνα 33: Τουμπελέκι.....	38
Εικόνα 34: Ντέφι	38
Εικόνα 35: Ταμπουτσά (αριστερά)	39
Εικόνα 36: Τουμπανάς (δεξιά).....	39
Εικόνα 37: Ζίλια (αριστερά).....	39
Εικόνα 38: Παίζοντας τις ζίλιες (δεξιά).....	39
Εικόνα 39: Κουδούνια	40
Εικόνα 40: Κουδουνάκια σε δοξάρια λύρας.....	40
Εικόνα 41: Τρίγωνο (αριστερά).....	40
Εικόνα 42: Μασιά (δεξιά).....	40
Εικόνα 43: Μασούρ-Πλεξίδες (αριστερά).....	41
Εικόνα 44: Σουργούτ (μέση).....	41
Εικόνα 45: Νομίσματα (δεξιά).....	41
Εικόνα 46: Αρχαία Θράκη (αριστερά).....	43
Εικόνα 47: Σημερινή Θράκη (δεξιά)	43
Εικόνα 48: Όλοι οι νομοί της Μακεδονίας.....	46
Εικόνα 49: Δυτική Μακεδονία	47

Εικόνα 50: Κεντρική Μακεδονία.....	48
Εικόνα 51: Ανατολική Μακεδονία	49
Εικόνα 52: Ήπειρος	51
Εικόνα 53: Θεσσαλία.....	54
Εικόνα 54: Στερεά Ελλάδα	56
Εικόνα 55: Πελοπόννησος.....	58
Εικόνα 56: Κρήτη	60
Εικόνα 57: Επτάνησα.....	62
Εικόνα 58: Βόρειο Αιγαίο, Κυκλάδες και Δωδεκάνησα	65
Εικόνα 59: Σποράδες	65
Εικόνα 60: Νησιά Αργοσαρωνικού	66
Εικόνα 61: Καλώδιο USB type b – USB 3.0.....	72
Εικόνα 62: πίσω μέρος κάρτας ήχου Behringer U-Phoria UMC202HD.....	72
Εικόνα 63: Σύνδεση με λαπτοπ σε θύρα usb 3.0	73
Εικόνα 64: Μπροστινό μέρος κάρτας ήχου	73
Εικόνα 65: Καλώδιο XLR	74
Εικόνα 66: Σχεδιάγραμμα σύνδεσης μικροφώνου - κάρτας ήχου - H/Y.....	74
Εικόνα 67: Ρύθμιση εξόδων.....	75
Εικόνα 68: Ρύθμιση στο πρόγραμμα επεξεργασίας (από πού «παίρνουμε» είσοδο και από πού «βγάζουμε» έξοδο).	75
Εικόνα 69: Περιβάλλον του Adobe Audition.....	76
Εικόνα 70: Περιβάλλον Audition - rec	77
Εικόνα 71: Κάρτα ήχου Behringer U-PHORIA UMC202HD	77
Εικόνα 72: Περιβάλλον Audition - εγγραφή	78
Εικόνα 73: Στάθμη decibel	78
Εικόνα 74: Adobe Audition - κουμπί stop.....	79

Εικόνα 75: Επιλογή ηχητικού σημείου.....	79
Εικόνα 76: Πώς βρίσκουμε τον κομπρέσορα	80
Εικόνα 77: Ρυθμίσεις κομπρέσορα.....	81
Εικόνα 78: Γενικό gain σήματος.....	82
Εικόνα 79: Πριν τον κομπρέσορα.....	82
Εικόνα 80: Μετά τον κομπρέσορα.....	83
Εικόνα 81: Αποθήκευση αρχείου.....	83
Εικόνα 82: Πολυκάναλο	84
Εικόνα 83: Τοποθέτηση ηχητικών αρχείων στο πολυκάναλο	85
Εικόνα 84: Fade out	85
Εικόνα 85: Αυξομείωση έντασης	86
Εικόνα 86: Τα πρώτα κανάλια του project	87
Εικόνα 87: Μετατροπή project σε αρχείο ήχου	88
Εικόνα 88: Αποθήκευση αρχείου.....	88

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα έχει πλούσια μουσική παράδοση η οποία σε κάθε περιοχή διαφέρει. Όσο περνάνε τα χρόνια και όσο δεν υπάρχει η απαραίτητη μουσική παιδεία στα σχολεία, οι νέοι δεν γνωρίζουν την μουσική ιστορία του τόπου τους και δεν γνωρίζουν πως έχει εξελιχθεί από τα παλαιότερα χρόνια, στο σήμερα. Κάθε τραγούδι, κάθε χορός, σε εκείνα τα χρόνια, συνδέεται με κάποιο γεγονός, ή προσωπικό όπως ένας γάμος, ή πιο γενικό όπως η σκλαβιά, η ξενιτιά κ.λπ. Οπότε, υπάρχει ιδιαίτερο νόημα και ενδιαφέρον σε αυτά. Στόχος της εργασίας αυτής είναι κυρίως να διδαχθούν οι νέοι αλλά και να θυμηθούν οι παλαιότεροι τη μουσική παράδοση της Ελλάδας, όσο αναφορά κυρίως τραγούδια, χορούς και μουσικά όργανα και να αντιληφθούν πως και από που επηρεαστήκαμε για τη δημιουργία της ελληνικής μουσικής. Από που έχει ξεκινήσει η ελληνική μουσική; Τι είδους όργανα χρησιμοποιούνταν; Τέλος, ακούγεται ακόμα η παραδοσιακή μουσική ή έχει ξεχαστεί από τις νεότερες γενιές; Έχει παραποιηθεί ώστε να ταιριάζει με τους νέους ήχους της εποχής;

1 Βασικές έννοιες

1.1 Μουσική, Τραγούδι, Χορός

Η μουσική είναι μια από τις μεγάλες τέχνες. Βρίσκεται δηλαδή ανάμεσα στην γλυπτική, την ποίηση, την αρχιτεκτονική, την ζωγραφική, το θέατρο.¹ Έχει πάρει το όνομα της από τις εννέα μούσες της ελληνικής μυθολογίας, εννέα θεότητες της μουσικής, της ποίησης, του χορού, των μουσικών οργάνων.² Είναι μια ιδιαίτερη τέχνη που συγκεντρώνει ήχους και έχει σκοπό τη σύνθεση, την εκτέλεση και την ακρόαση ενός έργου-μουσικού κομματιού.³ Είναι μάλιστα από τις πιο συνηθισμένες τέχνες που συναντάμε στη ζωή μας καθώς μπορούμε να την αντιληφθούμε σε πολλούς καθημερινούς χώρους (εστίαση, χώροι αναμονής, μέσα μεταφοράς, σινεμά κ.α.) και μέσα ψυχαγωγίας (τηλεόραση, ραδιόφωνο, ίντερνετ). Η μουσική αποτελείται κυρίως από μελωδία, αρμονία, ρυθμό.⁴ Τα χαρακτηριστικά αυτά διαφέρουν ανά πολιτισμό, κοινωνικό πλαίσιο και περίσταση.

Το τραγούδι είναι μια μουσική σύνθεση που εκτελείται από μια ή περισσότερες φωνές που αποδίδουν ένα ποιητικό κείμενο, τους στίχους δηλαδή, με ή χωρίς οργανική συνοδεία.⁵ Η μουσική φορτίζει τον λόγο με πάθος που είναι δύσκολο να μεταδοθεί με την απλή ομιλία. Είναι ένα μέσο επικοινωνίας αφού μπορεί να διηγείται ιστορίες, να περιγράφει συναισθήματα και να προτρέπει σε δράσεις.

Ο χορός είναι ένα σύνολο κινήσεων του σώματος.⁶ Είναι μια καλλιτεχνική ή/και αθλητική σωματική έκφραση, τις περισσότερες φορές ρυθμική συνοδευόμενη με μουσική. Οι άνθρωποι χορεύουν είτε για να γυμναστούν, είτε για να διασκεδάσουν, είτε για να επικοινωνήσουν και να εκφράσουν τα συναισθήματά τους.⁷

1.2 Μουσική και χορός στην αρχαιότητα

Ο όρος της μουσικής για τους αρχαίους Έλληνες σήμαινε την Ποίηση, το Μέλος (Μελωδία) και τον Χορό ως κάτι ενιαίο,⁸ ενώ για τη θεωρία της Μουσικής χρησιμοποιούσαν την Αρμονική.⁹

¹Λήμμα “Fine Arts”, Encyclopaedia Britannica, 11th Edition, 2011.

²Bundrick, Sheramy D., *Music and Image in Classical Athens*, 49. University of South Florida, St. Petersburg, Cambridge University Press, 2005.

³Λήμμα “Music”, Oxford lexico.

⁴Τσαφταρίδης, Νικόλας. *Πολιτισμός και Ελεύθερος χρόνος: Ακούγοντας μουσική*, 9. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

⁵Λήμμα “Song”, Oxford lexico.

⁶Λήμμα “Dance”, Oxford lexico.

⁷Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Εισαγωγή*. 2002. [πρόσβαση: 20/6/21]

⁸Στάμου, Λ., *Plato and Aristotle on Music and Music Education: Lessons from Ancient Greece*, 3. University of Macedonia, Greece, 2002.

⁹Λήμμα “Harmony”, Encyclopedia.

Στην αρχαιότητα ο χορός ή όρχηση όπως ονομαζόταν τότε, υπήρχε περισσότερο ως λατρευτικό μέσο σε θρησκευτικές τελετές, ως μέσο εξιστόρησης μιας ιστορίας ή/και εξωτερίκευσης συναισθημάτων.¹⁰ Οι αρχαίοι έχουν δημιουργήσει χορούς για σχεδόν όλες τις περιστάσεις. Χορούς θρησκευτικούς, πολεμικούς, γυμναστικούς, γλεντιού, γάμου, θεατρικούς, πένθιμους κ.α.¹¹ Κάποιοι από τους σημερινούς χορούς έχουν αρκετά στοιχεία από τους αρχαίους.¹² Οι χοροί του πολέμου στα αρχαία χρόνια, ήταν μια φυσική και ψυχολογική ετοιμασία για το γεγονός αυτό.¹³ Ένας τέτοιος χορός ήταν ο πυρρίχιος ο οποίος προετοίμαζε σωματικά τους πολεμιστές εκτελώντας συντονισμένες κινήσεις που θα έπρεπε να κάνουν για άμυνα ή επίθεση στη μάχη.¹⁴

1.3 Παράδοση και Παραδοσιακά τραγούδια

Παράδοση είναι η μεταβίβαση ηθών και εθίμων σε μια κοινωνία από γενιά σε γενιά. Συγκεκριμένες συμπεριφορές, αντιλήψεις, ενδυμασίες, συνταγές, συγκεκριμένη μουσική κ.α. που έχουν περάσει από προγενέστερες γενιές σε μεταγενέστερες, χαρακτηρίζονται ως παράδοση.¹⁵ Έτσι και το παραδοσιακό τραγούδι είναι μια αυθεντική έκφραση ενός ξεπερασμένου τρόπου ζωής ο οποίος συντηρείται.¹⁶ Τα μουσικά αυτά κομμάτια του λαού, τα απομνημόνευαν και τα διέδιδαν προφορικά και δεν γνωρίζουμε από πού προέρχονται, ούτε ποιοι είναι οι συνθέτες και οι στιχουργοί τους. Είναι επίσης η μουσική επένδυση των παραδοσιακών χορών.¹⁷ Τα παραδοσιακά κομμάτια χωρίζονται ανάλογα με τον περιεχόμενο τους, το μέτρο, την περίσταση όπου τα ακούμε και την περιοχή από την οποία κατάγονται.¹⁸ Αναφέρονται σε ιστορικά και προσωπικά γεγονότα, δηλαδή εορτές και τελετές όπως Χριστούγεννα, Πάσχα, γενέθλια, γάμοι, κηδείες, πολέμους ή και προσωπικές ιστορίες άγνωστων προσώπων περιγράφοντας συναισθηματικές καταστάσεις. Τα νανουρίσματα επίσης, θεωρούνται παραδοσιακά τραγούδια. Μέσω της μουσικής και των στίχων εξέφραζαν τον πόνο, τη χαρά, την ξενιτιά.¹⁹ Η παραδοσιακή μουσική συνόδευε τον άνθρωπο από τη γέννηση του μέχρι και το θάνατο του. Για τα τραγούδια αυτά, δεν υπάρχουν πνευματικά δικαιώματα λόγω του ότι τόσα χρόνια μεταφέρονται στις νέες γενιές κυρίως προφορικά και πλέον όταν ένα παραδοσιακό τραγούδι καταγράφεται ή ερμηνεύεται από κάποιον, θεωρείται διασκευή. Με το πέρασμα των χρόνων, οι κουλτούρες ανακατεύονται, έτσι

¹⁰Γιανκάκη, Νικολέτα. *Ο φόρος και οι λατρευτικές τελετές στην Αρχαία Ελλάδα*, 5. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, 2016.

¹¹Σκληρός, Ισίδωρος. *Ιστορία Χορού Ι: Ο Χορός στην Αρχαία Ελλάδα και οι Ηδυπαθείς Χοροί*. [πρόσβαση: 20/6/21]

¹²Τσιαμήτρος, Γιάννης. *Ο παραδοσιακός χορός στην Ελλάδα*. 2012.

¹³Harrison, J.E., *Τελετουργικά Δρώμενα στην Αρχαία Ελληνική Θρησκεία*, 32. Αθήνα, 1997.

¹⁴Καλογερόπουλος, Κ., *Ο χορός στην αρχαία Ελλάδα*. 2011.

¹⁵Λήμμα “παράδοση”, Πύλη για την ελληνική γλώσσα: Λεξικό της κοινής νεοελληνικής.

¹⁶Middleton, Richard. *Studying Popular Music*, 127. Philadelphia, Open University Press, 1990.

¹⁷Παπαγεωργίου, Σοφία. *Νέοι που ασχολούνται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: μερικά συμπεράσματα για τη σχέση τους με αυτή*, 3. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, 2008.

¹⁸Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική, ΙΕΜΑ - Κέντρο Μουσικής Πληροφόρησης. [πρόσβαση: 22/6/21]

¹⁹Παπαγεωργίου, Σοφία. *Νέοι που ασχολούνται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: μερικά συμπεράσματα για τη σχέση τους με αυτή*, 6.

και τα παραδοσιακά τραγούδια μπορεί να επηρεαστούν από άλλες κουλτούρες και να διασκευαστούν με διαφορετικά μουσικά όργανα, κουρδίσματα, ηχοχρώματα ή και διαφορετικούς στίχους,²⁰ το οποίο κάνει και την έρευνά μας για την προέλευση των ελληνικών παραδοσιακών τραγουδιών, κάπως πιο δύσκολη.

²⁰Λήμμα “Folk music”, Encyclopaedia Britannica.

2 Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική και Χοροί

2.1 Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική – Δημοτικά Τραγούδια

Η ελληνική παραδοσιακή μουσική περιλαμβάνει την αρχαία ελληνική μουσική, την βυζαντινή και την δημοτική μουσική.²¹ Τα δημοτικά τραγούδια, τα οποία θα μελετήσουμε, προέρχονται από την αρχαιοελληνική μουσική και τη βυζαντινή. Η δημοτική μουσική περιλαμβάνει όλα τα τραγούδια, τους ρυθμούς και τους χορούς όλων των περιοχών της Ελλάδος.²² «Δήμος» στα αρχαία ελληνικά σημαίνει «λαός».²³ «Δημοτικός» είναι αυτός που ανήκει στον λαό.²⁴ Η δημοτική μουσική λοιπόν, είναι η μουσική του ελληνικού λαού και αυτό γιατί όπως είπαμε, μεταφέρεται προφορικά από γενιά σε γενιά, δεκάδες χρόνια, χωρίς να γνωρίζουμε από ποιον προέρχεται κάθε τραγούδι ακριβώς.²⁵ Παρόλο που υπάρχει κάποιος ποιητής-στιχουργός, ανώνυμος ή γνωστός, ο οποίος μπορεί να είναι ταυτόχρονα και ο συνθέτης και ο χορευτής ενός δημοτικού τραγουδιού,²⁶ με τον καιρό και τα χρόνια ο λαός εμπλουτίζει (ή και παραλείπει) στίχους, νότες, όργανα ή και χορευτικές κινήσεις, δηλαδή τα παραλλάσει.²⁷ Μπορούμε πολλές φορές με το αφτί μας να ξεχωρίσουμε από πού προέρχεται ένα τραγούδι ακούγοντας το περιεχόμενο του, τη διάλεκτο, τον ρυθμό του, τους στίχους, τα όργανα που παίζουν, τον χορό που τα συνοδεύει και εάν αναφέρει γεωγραφικές ή ιστορικές πληροφορίες.²⁸ Η δημοτική μουσική ως όρος καθιερώθηκε τον 19^ο αιώνα από την σύγχρονη φιλολογική, λαογραφική και μουσικολογική επιστήμη ενώ παλαιότερα, από τα βυζαντινά χρόνια χρησιμοποιούνταν ο όρος «δημώδης» για τα τραγούδια του λαού ώστε να τα ξεχωρίζουν από την λόγια ποίηση, την παλατινή και την εκκλησιαστική μουσική. Το ελληνικό δημοτικό τραγούδι είναι μια έκφραση συναισθημάτων. Με αυτή τη μουσική και την προφορική λογοτεχνική ποίηση, οι πρόγονοί μας μοιράζονταν τους πόνους, τις χαρές, τις σκέψεις, τα ιδανικά τους.²⁹ Η Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική όπως είπαμε, προέρχεται από την Αρχαία Ελληνική Μουσική μέσω της Βυζαντινής. Η βυζαντινή μουσική, η οποία χρονολογείται τον 4^ο αιώνα μ.Χ., έχει τις ρίζες της από την αρχαία ελληνική, την εβραϊκή και την συριακή θρησκευτική μουσική παράδοση,³⁰ ενώ τα κείμενά της είναι στην ελληνική γλώσσα³¹ Είναι κατά βάση εκκλησιαστική, τα άσματα της μονοφωνικά, χωρίς οργανική συνοδεία

²¹ Ζώνη, Σπυριδούλα-Σοφία. *Το κανονάκι και η παραδοσιακή μουσική ως αντικείμενα διδασκαλίας: άτυπες μορφές μάθησης σε τυπικά πλαίσια*, 11. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Σχολή Επιστημών Αγωγής Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, 2019.

²² Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική, ΙΕΜΑ - Κέντρο Μουσικής Πληροφόρησης. [πρόσβαση: 22/6/21]

²³ Λήμμα “δήμος”, Πύλη για την ελληνική γλώσσα: Βασικό λεξικό της αρχαίας ελληνικής.

²⁴ Λήμμα “δημοτικός -ή -ό”, Πύλη για την ελληνική γλώσσα: Λεξικό της κοινής νεοελληνικής.

²⁵ Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική, ΙΕΜΑ - Κέντρο Μουσικής Πληροφόρησης. [πρόσβαση: 22/6/21]

²⁶ Κυριακόπουλος, Χρίστος. Μάρκος, Κωνσταντίνος. *Δημώδης Μουσική*. [πρόσβαση: 30/6/21]

²⁷ Μιρασετζή Μ.Δ., «Εισαγωγή στο δημοτικό τραγούδι», *Δημώδης και Ιδιωτικός Βίος στην Ελλάδα II: Οι Νεότεροι Χρόνοι*, 154. Τόμος Γ, Πάτρα, 2002.

²⁸ Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική, ΙΕΜΑ - Κέντρο Μουσικής Πληροφόρησης. [πρόσβαση: 22/6/21]

²⁹ Δημοτική Μουσική, ΙΕΜΑ - Κέντρο Μουσικής Πληροφόρησης. [πρόσβαση: 30/6/21]

³⁰ Ιστορία της Βυζαντινής Μουσικής, ΙΕΜΑ - Κέντρο Μουσικής Πληροφόρησης. [πρόσβαση: 30/6/21]

³¹ Λήμμα “Βυζαντινή Μουσική”, *The Columbia Electronic Encyclopedia*, 6th ed. 2007

και σε ελεύθερο ρυθμό.³² Οι βυζαντινοί δημιούργησαν την εκκλησιαστική μουσική και τους πρώτους ύμνους από τους οποίους δημιουργήθηκε η ελληνική δημοτική μουσική με κύρια διαφορά ότι η δημοτική έχει σε πολλά τραγούδια σταθερό ρυθμό και οργανική συνοδεία για να υπάρχει και το κομμάτι του χορού.³³ Έχουν παρατηρηθεί σε ζωγραφίες πάνω σε αγγεία ή σε άλλα αντικείμενα ακόμα και σε αιογραφίες, μουσικά όργανα και σημερινοί ελληνικοί χοροί. Οι αρχαίοι Έλληνες πριν τις μάχες τραγουδούσαν για να εμπυχώσουν τους στρατιώτες, με παράδειγμα την μάχη των Θερμοπυλών, με τον Λεωνίδα και τους πολεμιστές του να χορεύουν και να τραγουδούν καθώς και το 1821 όπου γλεντούσαν επάνω στα βουνά πριν από τις επιθέσεις.³⁴

2.2 Βασικός διαχωρισμός δημοτικών τραγουδιών

Ο λαός διακρίνει τα δημοτικά τραγούδια κυρίως στις βασικές εξής κατηγορίες ανάλογα με το περιεχόμενό τους:

α) Σε αυτά που αναφέρονται σε **φάσεις της ζωής**: Του γάμου, εργατικά, ερωτικά, ποιμενικά, μοιρολόγια, νανουρίσματα, ταχταρίσματα, λαχνίσματα, της ξενιτιάς, εορταστικά.

β) Στα **ιστορικά ή επικά** που αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα της Ελλάδας. Αυτά κυρίως είναι τα:

- Ακριτικά: Αναφέρονται στους ακρίτες, δηλαδή στους Βυζαντινούς φύλακες των συνόρων (άκρων). Προσδιορίζονται από τον 8^ο μέχρι τον 12^ο αιώνα π.Χ. Είναι πολύστιχα.
- Κλέφτικα: Επαινούν τα ηρωικά κατορθώματα των κλεφτών και των αμαρτωλών την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

γ) Στις **παραλογές** οι οποίες είναι αφηγηματικά δραματικά τραγούδια που πολλές φορές βασίζονται σε φανταστικά γεγονότα.

δ) **Θρησκευτικά τραγούδια-Κάλαντα**: Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς, Θεοφανίων, Λαζάρου, Πάσχα κ.α.³⁵

2.3 Βασικά χαρακτηριστικά του δημοτικών τραγουδιών

- Ο δημιουργός είναι άγνωστος³⁶ όπως και ο ακριβής τόπος προέλευσης και ο χρόνος σύνθεσης.

³²Ιστορία της Βυζαντινής Μουσικής, ΙΕΜΑ - Κέντρο Μουσικής Πληροφόρησης. [πρόσβαση: 30/6/21]

³³Αβραμίδης, Δημήτριος. *Περί Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής: μελέτη στο υλικό διδασκαλίας της Ελληνικής παραδοσιακής δημοτικής μουσικής*, 30, 61 Θεσσαλονίκη: Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Μουσικές Τέχνες, 2017.

³⁴Κυριακόπουλος, Μάρκος. *Δημώδης Μουσική*. [πρόσβαση: 30/6/21]

³⁵Κυριακόπουλος, Δημώδης Μουσική. [πρόσβαση: 30/6/21]

³⁶Αβραμίδης, *Περί Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής*, 58.

- Χρησιμοποιούνται τοπικοί διάλεκτοι.³⁷
- Εμφανίζονται με πολλές παραλλαγές.³⁸
- Εκφράζουν και περιγράφουν με ρεαλιστικό τρόπο, βιώματα και συναισθήματα ανθρώπων.³⁹
- Οι στίχοι είναι δεκαπεντασύλλαβοι ή δωδεκασύλλαβοι και σπάνια υπάρχουν ομοιοκαταληξίες.⁴⁰
- Συνοδεύουν συχνά έναν χορό.⁴¹

2.4 Ελληνικοί Παραδοσιακοί χοροί

Μεγάλο κομμάτι της ελληνικής παράδοσης μαζί με την μουσική είναι και οι παραδοσιακοί χοροί. Μας προσφέρουν επικοινωνία, ψυχαγωγία, άσκηση και είναι μέσο έκφρασης συναισθημάτων.⁴² Τα είδη είναι πολλά διότι κάθε περιοχή της Ελλάδας έχει τους δικούς της χορούς οι οποίοι μπορεί να διαφέρουν ακόμα και από χωριό σε χωριό.⁴³ Επίσης η διαφοροποίηση των χορών οφείλεται στο κλίμα, τον τρόπο ζωής, τους πολέμους, της καταστροφές ή και τους πρόσφυγες του τόπου. Οι βασικοί αυτοί παράγοντες δημιουργούν την ιστορία μιας περιοχής και διάφορες καταστάσεις μέσα από τις οποίες γεννιέται ένας χορός.⁴⁴ Όπως και για τα παραδοσιακά τραγούδια, οι χοροί για τους Έλληνες είναι κάτι ιερό και ξεχωριστό διότι δημιουργήθηκαν από τον απλό λαό για να εκφράσουν όλα αυτά που μπορεί να νιώθουν στην ψυχή τους, σε διάφορες στιγμές της ζωής τους.

Διαφοροποιούνται ανάλογα:

α) Με την προέλευσή τους:

- Πανελλήνιοι (π.χ. συρτός, τσάμικος)
- Τοπικοί (π.χ. ικαριώτικος-Ικαρία, σούστα-Κρήτη)

β) Με το θέμα τους:

- Θρησκευτικοί, Πολεμικοί, Ερωτικοί κ.λπ.

³⁷Λυμπέρης, Ιωάννης. *Μουσικολογραφικές και Εθνομουσικολογικές προσεγγίσεις των Ελληνικών Δημοτικών Τραγουδιών. Θεωρίες, μέθοδοι και καταγραφές*, 25. Αθήνα: Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλολογίας, 2014.

³⁸Αβραμίδης, *Περί Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής*, 58.

³⁹Λυμπέρης, *Μουσικολογραφικές και Εθνομουσικολογικές προσεγγίσεις των Ελληνικών Δημοτικών Τραγουδιών*, 87.

⁴⁰Goudas, Panagiota Silvia. *Ο θρήνος στο δημοτικό τραγούδι*. Lund University, 4. 2009.

⁴¹Τσιχουρίδης, Τσαμπίκος – Αναστάσιος. *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 25. Αλεξανδρούπολη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Σχολή Επιστημών Αγωγής Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, 2020.

⁴²Κοσμίδου, Ευδοξία. Πατσιαούρας, Αστέριος. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό Διερεύνηση των Κινήτρων Συμμετοχής Εφήβων σε Ομάδες Παραδοσιακών Χορών*, 108. Τόμος 3, 2005.

⁴³Φυσική Αγωγή (Ε και ΣΤ Δημοτικού) - Βιβλίο Μαθητή (εμπλουτισμένο), Κεφάλαιο 7:

Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί, Πολιτισμικές κοινότητες και παραδοσιακοί χοροί. 1. [πρόσβαση: 1/7/21]

⁴⁴Η Πορεία της παραδοσιακής μουσικής στην Ελλάδα: Παραδοσιακοί Εθνικοί Χοροί. [πρόσβαση: 1/7/21]

γ) Με το σχήμα τους:

- Κυκλικοί
- Αντικριστοί ή καρσιλαμάδες

δ) Με το φύλο:

- Ανδρικοί
- Γυναικείοι
- Μικτοί

ε) Με το μέτρο τους:

- 2/4, 3/4, 4/4, 2/8 κ.λπ.⁴⁵

Παρόλο που υπάρχουν κοινά στην παραδοσιακή μουσική μεταξύ κάποιων περιοχών της Ελλάδας, εμείς θα την μελετήσουμε σε κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα ξεχωριστά και θα αναφερθούμε σε αρκετές μουσικές διαφορές που υπάρχουν ανάμεσά τους.

⁴⁵Η Πορεία της παραδοσιακής μουσικής στην Ελλάδα: Παραδοσιακοί Εθνικοί Χοροί. [πρόσβαση: 1/7/21]

3 Βασικές γνώσεις μουσικής θεωρίας

Κάποιες βασικές γνώσεις μουσικής θεωρίας χρειάζονται ώστε να κατανοηθεί η έννοια των ρυθμών στα τραγούδια.

3.1 Μουσικοί φθόγγοι

Εδώ βλέπουμε τους μουσικούς φθόγγους και τις παύσεις τους, την ονομασία τους και τη διάρκειά τους.

Φθογγόσημο	Ονομασία	Διάρκεια	Παύση
	Ολόκληρο	4 χρόνους	
	Μισό	2 χρόνους	
	Τέταρτο	1 χρόνο	
	Όγδοο	1/2 χρόνο	
	Δέκατο Έκτο	1/4 χρόνου	

Εικόνα 1: Πίνακας με τα σχήματα των μουσικών φθόγγων και των παύσεων, τις ονομασίες τους και τη διάρκειά τους.⁴⁶

1 ολόκληρο = 2 μισά

1 μισό = 2 τέταρτα

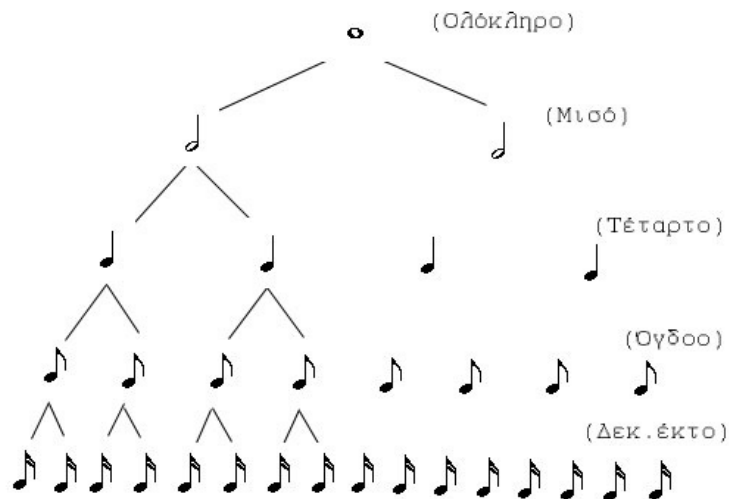
1 τέταρτο = 2 όγδοα

1 όγδοο = 2 δέκατα έκτα

1 ολόκληρο (4 χρόνοι) = 2 μισά ή 4 τέταρτα ή 8 όγδοα ή 16 δέκατα έκτα⁴⁷

⁴⁶<http://doingmusic.blogspot.com/2014/01/blog-post.html> [προσπελ. 4/7/21]

⁴⁷Σιώρας Γιώργος, Νακάκη Δήμητρα. *Η θεωρία της μουσικής και εφαρμογές της Α' θεωρία*, 9. Φίλιππος Νάκας, 1992.

Εικόνα 2: Χρονικές διάρκειες⁴⁸

3.2 Ρυθμός-Τέμπο-Μέτρο

Ρυθμός είναι μια κίνηση που επαναλαμβάνεται σε ίσα χρονικά διαστήματα. Για παράδειγμα, ρυθμό έχει η καρδιά μας η οποία χτυπάει με ένα σταθερό παλμό, τα βήματα μας όταν περπατάμε, η περιστροφή της γης που γίνεται κάθε 24 ώρες κ.α.⁴⁹ Στη μουσική είναι ο ρυθμός είναι μια διαδοχή ήχων και σιωπών, δηλαδή μουσικών φθόγγων και παύσεων. Οι φθόγγοι και οι παύσεις όπως είδαμε, έχουν ο καθένας τη δικιά του χρονική αξία. Για να έχουμε ρυθμό, οι αξίες των φθόγγων πρέπει να κινούνται σε ίσα χρονικά διαστήματα.⁵⁰

Το τέμπο μας δείχνει το πόσο αργά ή γρήγορα διαδέχεται ένας παλμός τον επόμενο. Δηλαδή την ταχύτητα του ρυθμού. Μετριέται κυρίως με το bpm (bits per minutes) δηλαδή σε παλμούς ανά λεπτό.⁵¹ Όταν για παράδειγμα το τέμπο μας είναι 60 bpm ουσιαστικά είναι 60 παλμοί το λεπτό και στο συγκεκριμένο παράδειγμα ένας παλμός αντιστοιχεί σε ένα δευτερόλεπτο.⁵²

Μια μουσική σύνθεση αποτελείται από το πεντάγραμμο το οποίο χωρίζεται σε κουτάκια με κάθετες γραμμές οι οποίες λέγονται διαστολές. Σχηματικά, το μέτρο είναι

⁴⁸http://micro-kosmos.uoa.gr/gr/magazine/ergasies_foititon/ekptech/music/diarkeies.htm [προσπελ. 4/7/21]

⁴⁹Τσιαμήτρος, Γιάννης. *Ο παραδοσιακός χορός στην Ελλάδα*. 2012.

⁵⁰Αρχιτεκτονίδης, Βασίλης. *Θεωρία βασικών γνώσεων της μουσικής μέχρι την αρμονία*, 38. Αθήνα: Μουσικός εκδοτικός οίκος Κ. Παπαρηγορίου - Χ. Νάκας, 1987

⁵¹Καραβοκύρου, Ευδοξία. *Η χρήση του ρυθμού στην βελτίωση της κινητικότητας σε ασθενείς με νευρολογικές παθήσεις*, 10 Αίγιο: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, Σχολή Επαγγελματιών Υγείας & Πρόνοιας, Τμήμα Φυσικοθεραπείας, 2019.

⁵²Αγαλιανού, Ολυμπία. *Η Συμβολή του ρυθμού στην απόδοση των κινητικών δεξιοτήτων*, 8. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Επιστημών της Αγωγής, Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία. Ε.Γ.Ο., 2018.

ένα από αυτά τα κουτάκια και έχουν όλα τα μέτρα ίση διάρκεια. Στην ουσία λοιπόν, το μουσικό μέτρο είναι η διαίρεση του χρόνου σε ίσα μικρά χρονικά διαστήματα.⁵³

Στην αρχή του πενταγράμμου, μετά από το κλειδί, υπάρχει ένα κλάσμα το οποίο λέγεται «κλάσμα του μέτρου».⁵⁴ Ο παρονομαστής του κλάσματος μας δείχνει τη διάρκεια που θα χρησιμοποιήσουμε ως μονάδα μέτρησης και ο αριθμητής πόσες φορές συνολικά θα έχουμε την διάρκεια αυτή σε κάθε μέτρο. Μπορούμε στον αριθμητή να

έχουμε μέτρα με αριθμούς από το 2 έως το 12 και μονάδες μέτρησης το 2 ή $\frac{1}{2}$ το 4 ή $\frac{1}{4}$

το 8 ή $\frac{1}{8}$ και το 16 ή $\frac{1}{16}$.⁵⁵ Για παράδειγμα στο κλάσμα $\frac{2}{8}$ μπορούμε να πούμε πως

έχουμε 2 χρόνους και κάθε χρόνος έχει αξία ένα όγδοο. Πιο απλά, έχουμε 2 χρόνους ογδών σε κάθε μέτρο.

Οι έννοιες ρυθμός και μέτρο μπορεί να ταυτιστούν από κάποιους, το οποίο είναι λάθος.⁵⁶ Είναι δυο διαφορετικές έννοιες.⁵⁷ Ο ρυθμός περιλαμβάνει το μέτρο.⁵⁸

tempo = 60 bpm

Εικόνα 3: Παράδειγμα για το κλάσμα του μέτρου⁵⁹

3.3 Ρυθμός και χορός

Ο ρυθμός μαζί με την κίνηση του σώματος είναι η βάση για έναν χορό ο οποίος συμπληρώνεται με τη μουσική και τους στίχους. Ο κάθε λαός έχει διαμορφώσει τη δικιά του μουσική, τους ρυθμούς και τους χορούς του. Ο ρυθμός είναι ίσως το μόνο που δεν έχει αλλάξει τόσο όλα αυτά τα χρόνια σε κάθε περιοχή όσο η μελωδία και η ποίηση. Στην Ελλάδα χορεύουμε κυρίως με τον ρυθμό εκτός από κάποια τραγούδια κωμικά, μιμικά, σατιρικά που χορεύουμε ή κάνουμε κινήσεις σύμφωνα με τα λόγια των

⁵³Αρχιτεκτονίδης, *Θεωρία βασικών γνώσεων της μουσικής μέχρι την αρμονία*, 16, 40.

⁵⁴Ταμβάκης, Κωνσταντίνος. *Βασική Θεωρία της Μουσικής*, 55. Καστοριά, 2000.

⁵⁵Σιώρας, *Η θεωρία της μουσικής και εφαρμογές της. Β' θεωρία*, 9.

⁵⁶Τσαφταρίδης, *Πολιτισμός και Ελεύθερος χρόνος: Ακούγοντας μουσική*, 10.

⁵⁷Αρχιτεκτονίδης, *Θεωρία βασικών γνώσεων της μουσικής μέχρι την αρμονία*, 38.

⁵⁸Μαυρίδου, Ελευθερία. *Ο ρυθμός ως αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής και η αντίληψη του μουσικού ρυθμού από τον άνθρωπο*, 22. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Σχολή Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, 2020.

⁵⁹Στο συγκεκριμένο παράδειγμα έχουμε μέτρο 3/4. Ο αριθμητής του κλάσματος (3) συμβολίζει τους χρόνους που έχει κάθε μέτρο δηλαδή σε πόσα ίσα μέρη χωρίζεται το κάθε μέτρο ενώ ο παρονομαστής (4) τη μονάδα μέτρησης. Στο παράδειγμα, κάθε μέτρο έχει 3 τρεις χρόνους και έχουν την αξία τριών τετάρτων.

τραγουδιών. Σε σχέση με άλλους λαούς και φυλές όπου ο ρυθμός κυριαρχεί και μπορεί να μην υπάρχει ούτε ποίηση ούτε μελωδία, για εμάς και για έναν Έλληνα χορευτή είναι πολύ σημαντικό και σύνηθες να μπορεί να νιώσει και τα τρία στοιχεία (μελωδία-ποίηση-ρυθμός) γιατί συγκινείται από αυτά και έτσι εκφράζεται καλύτερα.⁶⁰

3.4 Κατηγορίες ρυθμών στους παραδοσιακούς χορούς

Οι μελωδίες των παραδοσιακών τραγουδιών, από άποψη ρυθμού, κατατάσσονται σε τρεις βασικές κατηγορίες:

Ελεύθερου ρυθμού: Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται τα τραγούδια χωρίς συγκεκριμένο επαναλαμβανόμενο ρυθμικό μοτίβο τα οποία δε χορεύονται. Ελεύθερο ρυθμό έχουν κυρίως τα καθιστικά τραγούδια τα οποία λέγονται τραγούδια της τάβλας.
Έρρυθμα: Τα έρρυθμα τραγούδια έχουν σταθερό περιοδικό ρυθμό και είναι χορευτικά.⁶¹

⁶⁰Τσιαμήτρος, *Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί και ρυθμοί*.

⁶¹Ρεβίνθη, Φεβρωνία. *Το ελληνικό δημοτικό τραγούδι*. Κέντρο παραδοσιακών μουσικών εκδόσεων. [πρόσβαση: 6/7/21]

4 Ελληνικά παραδοσιακά μουσικά όργανα

4.1 Εισαγωγή

Η παραδοσιακή οργανική μουσική είναι ένα πολύ σημαντικό μέρος του παραδοσιακού πολιτισμού της Ελλάδας, διότι από πολύ παλιά συνοδεύουν με τον ρυθμό τους και τις μελωδίες τους τα δημοτικά τραγούδια και τους χορούς τους. Τα ελληνικά παραδοσιακά όργανα είναι ποικίλα και τα περισσότερα είναι εξελίξεις οργάνων της Αρχαίας Ελλάδας.⁶²

Τα παραδοσιακά μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται για το δημοτικό τραγούδι χωρίζονται σε τρεις βασικές κατηγορίες: Έγχορδα, Πνευστά και Κρουστά.⁶³ Τις περισσότερες φορές μπορούμε να διακρίνουμε από τον ήχο ενός οργάνου την προέλευση του παραδοσιακού τραγουδιού που ακούμε, π.χ. κρητική λύρα-Κρήτη. Όμως, επειδή τα περισσότερα όργανα που θα αναλυθούν παρακάτω χρησιμοποιούνται σχεδόν σε όλη την Ελλάδα, αυτό που αλλάζει σε κάθε περιοχή είναι ο συνδυασμός τους.⁶⁴

4.2 Έγχορδα ή Χορδόφωνα (παραγωγή του ήχου με χτύπημα χορδής)

4.2.1 Με δοξάρι

- Λύρα

Προέρχεται από τα αρχαία χρόνια όπου συνόδευε την απαγγελία ποίησης. Ως σύγχρονο όργανο έχει άλλη κατασκευή, αποτελείται συνήθως από τρεις χορδές⁶⁵ και μπορεί να έχει διαφορετικά κουρδίσματα.⁶⁶ Τα κύρια είδη της λύρας είναι δύο: κρητική και ποντιακή. Η κρητική λύρα είναι σε σχήμα αχλαδοειδές και φτιάχνεται συνήθως από ξύλο μουριάς. Η ποντιακή λύρα ή αλλιώς κεμετζές είναι φιαλόσχημη και κατασκευάζεται συνήθως όπως ξύλο δαμασκηνιάς.⁶⁷ Συνοδεύεται κυρίως από λαούτο, νταούλι και μαντολίνο.⁶⁸

⁶²Τσιγουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 37.

⁶³Τσιγουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 37.

⁶⁴Η Πορεία της παραδοσιακής μουσικής στην Ελλάδα: Παραδοσιακοί Εθνικοί Χοροί. [πρόσβαση: 1/7/21]

⁶⁵Κονδύλη, Γεωργία. *Μουσική Ακουστική Οργανολογία (Άσκηση): Συμπληρωματικές Σημειώσεις*, 10. Ρέθυμνο: ΑΤΕΙ Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής, 2012

⁶⁶Αβραμίδης, *Περί Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής*, 36.

⁶⁷Τσιγουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 38.

⁶⁸Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 10.

Εικόνα 4: Κρητική λύρα⁶⁹ (αριστερά)

Εικόνα 5: Κεμεντζές⁷⁰ (δεξιά)

- Βιολί

Επισημαίνεται ως λαϊκό μουσικό όργανο από το 17^ο αιώνα. Το ακούμε στην μικρασιάτικη, τη νησιώτικη και την κρητική μουσική. Έχει τέσσερις χορδές που κουρδίζονται ανά διαστήματα 5^η (σολ-ρε-λα-μι) αλλά μπορεί να το συναντήσουμε και με άλλα κουρδίσματα. Στο παραδοσιακό βιολί, ο βιολιστής δεν το στερεώνει στο σαγόνι του όπως στη δυτική μουσική, αλλά κρατάει όλο το βάρος του βιολιού με το χέρι του.⁷¹

Εικόνα 6: Βιολί⁷²

Με τον όρο «βιολιά» στην Ελλάδα, εννοούμε τις παραδοσιακές ορχήστρες που αποτελούνται από διάφορα όργανα, π.χ. λαούτο, κλαρίνο, ντέφι, ούτι, τσαμπούνα και παίζουν κυρίως σε γάμους και πανηγύρια.⁷³

⁶⁹<https://cretanlyra.weebly.com/> [προσπελ. 7/7/21]

⁷⁰<https://www.ethnikoodeio.gr/lyra/pontiaki-lyra/> [προσπελ. 4/7/21]

⁷¹Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 10.

⁷²<https://kefosarts.gr/traditional-violin/>

⁷³Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 10.

4.2.2 Νυκτά (οικογένειας λαούτου):

- Λαούτο

Είναι όργανο συνοδείας. Έχει σχήμα αχλαδοειδές και σε σχέση με τα προηγούμενα όργανα που είναι άταστα, ο βραχίονας του λαούτου είναι χωρισμένος με τάστα. Το κρητικό λαϊκό παραδοσιακό λαούτο έχει τέσσερις διπλές χορδές (μι, λα, ρε, σολ), παίζεται με πένα και οι κρητικοί το συνοδεύουν με τη λύρα.⁷⁴

Εικόνα 7: Κρητικό λαούτο⁷⁵

- Μαντολίνο

Είναι ιταλικής προέλευσης και προέρχεται από τη μαντόλα. Όργανο με αχλαδοειδές σχήμα και τάστα. Έχει τέσσερα ζεύγη μεταλλικών χορδών κουρδισμένες σε μι, λα, ρε, σολ, έκταση τριών οκτάβων και παίζεται με πένα. Τον 18^ο αιώνα πήρε την τελική του μορφή. Το συναντάμε πιο πολύ στα Επτάνησα⁷⁶ και στην Κρήτη.⁷⁷

⁷⁴Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 11

⁷⁵<http://www.steliospetrakis.com/archives/479> [προσπελ. 9/7/21]

⁷⁶Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 11.

⁷⁷Τσιγουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 41.

Εικόνα 8: Μαντολίνο⁷⁸

- Ούτι

Το σκάφος του είναι σε σχήμα αχλαδοειδές, έχει φαρδύ και κοντό μπράτσο χωρίς τάστα⁷⁹ και χαρακτηριστικό του είναι το κεφάλι του, στο οποίο βρίσκονται τα κλειδιά, που λυγίζει προς τα πίσω κάνοντας ορθή γωνία με τον βραχίονα.⁸⁰ Το σχήμα και οι διαστάσεις του διαφέρουν ανά τόπο και μπορεί να έχει διάφορους αριθμούς χορδών και κουρδισμάτων.⁸¹ Είναι κυρίως σολιστικό όργανο.⁸²

Εικόνα 9: Ούτι⁸³

- Ταμπουράς

⁷⁸<http://mandolinistas13.blogspot.com/p/blog-page.html> [προσπελ. 10/7/21]

⁷⁹Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 11

⁸⁰Τριανταφυλλίδης, Χάρης. Μελέτη του τρόπου που επιδρά το καπάκι στον ήχο ενός εγχόρδου μουσικού οργάνου: το ούτι, 25. Αθήνα: Τ. Ε. Ι Ηπείρου, Σχολή Μουσικής Τεχνολογίας, Τμήμα Λαϊκής και παραδοσιακής μουσικής, 2005.

⁸¹Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 11.

⁸²Τσιγουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 41.

⁸³<https://www.maqamworld.com/el/instr/oud.php> [προσπελ. 11/7/21]

Είναι αχλαδόσχημο όργανο με μακρόστενο μπράτσο και κινητά τάστα. Είναι πρόγονος του μπουζουκιού και προέρχεται από την αρχαιοελληνική πανδούρα. Η διαφορά του με το μπουζούκι είναι ότι στον ταμπουρά εκτός από τόνους και ημιτόνια εκτελεί και διαστήματα κλασμάτων ημιτονίων. Παίζεται με πένα. Ο αριθμός των χορδών είναι συνήθως τρεις διπλές.⁸⁴

Εικόνα 10: Ταμπουράς⁸⁵

- Μπουζούκι

Είναι λαϊκό όργανο και μοιάζει με τον ταμπουρά. Είναι αχλαδόσχημο με μακρύ μπράτσο, με τάστα και παίζεται με πένα. Έχει τρία ζεύγη μεταλλικών χορδών σε κούρδισμα ρε, λα, ρε και άλλοτε τέσσερα ζεύγη σε ντο, φα, λα, ρε. Θεωρείται τούρκικης προέλευσης ή από κάποιους, απόγονος της αρχαίας ελληνικής πανδούρας και του ταμπουρά. Έως το 19^ο αιώνα έπαιρνε μέρος σε ορχήστρες δημοτικής μουσικής από όπου εξαφανίζεται για να εμφανιστεί πάλι, αυτή τη φορά στο ρεμπέτικο. Σε σχέση με τον ταμπουρά είναι πιο δυνατός ο ήχος του και δίνει τη δυνατότητα για μεγαλύτερη δεξιοτεχνία και τεχνικές.⁸⁶

Εικόνα 11: Μπουζούκι⁸⁷

- Μπαλαμάς

Μοιάζει σαν ένα μικρό μπουζούκι και το όνομα του είναι τούρκικης προέλευσης. Έχει τρεις διπλές χορδές, οξύ ήχο και κουρδίζεται μια οκτάβα πάνω από το μπουζούκι.⁸⁸

⁸⁴Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 12

⁸⁵<http://www.ergmelodia.gr/ταμπουρας/> [προσπελ. 11/7/21]

⁸⁶Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 12

⁸⁷<https://ti-einai.gr/mprouzouki/> [προσπελ. 13/7/21]

⁸⁸Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 12

Εικόνα 12: Μπαγλαμάς⁸⁹

- Τζουράς

Είναι εξάχορδο ή οκτάχορδο. Μοιάζει με το μπουζούκι αλλά έχει πιο μικρό σκάφος και αλλιώτικο ήχο.⁹⁰

Εικόνα 13: Τζουράς⁹¹

- Σάζι

Προέρχεται από τον ταμπουρά και γι' αυτό του μοιάζει πολύ. Έχει και αυτό κινητά τάστα. Το μπράτσο του αποτελεί συνέχεια του καπακιού και έχει διαφορετικά κουρδίσματα.⁹²

Εικόνα 14: Σάζι⁹³

⁸⁹<https://fronik.wordpress.com/tag/μπαγλαμάς/> [προσπελ. 13/7/21]

⁹⁰Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 12

⁹¹<http://www.p-zaranis.gr/tzouras.htm> [προσπελ. 15/7/21]

⁹²Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 13

⁹³<http://music-archive.aegean.gr/showInstrument.php?id=21&lng=Z3JIZWs=> [προσπελ. 15/7/21]

- Κιθάρα

Έχει έξι (συνήθως μονές) χορδές (μι, λα, ρε, σολ, σι, μι) και τάστα. Έχει έκταση περίπου τέσσερις οκτάβες. Δημιουργήθηκε την εποχή του Μεσαίωνα. Είναι εύχρηστο μουσικό όργανο και λαϊκό όργανο της Ισπανίας και της Λατινικής Αμερικής.⁹⁴

Εικόνα 15: Κιθάρα⁹⁵

- Κανονάκι

Συνδέεται με την μουσική παράδοση της Ανατολικής Μεσογείου. Συναντάται με διαφορετικές ονομασίες αναλόγως τον τόπο και την εποχή (ψαλτήριο-ψαλτήρι, κανόν, τρίγωνο). Προέρχεται από το πολύχορδο αρχαίο ελληνικό όργανο ‘επιγόνειον’. Το κανονάκι είναι επιτραπέζιο σε σχήμα τραπεζίου και στέκεται πάνω στα πόδια του εκτελεστή ο οποίος φοράει στα δάχτυλα τις δαχτυλήθρες οι οποίες λειτουργούν ως πένες. Έχει 72 χορδές και έκταση περίπου τρεισήμισι οκτάβες. Υπάρχουν επίσης τα ‘μανταλάκια’ από τα οποία αλλάζει η οξύτητα των φθόγγων κατά μερικά μόρια ή ένα ημιτόνιο.⁹⁶

Εικόνα 16: Κανονάκι⁹⁷

⁹⁴Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 13

⁹⁵<https://www.sinodio.gr/gr/λαϊκή-κιθάρα/> [προσπελ. 16/7/21]

⁹⁶Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 14

⁹⁷https://www.noiz.gr/community/uploads/monthly_2011_11/kanonaki.JPG.99ba43cc57993d12bdc70fcd2c12fee6.JPG [προσπελ. 16/7/21]

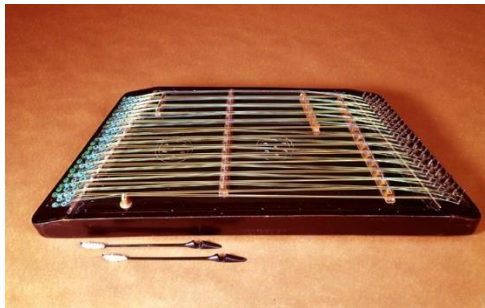

Εικόνα 17: Κανονάκι και δαχτυλήθρες⁹⁸

4.2.3 Κρουόμενο έγχορδο

- Σαντούρι

Είναι σε σχήμα ισοσκελούς τραπεζίου. Στέκεται σε βάση και τοποθετείται πάνω από τα γόνατα του εκτελεστή. Παίζεται με δυο μπαγκέτες, που οι άκρες τους είναι τυλιγμένες με βαμβάκι ή δέρμα. Χρησιμοποιείται κυρίως ο καρπός και όχι τόσο τα δάχτυλα. Το σαντούρι χρησιμοποιείται σε διάφορες παραλλαγές σε Ρουμανία και Μέση Ανατολή. Έχει 100 με 110 χορδές και έκταση τρεισήμισι οκτάβες. Ανήκει στα όργανα της «κομπανίας» μαζί με το κλαρίνο, το βιολί και το λαούτο.⁹⁹

Εικόνα 18: Σαντούρι¹⁰⁰ (αριστερά)

Εικόνα 19: Παίζοντας το σαντούρι¹⁰¹ (δεξιά)

⁹⁸<https://notanota.gr/κανονάκι/> [προσπελ. 16/7/21]

⁹⁹Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 13, 14

¹⁰⁰<https://www.archaiologia.gr/blog/photo/σαντούρι-μουσείο-ελληνικών-λαϊκών-μο/>

17/7/21]

¹⁰¹<https://notanota.gr/5357-2/> [προσπελ. 17/7/21]

[προσπελ.

4.3 Πνευστά (φύσημα σε σωλήνα) ή Αερόφωνα

4.3.1 Ξύλινα πνευστά

- Κλαρίνο

Θεωρείται μια απλούστερη εκδοχή του συμφωνικού κλαρινέτου και διαδόθηκε στα Βαλκάνια και στη Μικρά Ασία από τις μουσικές μπάντες του οθωμανικού στρατού και τους τσιγγάνους. Εμφανίστηκε αρχικά στην Ήπειρο και τη Μακεδονία. Ανήκει στα όργανα της κομπανίας μαζί με το λαούτο, το σαντούρι και το βιολί. Παλαιότερα παιζόντουσαν κλαρίνα με τονικότητα μι ύφεση και σι ύφεση ενώ έχει επικρατήσει πλέον το κλαρίνο σε ντο.¹⁰²

Εικόνα 20: Κλαρίνο¹⁰³

- Φλογέρα

Τη συναντάμε στην Ηπειρωτική Ελλάδα και με πολλές ονομασίες π.χ. καλάμι (Πελοπόννησος), φράουρο (Πήλιο), μακροφλογέρα (Κασσάνδρα Χαλκιδικής), σουραύλι (νησιά Αιγαίου-Μακεδονία-Θράκη) κ.α. Εκτός από τις ονομασίες διαφέρουν και στην κατασκευή δηλαδή στο μήκος, στη διάμετρο του σωλήνα και στο επιστόμιο. Γενικά η φλογέρα έχει κυλινδρικό μακρύ σωλήνα ο οποίος είναι ανοιχτός και στα δύο άκρα και κατασκευάζεται σε διάφορα μεγέθη και με διάφορα υλικά. Ο σωλήνας της παραδοσιακής φλογέρας έχει συνήθως έξι τρύπες μπροστά και μία πίσω για τον αντίχειρα.¹⁰⁴

Εικόνα 21: Φλογέρα¹⁰⁵

¹⁰²Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 15

¹⁰³<http://www.ergmelodia.gr/παραδοσιακο-κλαρινο/> [προσπελ. 17/7/21]

¹⁰⁴Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 15.

¹⁰⁵<https://rembetiko.gr/t/ποιμενική-φλογέρα-από-καλάμι-σε-λα/40511> [προσπελ. 20/7/21]

- Σουραύλι

Είναι ποιμενικό όργανο¹⁰⁶ παρόμοιο με το φλάουτο. Το στόμιο του είναι συνήθως λοξά κομμένο και κλεισμένο με τάπα αφήνοντας μια μικρή σχισμή. Συνήθως έχει έξι τρύπες μπροστά με ίση απόσταση μεταξύ τους ή έξι μπροστά και μια πίσω για τον αντίχειρα. Κατασκευάζεται σε διάφορα μεγέθη και με διάφορα υλικά (ξύλο, καλάμι, κόκκαλο, μπρούντζο). Το συναντάμε κυρίως στα νησιά του Αιγαίου, στη Μακεδονία και στη Θράκη. Ανάλογα τις περιοχές, η ονομασία μπορεί να αλλάξει.¹⁰⁷

Εικόνα 22: Σουραύλι¹⁰⁸

- Ζουρνάς ή πίπιζα

Ζουρνάς λέγεται σε Μακεδονία, Θράκη, Μυτιλήνη και Στερεά ενώ σε όλη την υπόλοιπη Ελλάδα λέγεται καραμούζα ή πίπιζα. Προέρχεται από τον αρχαιοελληνικό αυλό,¹⁰⁹ κατασκευάζεται από ξύλο (κυρίως καρυδιάς ή οξιάς) και έχει διάφορα μεγέθη.¹¹⁰ Έχει διπλή γλωττίδα στο επιστόμιο, ο σωλήνας του καταλήγει σε χωνί και έχει επτά οπές μπροστά και μία στο πίσω μέρος για τον αντίχειρα. Υπάρχουν όμως κι άλλες στο κάτω μέρος του ηχείου οι οποίες δεν χρησιμοποιούνται και χρησιμεύουν μόνο για την ποιότητα του ήχου. Έχει έκταση μία οκτάβα και δυο φθόγγους. Είναι όργανο κυρίως για ανοιχτούς χώρους καθώς έχει οξύ και διαπεραστικό ήχο. Ο τρόπος παιξίματος είναι κουραστικός καθώς απαιτεί σφίξιμο στα χείλη. Συνοδεύεται από το νταούλι αποτελώντας μια «ζυγιά».¹¹¹

¹⁰⁶Λήμμα “σουραύλι”, Πύλη για την ελληνική γλώσσα: Λεξικό της κοινής νεοελληνικής.

¹⁰⁷Λήμμα “σουραύλι”, Academic Dictionaries and Encyclopedias.

¹⁰⁸<http://www.ergmelodia.gr/φλογερα/> [προσπελ. 20/7/21]

¹⁰⁹Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 15,16.

¹¹⁰Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 45.

¹¹¹Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 16.

Εικόνα 23: Ζουρνάς-Πίπιζα¹¹²

- Μαντούρα

Η μαντούρα είναι ένα μικρό και λεπτό πνευστό όργανο φτιαγμένο από καλάμι παρόμοιο με τη φλογέρα και το σουραύλι και κατάγεται από την Κρήτη. Έχει τέσσερις με πέντε τρύπες και το επιστόμιο της είναι κλειστό από τον κόμπο του καλαμιού. Την συναντάμε κυρίως στην Κρήτη και τα νησιά.¹¹³

Εικόνα 24: Μαντούρα¹¹⁴

- Άσκαυλος (Γκάνιντα ή Τσαμπούνα)

Αποτελείται από τον ασκό που είναι από δέρμα κατσίκας ή προβάτου, το στόμιο και από δυο, τρεις ή τέσσερις αυλούς με μονή ή διπλή γλωττίδα. Το επιστόμιο είναι ένας κυλινδρικός ή κωνικός σωλήνας που φτιάχνεται από καλάμι, ξύλο ή κόκκαλο. Όταν ο εκτελεστής φυσάει στο στόμιο, ο ασκός φουσκώνει, ο αέρας βγαίνει από τους αυλούς πιέζοντας τον ασκό και έτσι βγαίνει ο ήχος ενώ ταυτόχρονα χρησιμοποιεί τον αυλό με τις οπές για να παίζει τη μελωδία. Υπάρχουν διαφορετικά είδη ασκαυλών σε διαφορετικά σημεία της γης.¹¹⁵ Στην Ελλάδα υπάρχει η νησιωτική τσαμπούνα στην οποία υπάρχουν δυο αυλοί που έχουν συνήθως πέντε

¹¹²<http://www.pipiza.gr/index.files/Page526.htm> [προσπελ. 20/7/21]

¹¹³Στρόφαλης, Μάριος. *Ελληνική Μουσική*, 73. Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ).

¹¹⁴<https://el.wiktionary.org/wiki/μαντούρα> [προσπελ. 20/7/21]

¹¹⁵Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 16.

τρύπες ο καθένας¹¹⁶ και η στεριανή γκάντα στην οποία οι αυλοί είναι δυο αλλά ο ένας είναι κοντός με τον οποίο παίζουμε τη μελωδία και ο άλλος μακρύς ο οποίος κρατά το ίσο. Ο κοντός αυλός έχει 6 ή 7 τρύπες και ο μακρύτερος καμιά.¹¹⁷

Εικόνα 25: Γκάντα¹¹⁸ (αριστερά)

Εικόνα 26: Τσαμπούνα¹¹⁹ (μέση)

Εικόνα 27: Παίζοντας τον άσκαυλο¹²⁰ (δεξιά)

4.3.2 Χάλκινα πνευστά (Τα συναντάμε κυρίως στη Μακεδονία)

- Τρομπέτα

Η τρομπέτα προέρχεται από την αρχαιοελληνική σάλπιγγα, αρχικά φτιαγμένη από ξύλο. Αποτελούνταν από έναν μακρύ σωλήνα και έπειτα εξελίχθηκε στον σωλήνα που καταλήγει σε καμπάνα. Ο ήχος της είναι διαπεραστικός και λαμπερός.¹²¹ Μπήκε στη ελληνική παράδοση από ξένες στρατιωτικές ορχήστρες.¹²²

Εικόνα 28: Τρομπέτα¹²³

- Τρομπόνι

¹¹⁶Σχινάς, Γεώργιος-Περικλής. *Η τσαμπούνα του Αιγαίου: Οργανολογία, Ρεπερτόριο και σύγχρονη αναβίωση*, 90. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, 2015.

¹¹⁷Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων. [πρόσβαση: 10/7/21]

¹¹⁸<https://sites.google.com/site/mousikamonopatia95/organa/nkainta> [προσπελ. 22/7/21]

¹¹⁹https://www.athinorama.gr/cityvibe/article/sto_askardamukti_oi_athinaioi_mathainoun_na_ftiaxnou_n_palto_kimono_kai_tsampounes!_-2526260.html [προσπελ. 22/7/21]

¹²⁰<https://el.wikipedia.org/wiki/Γκάντα> [προσπελ. 22/7/21]

¹²¹Nordquist, G. *The Salpinx in Greek Cult*. 241, 242 Scripta Instituti Donneriani Aboensis, 1996

¹²²Αβραμίδης, *Περί Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής*, 39.

¹²³<https://sites.google.com/site/odeiooperaedu/mathimata-trompetas> [προσπελ. 23/7/21]

Αποτελείται από έναν σωλήνα (με έμβολα ή χωρίς) ο οποίος έχει ένα επιπλέον κομμάτι σωλήνα σε σχήμα U που ο οργανοπαίκτης το σύρει μπρος-πίσω με το χέρι του. Έτσι υπάρχει η δυνατότητα αυξομειώσης του σωλήνα. Χρησιμοποιείται σε στρατιωτικές μπάντες.¹²⁴

Εικόνα 29: Τρομπόνι¹²⁵

4.3.3 Αερόφωνο – πληκτροφόρο

- Ακορντεόν

Το ακορντεόν αποτελείται από τη φουσούνα, τα πλήκτρα (παρόμοια με του πιάνου) για το δεξί χέρι και τα πλήκτρα για το αριστερό χέρι.¹²⁶ Είναι σολιστικό όργανο, μελωδικό αλλά και ρυθμικό.¹²⁷

Εικόνα 30: Ακορντεόν¹²⁸

¹²⁴Καριώτης, Νίκος. *Τρομπόνι. Προέλευση ονομασία - ιστορική τοποθέτηση*. 1, 2.

¹²⁵<https://www.odeioalfa.gr/el/foitisi2/klasiko-tmima/item/63-tromponi> [προσπελ. 23/7/21]

¹²⁶Γκιντίκα, Ελευθερία. *Το ακορντεόν: κατασκευή, τύποι, εξέλιξη και τεχνική*. 4 Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Καλών Τεχνών, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, 2006.

¹²⁷Καρακατσιάνης, Αθανάσιος. *Το Ακορντεόν στη Θράκη από το 1945 μέχρι και σήμερα: Τεχνικές και Ρεπερτόριο*, 19. ΤΕΙ Ηπείρου, Ανώτατη Σχολή Μουσικής Τεχνολογίας, Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής, 2014.

¹²⁸<https://ti-einai.gr/akornteon/> [προσπελ. 25/7/21]

4.4 Κρουστά

4.4.1 Μεμβρανόφωνα (χτύπημα μεμβράνης):

- Νταούλι

Το συναντάμε σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας με διαφορετική ονομασία (νταούλι, ταβούλι, παβούλι, τύμπανος..) και μεγέθη. Είναι ρυθμικό όργανο που παίζεται με δυο ξύλα, τη βέργα (ή βίτσα) για το αριστερό χέρι και τον κόπανο για το δεξί. Η βέργα είναι λεπτή και ελαφριά και ο κόπανος μακρύς και παχύς. Η δεξιά δερμάτινη πλευρά του νταουλιού δίνει έναν πιο βαρύ ήχο και χτυπά με τον κόπανο τα ισχυρά μέρη του μέτρου ενώ στην αριστερή πλευρά, ο ήχος ακούγεται οξύτερος και χτυπά με τη βέργα τα ασθενή μέρη του μέτρου.¹²⁹ Στα νησιά συναντάμε το τουμπί. Είναι σχεδόν ίδιο με το νταούλι (ίδια υλικά, ίδιος τρόπος παιξίματος) αλλά είναι μικρότερο σε μέγεθος.¹³⁰

Εικόνα 31: Νταούλι¹³¹ (αριστερά)

Εικόνα 32: Παίζοντας το νταούλι¹³² (δεξιά)

Το νταούλι και ο ζουρνάς αποτελούν μια «ζυγιά» και συνήθως την συναντάμε στην Ηπειρωτική Ελλάδα.¹³³

- Τουμπελέκι ή ταραμπούκα¹³⁴

Έχει δυο ανοίγματα. Το μπροστινό μεγάλο άνοιγμα είναι καλυμμένο με δέρμα (στη σημερινή εποχή πλαστικό) κατσίκας ή σπανιότερα γαϊδάρου, ψαριού, φιδιού. Το πίσω άνοιγμα είναι το ηχείο. Το τουμπελέκι μπορεί να είναι από μπρούντζο, αλουμίνιο, ξύλο ή πλαστικό. Για να παραχθεί ο ήχος, ο εκτελεστής χτυπά με το δεξί

¹²⁹Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 20.

¹³⁰Στρόφαλης, *Ελληνική Μουσική*, 70.

¹³¹<https://www.archaiologia.gr/blog/photo/νταούλι-μουσείο-ελληνικών-λαϊκών-μου/> [προσπελ. 26/7/21]

¹³²<https://www.pemptousia.gr/2020/10/to-potami-ke-to-ntaouli/> [προσπελ. 26/7/21]

¹³³Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 20.

¹³⁴Στρόφαλης, *Ελληνική Μουσική*, 71.

του χέρι στο κέντρο της δερμάτινης (ή πλαστικής) μεμβράνης και με το αριστερό χτυπά τη στεφάνη.¹³⁵ Το συναντάμε στη βόρεια Ελλάδα και στο Ανατολικό Αιγαίο. Ο εκτελεστής το κρατάει κάτω από τη μασχάλη ή αν είναι καθιστός το στηρίζει ανάμεσα στα πόδια. Είναι ρυθμικό όργανο συνοδείας.¹³⁶

Εικόνα 33: Τουμπελέκι¹³⁷

- Ντέφι

Το ντέφι (ή νταϊρές) είναι ρυθμικό όργανο που αποτελείται από έναν ξύλινο κύλινδρο ο οποίος, από την μια πλευρά είναι καλυμμένος με δέρμα και γύρω συνήθως είναι στερεωμένοι μικροί δίσκοι από μέταλλο που κουδουνίζουν.¹³⁸ Παίζεται με το χέρι χτυπώντας το στη δερμάτινη μεμβράνη.

Εικόνα 34: Ντέφι¹³⁹

- Τουμπανάς-Ταμποντσά

Η ταμποντσά και ο τουμπανάς είναι σαν το ντέφι, δηλαδή ένας ξύλινος κύλινδρος καλυμμένος με δέρμα αλλά χωρίς τους μεταλλικούς δίσκους. Το δέρμα είναι συνήθως από κατσίκια. Η ταμποντσά, την οποία συναντάμε στην Κύπρο, παίζεται με τα δυο χέρια ή με δύο ξύλα ενώ ο τουμπανάς της Ικαρίας, όπως παίζεται το ντέφι.¹⁴⁰

¹³⁵Κονδύλη, *Μουσική Ακουστική Οργανολογία*, 20.

¹³⁶Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 47.

¹³⁷<https://www.el-odeio.gr/mathimata-mousikis/alla/mathimata-krouston> [προσπελ. 27/7/21]

¹³⁸Ανωγειανάκης, Φοίβος. *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*. Β' έκδοση. Αθήνα: Εκδοτικός οίκος "Μέλισσα", 1991.

¹³⁹<http://www.paradoxon.gr/organa/daires.html> [προσπελ. 27/7/21]

¹⁴⁰Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων. [πρόσβαση: 10/7/21]

Εικόνα 35: Ταμπουτσά¹⁴¹ (αριστερά)

Εικόνα 36: Τουμπανάς¹⁴² (δεξιά)

4.4.2 Ιδιόφωνα (χτύπημα απευθείας στο όργανο-χωρίς μεμβράνη):

- Ζίλια

Η ζίλια αποτελείται από δυο μικρούς μεταλλικούς δίσκους (κύμβαλα-πιατίνα). Ο κάθε δίσκος έχει ένα σχοινάκι με το οποίο περνάει τα δάχτυλά του ο εκτελεστής (συνήθως ένα πιατίνα στον αντίχειρα και ένα στο μεσαίο δάχτυλο) και τα χτυπά ελαφρά μεταξύ τους.

Εικόνα 37: Ζίλια¹⁴³ (αριστερά)

Εικόνα 38: Παίζοντας τις ζίλιες¹⁴⁴ (δεξιά)

- Κουδούνι

Είναι κυρίως ένα ποιμενικό όργανο το οποίο βοηθά τον τσοπάνη στη δουλειά του. Η επιλογή των κουδουνιών για τα ζώα, είναι σημαντική για τον τσοπάνη και γι' αυτό που ακούει σε συνδυασμό με τη φλογέρα του. Λειτουργούν όμως και σαν μουσικά όργανα σε τραγούδια.¹⁴⁵

¹⁴¹http://history-pages.blogspot.com/2012/04/blog-post_14.html [προσπελ. 27/7/21]

¹⁴²Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων. [πρόσβαση: 10/7/21]

¹⁴³<https://www.pro-dance.gr/dances/oriental-belly-dance/oriental-dance-the-accessories-of-belly-dance/oriental-dance-fibgers-cymbals-zilia> [προσπελ. 27/7/21]

¹⁴⁴https://www.huffingtonpost.gr/christina-kalliodi/5-_13_b_13801772.html [προσπελ. 27/7/21]

¹⁴⁵Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων. [πρόσβαση: 10/7/21]

Εικόνα 39: Κουδούνια¹⁴⁶

- Σφαιρικά κουδουνάκια

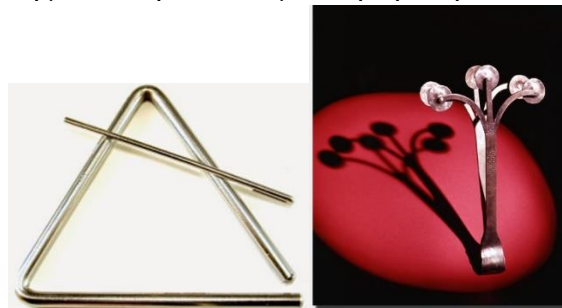
Βρίσκονται πολλές φορές στο δοξάρι της λύρας, κυρίως της Κρητικής, ώστε να συνοδεύσουν τη μελωδία της ρυθμικά.¹⁴⁷

Εικόνα 40: Κουδουνάκια σε δοξάρια λύρας¹⁴⁸

- Τρίγωνο και Μασιά

Το γνωστό μας τρίγωνο και η μασιά (τσιμπίδα για το τζάκι) της οποίας τα σκέλη καταλήγουν σε ζήλιες, χρησιμοποιούνται πλέον για τα κάλαντα των Χριστουγέννων. Τη μασιά τη συναντάμε στη Θράκη.¹⁴⁹

Εικόνα 41: Τρίγωνο¹⁵⁰ (αριστερά)

Εικόνα 42: Μασιά¹⁵¹ (δεξιά)

¹⁴⁶<http://www.tomtb.com/2014/11/21/kat-chronou-koudounia-tsok-nikxrparakwnst-5998/> [προσπελ. 29/7/21]

¹⁴⁷Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων. [πρόσβαση: 10/7/21]

¹⁴⁸<https://parodos.net.gr/eleparado/1.%20Xordofona.htm> [προσπελ. 29/7/21]

¹⁴⁹Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων. [πρόσβαση: 10/7/21]

¹⁵⁰https://zoothelpblog.blogspot.com/2016/01/blog-post_30.html [προσπελ. 29/7/21]

¹⁵¹<https://anthofyto.files.wordpress.com/2018/07/55896-1228984372-a-masia-a.jpg> [προσπελ. 29/7/21]

- Μασούρ-πλεξίδες / Σουργούτ / Νομίσματα

Οι μασούρ-πλεξίδες ήταν στολίδια σε γυναικείες παραδοσιακές στολές, το σουργούτ, στολίδι για το κεφάλι των γυναικών και πολλές φορές, νομίσματα ήταν κρεμασμένα στις παραδοσιακές στολές αντρών και γυναικών. Όλα αυτά, λειτουργούσαν σαν μουσικά όργανα καθώς βαδίζοντας και χορεύοντας, ηχούσαν ρυθμικά.¹⁵²

Εικόνα 43: Μασούρ-Πλεξίδες¹⁵³ (αριστερά)

Εικόνα 44: Σουργούτ¹⁵⁴ (μέση)

Εικόνα 45: Νομίσματα¹⁵⁵ (δεξιά)

- Διάφορα αντικείμενα όπως τα ξύλινα κουτάλια, τα μικρά ποτήρια (κρασιού ή ούζου), το κομπολόι που τρίβεται με ένα ποτήρι, αποτελούσαν ρυθμικά όργανα.¹⁵⁶

4.5 Συνδυασμοί ελληνικών μουσικών παραδοσιακών οργάνων

Στην Ελληνική Δημοτική Μουσική συναντάμε σχεδόν σε κάθε περιοχή, διαφορετικό οργανικό σύνολο.

Ζυγιά: αποτελείται από δυο όργανα, ένα ζεύγος (συνήθως ένα όργανο για τον ρυθμό και ένα για την μελωδία).¹⁵⁷

Θρακιώτικη ζυγιά: Η γκάιντα είναι το χαρακτηριστικό όργανο της Θράκης και γίνεται ζυγιά με τα εξής όργανα: νταούλι, τουμπελέκι, ντέφι, λύρα ή μασιά.¹⁵⁸

¹⁵²Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων. [πρόσβαση: 10/7/21]

¹⁵³<https://elpmousiki.weebly.com/iotadeltaiotaomicronphiomeganualpha.html> [προσπελ. 30/7/21]

¹⁵⁴http://history-pages.blogspot.com/2012/04/blog-post_14.html [προσπελ. 30/7/21]

¹⁵⁵Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων. [πρόσβαση: 10/7/21]

¹⁵⁶Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων. [πρόσβαση: 10/7/21]

¹⁵⁷ΤΕΙ Ηπείρου-Τμήμα λαϊκής και παραδοσιακής μουσικής, *Έκθεση λαϊκών μουσικών οργάνων*, 6. Άρτα, 2010.

¹⁵⁸ΤΕΙ Ηπείρου, *Έκθεση λαϊκών μουσικών οργάνων*, 7

Ηπειρώτικη – Στεριανή ζυγιά: νταούλι και ζουρνάς (έπειτα επικράτησε η κομπανία).¹⁵⁹

Νησιώτικη ζυγιά (Αιγαίου): βιολί και λαούτο / τσαμπούνα και τουμπί.¹⁶⁰

Κρητική ζυγιά: κρητική λύρα και λαούτο.¹⁶¹

Ποντιακή ζυγιά: ποντιακή λύρα (κεμεντζές) και νταούλι.¹⁶²

Κομπανία: Είναι ένας συνδυασμός με περισσότερα από δυο όργανα. Συγκεκριμένα η κομπανία αποτελείται από: βιολί, κλαρίνο, λαούτο, σαντούρι, ντέφι.¹⁶³

Ορχήστρα: Είναι ένα μικρό ή μεγάλο σύνολο οργάνων και ο όρος χρησιμοποιείται σε όλα τα είδη μουσικής. Στα αρχαία χρόνια η ορχήστρα ήταν ο χώρος μπροστά στο ναό του Διονύσου τον οποίο χρησιμοποιούσαν για χορό. Αργότερα, η ορχήστρα ήταν ο χώρος στο θέατρο όπου βρίσκονταν οι οργανοπαίκτες (ανάμεσα από τη σκηνή και τους θεατές). Από τον 17^ο αιώνα μέχρι σήμερα ο όρος αναφέρεται στο σύνολο των οργανοπαικτών.¹⁶⁴

Αστική λαϊκή ορχήστρα (μεταγενέστερη της δημοτικής): Μπουζούκι τρίχορδο, κιθάρα, μπαγλαμάς, τζουράς, ακορντεόν.¹⁶⁵

¹⁵⁹ΤΕΙ Ηπείρου, *Έκθεση λαϊκών μουσικών οργάνων*, 8

¹⁶⁰ΤΕΙ Ηπείρου, *Έκθεση λαϊκών μουσικών οργάνων*, 10, 11

¹⁶¹ΤΕΙ Ηπείρου, *Έκθεση λαϊκών μουσικών οργάνων*, 9

¹⁶²ΤΕΙ Ηπείρου, *Έκθεση λαϊκών μουσικών οργάνων*, 6

¹⁶³Φυσική αγωγή (Γ και Δ Δημοτικού) - Βιβλίο Μαθητή (εμπλουτισμένο). *Ζυγίες και Κομπανίες*. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. [πρόσβαση: 23/7/21]

¹⁶⁴ΤΕΙ Ηπείρου, *Έκθεση λαϊκών μουσικών οργάνων*, 12.

¹⁶⁵ΤΕΙ Ηπείρου, *Έκθεση λαϊκών μουσικών οργάνων*, 12.

5 Ελληνική Μουσική Παράδοση ανά γεωγραφικό διαμέρισμα

5.1 Θράκη

Εικόνα 46: Αρχαία Θράκη¹⁶⁶ (αριστερά)

Σύμφωνα με αρχαίες πηγές η αρχαία Θράκη ήταν όπως τη βλέπουμε στην εικόνα.¹⁶⁷

Εικόνα 47: Σημερινή Θράκη¹⁶⁸ (δεξιά)

Σήμερα μόνο η Δυτική Θράκη ανήκει στην Ελλάδα.¹⁶⁹

Η Θράκη είχε μουσικό πολιτισμό από τα αρχαία χρόνια καθώς υπήρξε τόπος των Διονυσιακών τελετών.¹⁷⁰ Σύμφωνα με τον αρχαίο μύθο, ο Ορφέας, κύριος εκπρόσωπος της μουσικής τέχνης, καταγόταν από την Θράκη¹⁷¹ ενώ ο θεός Απόλλωνας, προστάτης της μουσικής, λατρευόταν στον τόπο αυτό. Οι Θρακιώτες αγαπάνε πολύ τη μουσική και ιδίως μετά τη βυζαντινή εποχή δημιουργούσαν ιδιαίτερους ήχους.¹⁷² Λόγω της τοποθεσίας της, έχει επιρροές από τη Μικρά Ασία, και τις βαλκανικές χώρες. Ακούγονται δηλαδή βυζαντινά τροπάρια, αμανέδες, και το

¹⁶⁶<https://filoitisthrakis.wordpress.com/2012/03/31/hello-world/> [προσπελ. 2/9/21]

¹⁶⁷Κυριαζόπουλος, Χρίστος. *Η Θράκη κατά τους 10^ο – 12^ο αιώνες. Συμβολή στη μελέτη της πολιτικής, διοικητικής και εκκλησιαστικής της εξέλιξης*, 43 Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, 1997.

¹⁶⁸<https://xanthinet.gr/index.php/home/item/7537-etsi-raizetai-to-raixnidi-sti-thraki> [προσπελ. 2/9/21]

¹⁶⁹Μπέρτι-Παπαδημητρίου, Σοφία. *Οι Χοροί της Θράκης (Διαχρονική - Συγκριτική Προσέγγιση)*, 11 Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Φυσικής Αγωγής και Επιστημών Αθλητισμού, Τομέας Ανθρωπιστικών Σπουδών – Ειδικότητα στους Ελληνικούς Παραδοσιακούς Χορούς, 2013.

¹⁷⁰Στρόφαλης, *Ελληνική Μουσική*, 89.

¹⁷¹Οικονόμου, Κωνσταντίνος. *Ο Ορφέας*. Εφημερίδα «Ελευθερία», 2015.

¹⁷²Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 53.

αστικό λαϊκό τραγούδι.¹⁷³ Η Θράκη χωρίζεται γεωγραφικά αλλά και μουσικά, στη βόρεια, την ανατολική και τη δυτική.¹⁷⁴

Στον **βορρά** (Ανατολική Ρωμυλία) υπάρχουν πολλά βαλκανικά στοιχεία και επιρροές από τη Μακεδονία¹⁷⁵ και τους βυζαντινούς¹⁷⁶ και ο χορός έχει γρήγορο ρυθμό και πολύπλοκη κίνηση.¹⁷⁷

Στην **ανατολή**, ο ήχος τους είναι πιο ευχάριστος και πιο μελωδικός ενώ μοιάζει με την παραδοσιακή μουσική της Μικράς Ασίας, η οποία συνδέεται με τη βυζαντινή ψαλτική μουσική.¹⁷⁸

Η **δυτική** Θράκη (Ξάνθη, Ροδόπη, Έβρος) έχει βυζαντινά στοιχεία, βαλκανικές επιρροές¹⁷⁹ και μακεδονίτικα στοιχεία όπως και στον βορρά.¹⁸⁰ Έχει επίσης ρυθμούς έντονους με ποικιλία κινήσεων στο χορό.¹⁸¹

Χορευτική Παράδοση

Οι παραδοσιακοί χοροί της Θράκης. Έχουν συνήθως γρήγορο ρυθμό και οι περισσότεροι είναι κυκλικοί μικτοί χοροί με τους άντρες να είναι πρώτοι στη σειρά.¹⁸²

Χαρακτηριστικοί Χοροί

Ζωναράδικος: Είναι κυκλικός, μεικτός¹⁸³ χορός με μέτρο 6/8 (εξάσημος)¹⁸⁴ ο οποίος χωρίζεται σε 3 + 3¹⁸⁵ και χαρακτηριστικό του χορού είναι το πιάσιμο των χορευτών από τις ζώνες των διπλανών τους. Εάν ο χορός γίνει πιο γρήγορος, βολεύει συνήθως να πιάνονται από τους ώμους.¹⁸⁶

Τραγούδια ζωναράδικου: «Δύο παιδιά ρωμιά παιδιά», «Δω στα λιανοχορταρούδια», «Στου σαλονίκη στου Τσιαρσί», «Ψες είδια στο όνειρο μου» κ.α.¹⁸⁷

¹⁷³ Παπαγεωργίου, *Νέοι που ασχολούνται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*, 8.

¹⁷⁴ Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 53.

¹⁷⁵ Μπέρτι, *Οι Χοροί της Θράκης*, 13.

¹⁷⁶ Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 53.

¹⁷⁷ Στρόφαλης, *Ελληνική Μουσική*, 89.

¹⁷⁸ Μπέρτι, *Οι Χοροί της Θράκης*, 13.

¹⁷⁹ Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 53.

¹⁸⁰ Μπέρτι, *Οι Χοροί της Θράκης*, 13.

¹⁸¹ Στρόφαλης, *Ελληνική Μουσική*, 89.

¹⁸² Μπέρτι, *Οι Χοροί της Θράκης*, 13.

¹⁸³ Μπέρτι, *Οι Χοροί της Θράκης*, 53.

¹⁸⁴ Μπακλατζής, Πρόδρομος. *Θράκη – Η Μουσική των Μάρηδων*, 25. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, 2009.

¹⁸⁵ Φεγγούλης, Σεραφείμ. *Η Ρυθμική Συγκρότηση της Μουσικής της Θράκης*, 9. Αρτα: Α.Τ.Ε.Ι. Ηπείρου Σχολή Μουσικής Τεχνολογίας Τμήμα Λαϊκής & Παραδοσιακής Μουσικής, 2011.

¹⁸⁶ Μπακλατζής, *Θράκη – Η Μουσική των Μάρηδων*, 25.

¹⁸⁷ Φεγγούλης, *Η Ρυθμική Συγκρότηση της Μουσικής της Θράκης*, 84, 89, 110

Μπαϊντούσκα: Αρκετά γρήγορος χορός και πολύ δημοφιλής κυρίως στη Βόρεια Θράκη που χορεύεται από άντρες και γυναίκες.¹⁸⁸ Κυκλικός χορός, με μέτρο πεντάσημο 5/8 (2+3).¹⁸⁹ Στην μπαϊντούσκα οι χορευτές πιάνονται από τις παλάμες με τους αγκώνες προς τα κάτω ή προς τα πάνω σε σχήμα w ή με τα χέρια να ανεβοκατεβαίνουν πάνω-κάτω στον ρυθμό.¹⁹⁰

Τραγούδια μπαϊντούσκας: «Μια καλή γειτονοπούλα», «Κάτω στη ροΐδω», «Ρούσα», «Τα αυγά δεν τ' αλουνίζουν»,¹⁹¹ και πολλά οργανικά¹⁹² κ.α.

Μαντηλάτος: Είναι αντικριστός χορός, δηλαδή ο ένας απέναντι στον άλλον και χορεύεται συνήθως από άντρες απέναντι σε γυναίκες¹⁹³ σε μέτρο 7/8 (2+2+3),¹⁹⁴ δηλαδή επτάσημο και λέγεται έτσι λόγω των μαντηλιών που κρατάνε οι χορευτές. Χορεύεται πιο συχνά σε γάμους όταν συγγενείς πάνε να πάρουν τη νύφη ή τον κουμπάρο για την εκκλησία.¹⁹⁵

Τραγούδια μαντηλάτου: «Το μαργουδι κι ο Αλεξανδρής», «Άνοιξε το χιονολούλουδο», «Μηλίσω», «Κουκουνάδα»,¹⁹⁶ οργανικά κ.α.¹⁹⁷

Χαρακτηριστικά όργανα

γκάιντα, βιολί, ούτι, κανονάκι, κλαρίνο, ζουρνάς, φλογέρα, μασιά, ταραμπούκα, ντέφι, καβάλι, θρακιώτικη λύρα, νταούλι, ακορντεόν.

Τυπική θρακιώτικη κομπανία: βιολί, ούτι, κλαρίνο, φλογέρα, ταραμπούκα.¹⁹⁸

¹⁸⁸Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 53

¹⁸⁹Μπακλατζής, *Θράκη – Η Μουσική των Μάρηδων*, 26.

¹⁹⁰Μπέρτι, *Οι Χοροί της Θράκης*, 62.

¹⁹¹Φεγγούλης, *Η Ρυθμική Συγκρότηση της Μουσικής της Θράκης*, 86, 94, 98

¹⁹²Μπακλατζής, *Θράκη – Η Μουσική των Μάρηδων*, 26.

¹⁹³Γκίντα, Λεϊλε. *Αξιολόγηση παραδοσιακών χορών και τραγουδιών από την Θράκη*. 15 Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, Σχολή Θετικών Επιστημών, Τμήμα Πληροφορικής, 2013

¹⁹⁴Φεγγούλης, *Η Ρυθμική Συγκρότηση της Μουσικής της Θράκης*, 9

¹⁹⁵Γκίντα, *Αξιολόγηση παραδοσιακών χορών και τραγουδιών από την Θράκη*, 15.

¹⁹⁶Φεγγούλης, *Η Ρυθμική Συγκρότηση της Μουσικής της Θράκης*, 85, 96, 100, 108

¹⁹⁷Μπακλατζής, *Θράκη – Η Μουσική των Μάρηδων*, 28 .

¹⁹⁸Μπέρτι, *Οι Χοροί της Θράκης*, 27.

5.2 Μακεδονία

Εικόνα 48: Όλοι οι νομοί της Μακεδονίας¹⁹⁹

Η Μακεδονική μουσική έχει πολλές ομοιότητες στη μουσική, την κίνηση και τον ρυθμό με τη μουσική των Βαλκανίων αλλά και με τις περιοχές τις οποίες συνορεύει (Θράκη, Ήπειρος, Θεσσαλία, Αιγαίο) με ποικίλους ρυθμούς και μουσικά όργανα.²⁰⁰ Στα τραγούδια συναντάμε πολλές φορές Βουλγάρικους ρυθμούς (7/16), άνισους (8/8, 2+2+3) και ρυθμούς όπως τα 2/4, 4/4, 6/4.²⁰¹

Η μουσική της Μακεδονίας έχει επηρεαστεί επίσης από τη Μ. Ασία και την Α. Θράκη μετά το 1923 λόγω των προσφύγων που εγκαταστάθηκαν εκεί.²⁰² Επιπλέον, λόγω των πολλών λαών που κατοικούν εκεί, οι διάλεκτοι στα τραγούδια διαφέρουν από τόπο σε τόπο.²⁰³

Αναλυτικότερα:

¹⁹⁹<https://www.e-go.gr/perifereia/περιφέρεια-κεντρικής-μακεδονίας/> [προσπελ. 20/9/21]

²⁰⁰Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Μακεδονία – Γενικά*. 2002 [πρόσβαση: 20/9/21]

²⁰¹Παπαγεωργίου, *Νέοι που ασχολούνται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*, 9.

²⁰²Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Μακεδονία – Γενικά*. [πρόσβαση: 20/9/21]

²⁰³Αμοιράδου, Αντιγόνη. *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα: μια πιλοτική παρέμβαση*, 27. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, 2019.

5.2.1 Δυτική Μακεδονία

Εικόνα 49: Δυτική Μακεδονία²⁰⁴

Η περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας αποτελείται γεωγραφικά από τους νομούς Γρεβενών, Καστοριάς, Κοζάνης και Φλώρινας.²⁰⁵ Στις ορεινές περιοχές δυτικά του Ολύμπου η μουσική παράδοση έχει πολλές ομοιότητες με τις περιοχές της Θεσσαλίας και της Ηπείρου. Στις πεδινές και αστικές περιοχές της Καστοριάς, Κοζάνης και Φλώρινας, παρατηρείται τοπικός χαρακτήρας ενώ στους νομούς Κοζάνης και Γρεβενών παρατηρούνται επιρροές από ηπειρωτικούς ρυθμούς.²⁰⁶ Όσο αναφορά τα μουσικά όργανα, επικράτησαν από τον 19^ο αιώνα τα χάλκινα πνευστά τα οποία προήλθαν από τούρκικες στρατιωτικές μπάντες. Χαρακτηριστικό της όργανο είναι το κλαρίνο το οποίο πρωτοεμφανίστηκε στη Δ. Μακεδονία και στην Ήπειρο.²⁰⁷

²⁰⁴<https://sites.google.com/site/macedoniancultureandtourism/nomoi-dytikis-makedonias> [προσπελ. 20/9/21]

²⁰⁵Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 63.

²⁰⁶Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Μακεδονία – Γενικά*. [πρόσβαση: 20/9/21]

²⁰⁷Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 63.

5.2.2 Κεντρική Μακεδονία

Εικόνα 50: Κεντρική Μακεδονία²⁰⁸

Η Κεντρική Μακεδονία γεωγραφικά, αποτελείται από τους νομούς Πέλλας, Ημαθίας, Πιερίας, Κιλκίς, Θεσσαλονίκης, Χαλκιδικής, Σερρών. Σε όλη τη Μακεδονία όπως προαναφέρθηκε συνυπάρχουν ποικίλοι λαοί. Στην Κεντρική συγκεκριμένα κατοικούν, εκτός από τους ντόπιους, πολλοί πόντιοι πρόσφυγες, ανατολικορωμυλιώτες και βλάχοι.²⁰⁹ Λόγω αυτών των ομάδων η Κ. Μακεδονία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και πλούσια μουσική παράδοση. Ακούγονται αρκετοί βαλκανικοί ρυθμοί και από όργανα, η γκάιντα και τα χάλκινα πνευστά. Στους χορούς ο πρώτος, ο οποίος κρατά και ένα μαντήλι που το κουνά ελεύθερα, έχει την ευθύνη του σχήματος κάθε χορού αφού μπορεί να οδηγήσει την ομάδα, εκτός από την κλασική κυκλική μορφή, σε διάφορες μορφές λαβύρινθου ανάλογα με τον χορό. Τέτοια σχήματα θυμίζουν αρχαίες τελετές.²¹⁰ Έως το 1917 η μουσική στο νομό Θεσσαλονίκης ήταν επηρεασμένη από την τουρκική, τη σλάβικη και την ελληνική μουσική λόγω των πολλών Εβραίων που είχαν εγκατασταθεί εκεί. Από το 1924 και μετά με την άφιξη των προσφύγων από Μ. Ασία, άνθισε το ρεμπέτικο.²¹¹ Η Χαλκιδική λόγω του λιμανιού της που επικοινωνούσε με τη Μ. Ασία, επηρεάστηκε από εκεί με στοιχεία όμως και στεριανής μουσικής και τα όργανα που ακούγονται κυρίως είναι το βιολί, το λαούτο, το νταούλι. Παρόμοια μουσική παράδοση έχουν και οι Σέρρες. Σε Βέροια, Πιερία, Γιαννιτσά ακούγονταν ζουρνάδες και νταούλια με πλούσια παράδοση και γυναικείους χορούς. Πέλλα και Κιλκίς χρησιμοποιούν τα χάλκινα πνευστά τα οποία αντικατέστησαν τον ζουρνά και τη γκάιντα.²¹²

²⁰⁸<https://www.thessalonikiypress.gr/kentriki-makedonia-trechoun-gia-na-prolavoun-tis-kathisterisis-sta-erga/> [προσπελ. 20/9/21]

²⁰⁹Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 58

²¹⁰Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Μακεδονία – Γενικά*. [πρόσβαση: 20/9/21]

²¹¹Παπαγεωργίου, *Νέοι που ασχολούνται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*, 9.

²¹²Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 58.

5.2.3 Ανατολική Μακεδονία

Εικόνα 51: Ανατολική Μακεδονία²¹³

Η Α. Μακεδονία λόγω της τοποθεσίας της, έχει στοιχεία βαλκανικά και ανατολίτικα με ποικίλα μουσικά όργανα. Συγκεκριμένα στη Δράμα, χρησιμοποιείται η μακεδονική λύρα (παραλλαγή της κρητικής) και ο νταχαρές (ντέφι) σε τραγούδια που τραγουδούσαν κυρίως γυναίκες. Επίσης υπάρχει η ποντιακή παράδοση και εδώ.²¹⁴ Στην Καβάλα και συγκεκριμένα στο Παγγαίο όρος, συναντάμε ζουρνάδες και νταούλια.²¹⁵

Χορευτική Παράδοση

Εκτός από πλούσια μουσική παράδοση, η Μακεδονία διαθέτει εξίσου μια πλούσια χορευτική παράδοση, με ποικιλία ρυθμών και κινήσεων και με πολύ δυναμισμό. Υπάρχουν επίσης μερικοί κοινοί χοροί με τη Θράκη, όπως η μπαϊντούσκα.²¹⁶

Χαρακτηριστικοί Χοροί

Μακεδονία ξακουστή: Ο χορός αυτός είναι πολύ δημοφιλής στην Μακεδονία και πήρε το όνομά του από το ομώνυμο τραγούδι «Μακεδονία ξακουστή». Είναι μικτός, κυκλικός χορός με μουσικό μέτρο 2/4. Χορεύεται είτε πιάνοντας τις παλάμες με αγκώνες τεντωμένους ή από τους ώμους και έχει 15 βήματα.²¹⁷ Χορεύονταν

²¹³<https://sites.google.com/site/macedoniancultureandtourism/nomoi-anatolikus-makedonias> [προσπελ. 2/9/21]

²¹⁴Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 52, 55,56

²¹⁵Παπαγεωργίου, *Νέοι που ασχολούνται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*, 9.

²¹⁶Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 55.

²¹⁷Βαλασιάδη, Βεατρίκη. *Ανθρωπολογία του χορού. Η περίπτωση της έμφυλης διαφοροποίησης στο χώρο των ελληνικών παραδοσιακών χορών*, 89. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγική σχολή Φλώρινας Τμήμα Νηπιαγωγών, 2019

υποχρεωτικά από τους μαθητές στα σχολεία παλαιότερα, στα χρόνια του Μακεδονικού αγώνα.²¹⁸

Τραγούδι: «Μακεδονία ξακουστή»²¹⁹

Νιζάμικος: Ο Νιζάμικος είναι ανδρικός χορός της Νάουσας (Ν. Ημαθίας). Χορεύεται με τα χέρια να πιάνονται από τις παλάμες και με λυγισμένους αγκώνες. Ονομάζεται έτσι από τους Νιζάμηδες, οπλισμένοι Τούρκοι φοροεισπράκτορες, τους οποίους οι ντόπιοι θέλαν να τους καλοπιάσουν, με τον χορό αυτό, ώστε να μην πληρώσουν. Χορεύεται κάθε χρόνο στο καρναβάλι της Νάουσας, στο έθιμο 'Μπούλες'. Είναι κυκλικός χορός με μέτρο 2/4 και τον συνοδεύουν οργανικά κομμάτια.²²⁰

Τσουράπια (ή Παρδαλά Τσουράπια): Τα Τσουράπια είναι μικτός χορός με μουσικό μέτρο 9/8 και χορεύεται στην Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία. Ονομάστηκε έτσι από τα «τσουράπια» τα οποία είναι είδος παπουτσιών που φορούν στην ορεινή Μακεδονία. Τα χέρια πιάνονται από τις παλάμες με λυγισμένους αγκώνες ή τεντωμένα προς τα κάτω.²²¹

Τραγούδι: «(Παρδαλά) Τσουράπια».²²²

Χαρακτηριστικά όργανα

Χάλκινα πνευστά (τρομπέτα, τρομπόνι), γκάιντα, ζουρνάς, βιολί, κλαρίνο, ταμπουράς, λαούτο, λύρα, νταούλι, φλογέρα, ούτι και παραδοσιακά ποντιακά όργανα.²²³

5.2.4 Ποντιακή Μουσική

Πολύ σημαντικό κομμάτι της παράδοσης της Μακεδονίας είναι η Ποντιακή μουσική. Οι Πόντιοι κατάγονται από τα βόρεια της Μικράς Ασίας (Σαμψούντα, Τραπεζούντα.. κ.α.)²²⁴ και κατοικούσαν σε αυτές τις περιοχές μέχρι τον διωγμό τους όπου εγκαταστάθηκαν στις ελληνικές περιοχές και κυρίως στη Μακεδονία.²²⁵ Η ποντιακή μουσική προέρχεται από την Αρχαία Ελλάδα, τη βυζαντινή μουσική και τη μουσική παράδοση του Καυκάσου. Το θέμα των ποντιακών τραγουδιών έχει να κάνει κυρίως με την ποντιακή γενοκτονία, την προσφυγιά αλλά και για τις νίκες τους, για τη

²¹⁸Ζάλιος, Χ., *Οι χοροί και τα τραγούδια του μακεδονικού γάμου στα χωριά της Νάουσας στις αρχές του 20ου αιώνα*, 24. ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ 86, 2006.

²¹⁹Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού. Η περίπτωση της έμφυλης διαφοροποίησης στο χώρο των ελληνικών παραδοσιακών χορών*, 89.

²²⁰Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού. Η περίπτωση της έμφυλης διαφοροποίησης στο χώρο των ελληνικών παραδοσιακών χορών*, 79

²²¹Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 80.

²²²«Τσουράπια», Πανδέκτης-Ο κόσμος του ελληνικού χορού.

²²³Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 102.

²²⁴Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 58

²²⁵Παπαγεωργίου, *Νέοι που ασχολούνται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*, 13.

ζωή και τους ανθρώπους.²²⁶ Έχουν ποικίλα μουσικά παραδοσιακά όργανα. Αυτά είναι: ο κεμεντζές (ποντιακή λύρα), το καβάλιν ή χειλαύλιν (τύπος φλογέρας), ο νταιρές, το αγγείον (αρχαίος άσκαυλος), ο ζουρνάς και ο κεμανές (παραλλαγή ποντιακής λύρας). Στόχος των Ποντίων, εκτός από το να διασκεδάσουν τον κόσμο, είναι να περάσουν μηνύματα με τα τραγούδια τους για την ιστορία τους, τον πολιτισμό τους, τα ήθη και τα έθιμά τους. Οι ποντιακοί χοροί κατηγοριοποιούνται ως προς τον τρόπο που χορεύονται (αργά-βαριά, χαρούμενα-ζωηρά ή κοφτά βήματα), ως προς τη μορφή τους (σε κύκλο ανοιχτό ή κλειστό, αντικρυστοί, σε λαβύρινθο), ως προς τον χρόνο (συνήθως στα γλέντια και στους γάμους) και ως προς τη διάδοσή τους (παμποντιακοί χοροί: χορεύονταν όπου υπήρχαν πόντιοι, διαδεδομένοι: χορεύονταν και σε άλλες περιφέρειες, τοπικοί: χορεύονταν σε μια περιοχή, υπερτοπικοί: χορεύονταν μόνο σε κάποιο σημείο της περιοχής). Ο πιο γνωστός ποντιακός χορός είναι ο πυρρίχιος,²²⁷ πολεμικός χορός.²²⁸

5.3 Ήπειρος

Εικόνα 52: Ήπειρος²²⁹

Η Ήπειρος αποτελείται από τους νομούς Θεσπρωτίας, Πρέβεζας, Ιωαννίνων και Άρτας και η μουσική της παράδοση είναι από τις πιο δημοφιλείς στην Ελλάδα.²³⁰ Σε αυτό το γεωγραφικό διαμέρισμα συναντάμε τραγούδια πολυφωνικά (Πολλές

²²⁶Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 58, 59.

²²⁷Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 60, 61

²²⁸Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 43.

²²⁹<https://blogs.e-me.edu.gr/hive-FILIO-PANAGIOTAKI/2020/11/23/ηπειρος/> [προσπελ. 10/11/21]

²³⁰Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 65

διαφορετικές μελωδικές γραμμές φωνών ή οργάνων που συνδυάζονται αρμονικά²³¹) σε πεντατονικές κλίμακες (Κλίμακες που αποτελούνται από πέντε νότες αντί για επτά.²³²) και πολλά μοιρολόγια τα οποία προήλθαν το 1913 από την Βόρεια Ήπειρο. Το ύφος της μουσικής της μοιάζει με τη βυζαντινή και τραγουδιέται από πέντε μέχρι δέκα άτομα. Έχει επιρροές από τη μουσική των παραδουνάβιων περιοχών λόγω των Ρομά που εγκαταστάθηκαν από αυτές τις περιοχές, στην Ήπειρο. Οι Ρομά ανέδειξαν το κλαρίνο το οποίο έγινε δημοφιλές στις ελληνικές περιοχές και κυρίως στην Ήπειρο.²³³ Η μουσικοχορευτική ηπειρωτική παράδοση ουσιαστικά ξεκινά από την περίοδο της Τουρκοκρατίας και λόγω αυτής της κατάστασης τα τραγούδια και οι χοροί βγάζουν θλίψη και ηρωισμό.²³⁴ Γεγονότα όπως πόλεμοι και επαναστάσεις επηρέασαν τις ζωές τους και την παράδοσή τους κάνοντάς τους πιο ζωντανούς με όρεξη και κίνηση και ενωμένους. Η ενότητά τους συμβολιζόταν και με τους ανοιχτούς κύκλους στους χορούς.²³⁵ Τα τραγούδια τους περιγράφουν την καθημερινότητά τους, τις μάχες, την ιστορία τους και την ξενιτιά.²³⁶ Περνάνε συνήθως ένα ηθικό δίδαγμα και τα περισσότερα είναι μοιρολόγια. Η γλώσσα των ηπειρωτών έχει επηρεαστεί κυρίως από τα Βαλκάνια, έτσι στα τραγούδια τους έχει επικρατήσει περισσότερο το βλάχικο ιδίωμα.²³⁷

Χορευτική Παράδοση

Οι θέση του κάθε ηπειρώτη στο χορό καθοριζόταν από το φύλο, την κοινωνική θέση και την ηλικία του. Όλοι οι χοροί είναι σε ανοιχτό κύκλο εκτός από τον «καγκελάρη» που έχει σχήμα λαβύρινθου και τον «χορό των κοριτσιών» που είναι σε κλειστό κύκλο.²³⁸ Γενικά οι ηπειρωτικοί χοροί είναι αργοί²³⁹ και δεν έχουν πολλές και απότομες κινήσεις²⁴⁰ λόγω του ορεινού κλίματος²⁴¹. Επίσης ο τρόπος με τον οποίο χορεύεται κάθε χορός, διαφέρει από άντρες σε γυναίκες. Τα βήματα των γυναικών είναι πιο μικρά, σταθερά, στρωτά, χωρίς έντονες κινήσεις. Των αντρών είναι πιο μεγάλα, ελεύθερα και έντονα, με πηδήματα. Τα βήματα των γυναικών ήταν αναγκαίο να τηρηθούν ενώ οι άντρες μπορούσαν και να αυτοσχεδιάσουν.²⁴²

Χαρακτηριστικοί χοροί

²³¹ Δήμμα «πολυφωνία», Πύλη για την ελληνική γλώσσα: Λεξικό της κοινής νεοελληνικής.

²³² Μουσική (ΣΤ' Δημοτικού) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο) [πρόσβαση: 15/11/21]

²³³ Παπαγεωργίου, *Νέοι που ασχολούνται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*, 10

²³⁴ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 90

²³⁵ Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Ήπειρος – Γενικά*. [πρόσβαση: 15/11/21]

²³⁶ Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 65

²³⁷ Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 28

²³⁸ Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Ήπειρος – Γενικά* [πρόσβαση: 15/11/21]

²³⁹ Στρόφαλης, *Ελληνική Μουσική*, 87

²⁴⁰ Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Ήπειρος – Γενικά*. [πρόσβαση: 15/11/21]

²⁴¹ Στρόφαλης, *Ελληνική Μουσική*, 87

²⁴² Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Ήπειρος – Γενικά* [πρόσβαση: 15/11/21]

Ζαγορίσιος: Χορός που προέρχεται από το χωριό Ζαγόρι στο νομό Ιωαννίνων,²⁴³ μικτός, σε ανοιχτό κύκλο. Οι χορευτές πιάνονται από τις παλάμες συνήθως με λυγισμένους αγκώνες. Έχει συνολικά 16 κινήσεις και συνοδεύεται από τραγούδια ή οργανικά κομμάτια. Όπως πολλοί χοροί, έτσι και ο Ζαγορίσιος από κάποιο σημείο και μετά μπορεί να αλλάξει σε άλλον χορό όπως τον τσάμικο ή τον συρτό στα δυο.²⁴⁴ Έχει μέτρο 5/4.²⁴⁵

Τραγούδια Ζαγορίσιου: «Κωνσταντάκης», «Αλεξάνδρα», «Πουλάκι».²⁴⁶

Πωγωνίσιος (συρτός στα δυο):²⁴⁷ Λέγεται έτσι διότι προέρχεται από το Πωγώνι Ιωαννίνων αλλά χορεύεται σε όλη την περιοχή της Ηπείρου.²⁴⁸ Ο Πωγωνίσιος είναι κυκλικός χορός και μικτός,²⁴⁹ με μέτρο 4/4 ή 2/2.²⁵⁰ Χορεύεται με πιασμένες παλάμες και τεντωμένους αγκώνες.²⁵¹ Πολλοί άλλοι χοροί κατέληγαν στον πωγωνίσιο χορό.²⁵² Τραγούδια Πωγωνίσιου: «Γιάννη μου το μαντήλι σου», «Βασιλικός θα γίνω στο παραθύρι σου», «Ο γιατρός», «Ξενιτεμένο μου πουλί» κ.α.²⁵³

Μπεράτι: Είναι ανδρικός χορός και χορεύεται με πιασμένες τις παλάμες και λυγισμένους αγκώνες. Έχει 16 ή 14 βήματα και έχει μέτρο 8/4. Χορεύεται κυρίως στις βόρειες περιοχές.²⁵⁴ Το όνομά του πήρε από το «Βεράτιον», βυζαντινό κάστρο της Ηπείρου. Χορεύεται με τον οργανικό σκοπό: «Μπεράτι».²⁵⁵

Χαρακτηριστικά όργανα

Ζυγιά: νταούλι, ζουρνάς.²⁵⁶

Κομπανία: κλαρίνο, βιολί, λαούτο.²⁵⁷

²⁴³ Στρόφαλης, *Ελληνική Μουσική*, 18

²⁴⁴ Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Χοροί Ηπείρου – Ζαγορίσιος* [πρόσβαση: 15/11/21]

²⁴⁵ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 91

²⁴⁶ Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Χοροί Ηπείρου – Ζαγορίσιος* [πρόσβαση: 15/11/21]

²⁴⁷ Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Χοροί Ηπείρου - Συρτός στα δυο (πωγωνίσιος)* [πρόσβαση: 15/11/21]

²⁴⁸ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 99

²⁴⁹ Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Χοροί Ηπείρου - Συρτός στα δυο (πωγωνίσιος)* [πρόσβαση: 15/11/21]

²⁵⁰ Λένης, Ηλίας *Η ρυθμική συγκρότηση της μουσικής της Ηπείρου*, 25. Άρτα: Α.Τ.Ε.Ι. Ηπείρου: Σχολή Μουσικής Τεχνολογίας: Τμήμα Λαϊκής & Παραδοσιακής Μουσικής, 2009.

²⁵¹ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 99

²⁵² Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Χοροί Ηπείρου - Συρτός στα δυο (πωγωνίσιος)* [πρόσβαση: 15/11/21]

²⁵³ Λένης, *Η ρυθμική συγκρότηση της μουσικής της Ηπείρου*, 67, 77, 95, 99

²⁵⁴ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 97

²⁵⁵ Λένης, *Η ρυθμική συγκρότηση της μουσικής της Ηπείρου*, 38, 96

²⁵⁶ Παπαγεωργίου, *Νέοι που ασχολούνται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*, 10

²⁵⁷ Παπαγεωργίου, *Νέοι που ασχολούνται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*, 10

Άλλα όργανα: ντέφι, φλογέρα, κανονάκι, ούτι, σαντούρι,²⁵⁸ ταραμπούκα,²⁵⁹ τουμπελέκι.²⁶⁰

5.4 Θεσσαλία

Εικόνα 53: Θεσσαλία²⁶¹

Η Θεσσαλία βρίσκεται στην Κεντρική Ελλάδα και αποτελείται από τους νομούς Μαγνησίας, Λάρισας, Τρικάλων και Καρδίτσας.²⁶² Στην περιοχή της Θεσσαλίας βρίσκονται βουνά όπως ο Όλυμπος, ο Κίσαβος, το Πήλιο, τα οποία αναφέρονται σε αρκετά δημοτικά θεσσαλικά τραγούδια.²⁶³ Λόγω της τοποθεσίας της, ζουν εκεί διάφορες φυλές και ιδιαίτερα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας εγκαταστάθηκαν εκεί Βλάχοι, Χασιώτες, Καραγκούνηδες, Σαρακατσάνοι, Μικρασιάτες και Θρακιώτες πρόσφυγες. Σε αυτές τις φυλές παρ' όλ' αυτά δημιουργήθηκε μια κοινή διάλεκτος και παράδοση. Η μουσική παράδοση της Θεσσαλίας αναφέρεται αρκετά στην σκλαβιά και στην φυγή των κατοίκων της στα βουνά και τα ορεινά χωριά. Επίσης, δημιουργήθηκαν κλέφτικα τραγούδια τα οποία μιλούσαν για τους αγώνες και τα κατορθώματα ηρώων. Η μουσική και οι ρυθμοί της έχουν επηρεαστεί επίσης από τη Μακεδονία, την Ήπειρο και τα νησιά.²⁶⁴

Χορευτική Παράδοση

Γενικά, οι θεσσαλικοί χοροί είναι αργοί με ύφος τελετουργικό και μεγαλοπρεπές.²⁶⁵ Οι Σαρακατσάνοι χορεύουν πάνω σε τραγούδια που αναφέρονται

²⁵⁸Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 66

²⁵⁹Στρόφαλης, Μάριος. *Ελληνική Μουσική*, 88

²⁶⁰Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 28

²⁶¹http://www.hotelsline.gr/root/newhotel/mx/m_thesalia.asp [προσπελ. 8/12/21]

²⁶²Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 69

²⁶³Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Θεσσαλία γενικά* [πρόσβαση: 8/12/21]

²⁶⁴Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 69

²⁶⁵Στρόφαλης, Μάριος. *Ελληνική Μουσική*, 86

στην ποιμενική ζωή και στους κλέφτες που συναντούσαν. Στην Αργιθέα²⁶⁶ και στα ορεινά χωριά, οι χοροί είναι σταθεροί,²⁶⁷ αργοί, με βαριές κινήσεις και με μεγάλη επιρροή από την Ήπειρο. Οι χοροί στο Πήλιο έχουν επιρροές από τα νησιά του Αιγαίου και γενικά κάθε περιοχή που συνορεύει με ένα άλλο γεωγραφικό διαμέρισμα, επηρεάζεται από αυτό η παράδοση της. Πολλοί χοροί χορεύονται χωρίς συνοδεία οργάνων.²⁶⁸

Χαρακτηριστικοί χοροί

Καραγκούνα: Η Καραγκούνα (καρά + γκούνα = μαύρη γούνα ή καρά + κούνα = κούνημα κεφαλιού) είναι γυναικείος χορός,²⁶⁹ (πλέον χορεύεται και με άντρες²⁷⁰) με απλά βήματα.²⁷¹ Χορεύεται ιδιαίτερα στις πεδινές περιοχές της Καρδίτσας και των Τρικάλων. Τα βήματά στον χορό αυτό είναι αργά, βαριά και συρτά.²⁷² Τα χέρια πιάνονται από τις παλάμες με λυγισμένους αγκώνες ή είναι τεντωμένα προς τα κάτω. Το μουσικό μέτρο του είναι στα 2/4.

Συνοδεύεται από το τραγούδι: «Άντε καραγκούνα».²⁷³

Πηλιορείτικος: Είναι μικτός χορός με μέτρο 2/4. Αντίθετα με τους υπόλοιπους θεσσαλικούς χορούς, χορεύεται με πηδηχτά, γρήγορα βήματα και με πιάσιμο χεριών από τις παλάμες. Κατά τη διάρκεια του χορού οι χορευτές σχηματίζουν λαβύρινθο και κάνουν διάφορους ελιγμούς.²⁷⁴ Συνοδεύεται από οργανική μουσική.²⁷⁵

Κλειστός Αργιθέας: Είναι χορός της Αργιθέας, μικτός και κυκλικός. Οι άντρες είναι οι πρώτοι στον κύκλο και στο τέλος οι γυναίκες. Στο πρώτο μέρος του χορού, οι χορευτές πιάνονται αγκαζέ και στο δεύτερο, πιάνονται από τις παλάμες με λυγισμένους αγκώνες. Χορεύεται συνήθως στην πλατεία του χωριού την Κυριακή του Πάσχα. Στο πρώτο μέρος, το μέτρο είναι 3/4 και χορεύεται ως Τσάμικος ενώ στο δεύτερο μέρος, είναι δίσημος και χορεύεται ως Πωγωνίσιος.²⁷⁶ Λέγεται έτσι λόγω του κλειστού κύκλου που δημιουργούν οι χορευτές.

Τραγούδια Κλειστού: «Σαν άλλο δε με μάρανε», «Κόρη με τα δασιά κουμπιά», «Εννιά χιλιάδες πρόβατα», «Βασιλικέ μου τρίκλωνε», κ.α.²⁷⁷

Χαρακτηριστικά όργανα

²⁶⁶ Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές*: Θεσσαλία γενικά [πρόσβαση: 8/12/21]

²⁶⁷ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 102

²⁶⁸ Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές*: Θεσσαλία γενικά [πρόσβαση: 8/12/21]

²⁶⁹ Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 29

²⁷⁰ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 109

²⁷¹ Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 29

²⁷² Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 70

²⁷³ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 109

²⁷⁴ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 109

²⁷⁵ Από έρευνα στο [www.youtube.com](https://www.youtube.com/watch?v=de5dL027E_Q&ab_channel)

[https://www.youtube.com/watch?v=de5dL027E_Q&ab_channel]

²⁷⁶ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 106

²⁷⁷ Κάμπας, Λευτέρης. Τραγούδια και χοροί της Αργιθέας. Πετρίλο (Καρδίτσα), 2018

Κλαρίνο, βιολί, φλογέρα, λαούτο, σαντούρι, ντέφι, χάλκινα, νταούλι, γκάιντα.²⁷⁸

5.5 Στερεά Ελλάδα

Εικόνα 54: Στερεά Ελλάδα²⁷⁹

Το γεωγραφικό διαμέρισμα της Στερεάς Ελλάδας ή Ρούμελης²⁸⁰ αποτελείται από τους νομούς: Βοιωτίας, Εύβοιας, Ευρυτανίας, Φθιώτιδας, Φωκίδας,²⁸¹ Αττικής και Αιτωλοακαρνανίας.²⁸² Η μουσική της παράδοση είναι παρόμοια με της Πελοποννήσου και περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο τραγούδια ιστορικά-κλέφτικα που μιλούν για τις δύσκολες στιγμές και τον πόνο που βίωσαν την εποχή της Τουρκοκρατίας. Άλλα, μιλούν για καθημερινή ζωή των ανθρώπων (γάμου, ξενιτιάς κ.λπ.) και τις θρησκευτικές εορτές. Γενικά, η δημιουργία των τραγουδιών κράτησε μέχρι την Επανάσταση του 1821. Από τότε και μετά αναπαρήγαγαν τα ίδια τραγούδια μέχρι την εποχή του φωνόγραφου. Τα τραγούδια των πεδινών περιοχών και πολλών άλλων είναι αργά στο ρυθμό τους.²⁸³ Η Στερεά Ελλάδα έχει επηρεαστεί από πολλούς λαούς που την κατέκτησαν και γι' αυτό έχει πολλά ιδιώματα και διαλέκτους.²⁸⁴ Στην Αττική και συγκεκριμένα στα Μέγαρα, η παραδοσιακή μουσική διαφέρει, καθώς η μουσική τους είναι επηρεασμένη από τα κοντινά νησιά μαζί με δικά τους τοπικά στοιχεία. Ο πιο δημοφιλής τοπικός χορός, είναι ο χορός της Τράτας και δημοφιλές μουσικό όργανο, το

²⁷⁸Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 70.

²⁷⁹<https://www.hotelsandrooms.gr/index.php?region=Sterea-Hellas&p=13> [προσπελ. 15/12/21]

²⁸⁰Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 30

²⁸¹Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 80

²⁸²Ξένος, Αναστάσιος. *Χωρική μοντελοποίηση της κατανομής του πληθυσμού της πέριδικας (aleitoris graeca) στη Στερεά Ελλάδα*, 16. Αθήνα: Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Αξιοποίησης Φυσικών Πόρων και Γεωργικής Μηχανικής, 2015.

²⁸³Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 80, 102

²⁸⁴Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 30

βιολί.²⁸⁵ Γενικά, τα περισσότερα τραγούδια της Στερεάς είναι κλέφτικα και χαρακτηρίζονται ελεύθερου ρυθμού (καθιστικά, της τάβλας).²⁸⁶ Γι' αυτό και δεν υπάρχουν πολλοί τοπικοί χοροί.

Χορευτική Παράδοση

Οι χοροί έχουν ζωντανό, ζωντανό ρυθμό και μουσική. Στα ορεινά μέρη, υπάρχουν πολλοί χοροί σε κλειστό κύκλο. Στην Ευρυτανία, είναι περισσότερο ηρωικοί, ζωντανοί με σταθερές και στην Εύβοια είναι νησιώτικοι, πιο ζωντανοί και πηδηχτοί. Οι περισσότεροι χοροί που χορεύονται στη Στερεά είναι κοινοί με άλλα γεωγραφικά διαμερίσματα. Χοροί όπως ο Τσάμικος ο Καλαματιανός και ο Συρτός,²⁸⁷ οι οποίοι αναφέρονται αργότερα ως «πανελλήνιοι χοροί».

Χαρακτηριστικοί χοροί

Χορός της Τράτας: Χορός των Μεγάρων ο οποίος είναι κυκλικός. Χορεύεται με τις γυναίκες να έχουν τα χέρια σταυρωτά. Το μέτρο του είναι στα 7/8.²⁸⁸

Τραγούδια Τράτας: «Το μικρό μου», «Μόινα νε να», «Πότε μου 'στειλες μαντήλι».²⁸⁹

Χατζηχρήστος: Επίσης χορός των Μεγάρων, που ξεκινά με ρυθμό 2/4 συρτού, συνεχίζει σε μέτρο 3/4 τσάμικου και γενικά εναλλάσσονται οι δυο αυτοί ρυθμοί. Εδώ χρησιμοποιούνται κυρίως το βιολί και το λαούτο.²⁹⁰

Χαρακτηριστικά όργανα

Φλογέρα, ταμπουράς, ζουρνάς, βιολί, κλαρίνο, λαούτο, πίπιζα, σαντούρι, τζαμάρα, τούμπανο, λύρα, μαντολίνο.²⁹¹

²⁸⁵Τσιγουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 77

²⁸⁶Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Στερεά Ελλάδα/Ρούμελη Γενικά* [πρόσβαση: 15/12/21]

²⁸⁷Βαλασιάδη, 56, 100, 101, 138, 141

²⁸⁸Τσιγουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 77

²⁸⁹Κανελλάτου, Παρασκευή. Παραδοσιακό & Λαϊκό Τραγούδιμα, Αττική. [πρόσβαση: 15/12/21]

²⁹⁰Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Στερεά Ελλάδα/Ρούμελη – Χατζηχρήστος* [πρόσβαση: 15/12/21]

²⁹¹Τσιγουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 102

5.6 Πελοπόννησος

Εικόνα 55: Πελοπόννησος²⁹²

Το γεωγραφικό διαμέρισμα της Πελοποννήσου (ή Μοριά)²⁹³ περιλαμβάνει τους νομούς Αχαΐας, Ηλείας, Κορίνθου, Αργολίδας, Μεσσηνίας, Λακωνίας και Αρκαδίας.²⁹⁴ Τα μοραΐτικα τραγούδια μοιάζουν πολύ με τα ρουμελιώτικα (Στερεάς) και διακρίνονται στα καθιστικά, τα χορευτικά και τις πατινάδες ή «του δρόμου» και αναφέρονται στη ζωή, στην αγάπη, το γάμο, την ξενιτιά, την εργασία κ.α. Πολλά τραγούδια όμως αναφέρονται στην ιστορία του τόπου, τους αγώνες, την ελευθερία και την λεβεντιά στην βυζαντινή εποχή, στη φραγκοκρατία και στην επανάσταση του 1821.²⁹⁵ Τα ιστορικά τραγούδια της Πελοποννήσου έχουν ιδιαίτερο ύφος, γλώσσα, μουσικές κλίμακες και με μηνύματα επαναστατικά, εθνικιστικά, ηρωικά και αισιόδοξα και δημιουργήθηκαν την εποχή της Τουρκοκρατίας μετά το 16^ο αιώνα.²⁹⁶ Στην Πελοπόννησο υπάρχουν πολλοί διάλεκτοι (τσακόνικα, ποντιακά, κρητικά καππαδοκικά κ.α.) λόγω της εγκατάστασης αρχαίων ελληνικών φύλων στην περιοχή.²⁹⁷

Χορευτική Παράδοση

Η Πελοπόννησος έχει πολλούς και δημοφιλείς χορούς, οι περισσότεροι κυκλικοί.²⁹⁸ Όπως και τα τραγούδια τους έτσι και οι χοροί τους συνδέονται με την

²⁹²<https://tapaidiatistflogas.wordpress.com/2015/01/25/1002/> [προσπελ. 20/12/21]

²⁹³Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 85

²⁹⁴Βελδέκη, Γεωργία Δ. *Ανάλυση τουριστικής κίνησης Πελοποννήσου*. 36-37. Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων. 2009.

²⁹⁵Παπαγεωργίου, *Νέοι που ασχολούνται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*, 10-11.

²⁹⁶Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 85

²⁹⁷Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 31

²⁹⁸Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 86

ιστορία τους και αποπνέουν ηρωισμό και δυναμισμό. Υπάρχουν χοροί σταθεροί αλλά και άλλοι πιο ελεύθεροι κυρίως στο νότο καθώς έχουν επηρεαστεί από την παράδοση των νότιων νησιών. Στη δυτικές περιοχές υπάρχουν επιρροές από τα Επτάνησα και στις ανατολικές από τα νησιά του Αιγαίου. Τα τραγούδια που τα συνοδεύουν όπως είπαμε μιλούν για τον καθημερινό βίο και τα συναισθήματά τους αλλά και για την ιστορία τους και τους ήρωές τους.²⁹⁹

Χαρακτηριστικοί χοροί

Τσακόνικος: Αρχαίος χορός που τον συναντάμε στην περιοχή της Τσακωνίας (Νομός Αρκαδίας). Είναι κυκλικός, λαβυρινθικός, κουλουριαστός με πολλούς σχηματισμούς. Ο χορός αυτός συμβολίζει την έξοδο του Θησέα από τον λαβύρινθο και την βοήθεια που του έδωσε η Αριάδνη μέσω του μίτου. Το μαντήλι του πρωτοχορευτή συμβολίζει τον μίτο.³⁰⁰ Είναι μικτός χορός και οι χορευτές πιάνονται αγκαζέ με το δεξί χέρι να είναι κάτω από το αριστερό του διπλανού και το αριστερό πάνω. Στο 1^ο μέρος του χορού το τέμπο είναι αργό και στο 2^ο μέρος, γρήγορο. Το μέτρο του είναι πεντάσημο (5/4).³⁰¹

Τραγούδια τσακόνικου: «Σου ‘πα, μάνα», «Κίνησαν τα τσανόπουλα», «Αμπέλι μου πλατύφυλλο» κ.α.³⁰²

Αραχωβίτικος ή Καρυάτικος: Ονομάζεται έτσι γιατί χορεύεται στην Αράχοβα (Αρκαδίας) που ονομαζόταν στο παρελθόν Καρυαί. Ο χορός αυτός σχετίζεται με τον ομώνυμο χορό που χόρευαν οι παρθένες των Καρυών (αρχαία πόλη στα σύνορα Αρκαδίας-Λακωνίας). Χορεύεται από γυναίκες πιάνοντας τις παλάμες τους και σχηματίζοντας δυο κύκλους, ο ένας μέσα στον άλλον.³⁰³ Ωστόσο μπορεί να εκτελεστεί και με άντρες (μικτά) σχηματίζοντας δυο ημικύκλια (στο εξωτερικό ημικύκλιο οι άντρες, στο εσωτερικό οι γυναίκες).³⁰⁴ Όπως και ο προηγούμενος χορός, έχει και αυτός δυο μέρη. Στο 1^ο έχουμε μέτρο 2/4 και στο 2^ο μέρος, 7/8.³⁰⁵ Συνοδεύεται από οργανική μουσική.³⁰⁶

Μανιάτικος: Είναι κυκλικός, ηρωικός χορός σε μέτρο 2/4. Χορεύεται κυρίως στη Μάνη με τους χορευτές να σχηματίζουν ανοιχτό κύκλο και τα χέρια τους να είναι σταυρωτά.

Τραγούδι Μανιάτικου: «Στης Μάνης μας τ’ απάτητα βουνά».³⁰⁷

²⁹⁹Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού. Η περίπτωση της έμφυλης διαφοροποίησης στο χώρο των ελληνικών παραδοσιακών χορών*, 130

³⁰⁰Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 31

³⁰¹Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 131-132

³⁰²Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Πελοπόννησος – Τσακόνικος* [πρόσβαση: 20/12/21]

³⁰³Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 131

³⁰⁴Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Πελοπόννησος – Αραχωβίτικος* [πρόσβαση: 20/12/21]

³⁰⁵Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 131

³⁰⁶Από έρευνα στο [www.youtube.com \[https://www.youtube.com/watch?v=jcNqcO3teRs&ab_channel\]](https://www.youtube.com/watch?v=jcNqcO3teRs&ab_channel)

³⁰⁷Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Πελοπόννησος – Μανιάτικος* [πρόσβαση: 20/12/21]

Χαρακτηριστικά όργανα

Κλαρίνο, νταούλι, αυλός, πίπιζα, βιολί,³⁰⁸ σαντούρι, ούτι,³⁰⁹ φλογέρα, ταμπουράς, λαούτο, λύρα.³¹⁰

5.7 Κρήτη

Εικόνα 56: Κρήτη³¹¹

Η Κρήτη είναι το μεγαλύτερο νησί της Ελλάδας³¹² και χωρίζεται σε 4 νομούς: Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου, Λασιθίου. Το διαμέρισμα αυτό έχει πολύ πλούσια μουσική παράδοση η οποία είναι πολύ συμπαθής σε όλη την Ελλάδα. Από αγγεία και τοιχογραφίες που απεικονίζουν ανθρώπους να παίζουν όργανα και να τραγουδούν, καταλαβαίνουμε πως η μουσική δραστηριότητα των κρητικών, ξεκινά από τα αρχαία χρόνια.³¹³ Η Κρήτη έχει επηρεαστεί πολύ από τα ξενικά φύλα και κατάφερε να δημιουργήσει έναν δικό της ξεχωριστό πολιτισμό, ο οποίος λέγεται μινωικός και διαφέρει από τις υπόλοιπες περιοχές της Ελλάδας. Ωστόσο, έχει επηρεάσει τα νησιά του Αιγαίου και τα ελληνικά παράλια.³¹⁴ Η ενετοκρατία διαμόρφωσε την κρητική μουσική (ενσωμάτωση δίστιχων με ομοιοκαταληξίες, οι μαντινάδες), όπως και η άφιξη των Βυζαντινών στο νησί λόγω του διωγμού τους από την Κωνσταντινούπολη. Τα τραγούδια της διακρίνονται στις μαντινάδες, τα ριζίτικα (της τάβλας ή χορευτικά) και τα ιστορικά – αφηγηματικά και χρησιμοποιείται πολύ ο δεκαπεντασύλλαβος στίχος.³¹⁵ Ένα ακόμα στοιχείο της κρητικής μουσικής είναι ο αυτοσχεδιασμός κυρίως στις μαντινάδες. Το περιεχόμενο των σκοπών αναφέρεται στη ζωή, την καθημερινότητα,

³⁰⁸Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 85

³⁰⁹Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 31

³¹⁰Στρόφαλης, *Ελληνική Μουσική*, 85.

³¹¹<https://www.explorecrete.com/greek/crete-maps-GR.html> [προσπελ. 5/2/22]

³¹²Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Κρήτη – Γενικά* [πρόσβαση: 5/2/22]

³¹³Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 96, 97

³¹⁴Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Κρήτη – Γενικά* [πρόσβαση: 5/2/22]

³¹⁵Παπαγεωργίου, *Νέοι που ασχολούνται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*, 12

στα χαρούμενα γεγονότα, στη θρησκευτική λατρεία αλλά και στον πόλεμο.³¹⁶ Στο νησί ξεχωρίζει επίσης η κρητική διάλεκτος, η οποία είναι πολύ ιδιαίτερη.³¹⁷

Χορευτική Παράδοση

Το νησί έχει ποικίλους χορούς με τους οποίους ο κρητικός εκφράζει την παλικαριά του. Κάποιοι από αυτούς έχουν ξεχαστεί και δεν χορεύονται πλέον (απανωμερίτης, μικρό μικράκι, αγκαλιαστός, ζερβόδεξος, πριμνιανός). Ωστόσο διατηρούνται αρκετοί. Η χοροί της Κρήτης διαχωρίζονται ανά περιοχές παρόλο που χορεύονται όλοι σε όλη την Κρήτη.³¹⁸

Χαρακτηριστικοί χοροί

Πεντοζάλης: Θεωρείται χορός του νομού Λασιθίου³¹⁹ και χορεύεται συχνότερα από άντρες λόγω των περίπλοκων φιγούρων.³²⁰ Εκτελείται με πιάσιμο των ώμων και αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος έχει αργό ρυθμό 4/4 με 6-8 βήματα και ονομάζεται «κοντυλιές» ενώ το δεύτερο μέρος έχει γρήγορο ρυθμό 2/4.³²¹ Ο χορός αυτός θεωρείται πολεμικός και εκφράζει την παλικαριά και τη λεβεντιά του κρητικού και την επιθυμία του για απελευθέρωση από τους τούρκους.³²²

Μαλεβιζιώτης (ή Μαλεβιζιώτικος ή Καστρινός ή Πηδηχτός): Χορεύεται κυρίως στην περιοχή του Ηρακλείου η οποία παλαιότερα λεγόταν «Κάστρο» και στην περιοχή της Μαλεβιζίας. Χορεύεται στις μύτες των ποδιών με γρήγορα και πηδηχτά βήματα με τον πρωτοχορευτή να φιγουράρει ενώ πιάνονται ο ένας με τον άλλο με τις παλάμες και με αγκώνες λυγισμένους. Τα βήματα συνολικά είναι 16 και το μέτρο του 2/4.³²³

Σούστα: Τη συναντάμε κυρίως στους νομούς Ηρακλείου και Ρεθύμνου.³²⁴ Είναι μικτός χορός. Ξεκινά με κύκλο πιάνοντας τις παλάμες και λυγισμένους αγκώνες και έπειτα γίνεται αντικρυστός με τους χορευτές να σχηματίζουν ζευγάρια. Στον αντικρυστό τα χέρια των γυναικών είναι στη μέση και των αντρών ελεύθερα. Αποτελείται από 6 βήματα με μέτρο 2/4.³²⁵ Λέγεται πως είναι χορός της αγάπης καθώς δημιουργείται ένας χορευτικός ερωτικός διάλογος ανάμεσα στα ζευγάρια.³²⁶

³¹⁶Τσιγουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 96

³¹⁷Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 34

³¹⁸Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Κρήτη – Γενικά* [πρόσβαση: 5/2/22]

³¹⁹Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Κρήτη – Γενικά* [πρόσβαση: 5/2/22]

³²⁰Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 34

³²¹Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 121

³²²Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 34

³²³Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 121

³²⁴Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Κρήτη – Γενικά* [πρόσβαση: 5/2/22]

³²⁵Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 131

³²⁶Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Κρήτη – Σούστα* [πρόσβαση: 5/2/22]

Τα περισσότερα τραγούδια των κρητικών χορών είναι αυτοσχέδιες μαντινάδες.³²⁷

Χαρακτηριστικά όργανα

Κρητική λύρα, λαούτο, βιολί, φλογέρα, μπουλαρί (είδος ταμπουρά), θιαμπόλι (είδος φλογέρας) μαντούρα, κλαρινέτο, ασκομαντούρα, μαντολίνο.³²⁸

5.8 Νησιά Ιονίου Πελάγους (Επτάνησα)

Εικόνα 57: Επτάνησα³²⁹

Τα Επτάνησα αποτελούνται κυρίως από τα νησιά Κέρκυρα, Παξούς, Λευκάδα, Ιθάκη, Κεφαλονιά, Ζάκυνθο, Κύθηρα αλλά από πολλά μικρότερα.³³⁰ Τα νησιά του Ιονίου ήταν τα μόνα στην Ελλάδα τα οποία δεν δέχτηκαν τουρκική εισβολή, αλλά ιταλική. Γι' αυτό και ο πολιτισμός της, τα ήθη και τα έθιμα, η μουσική, η γλώσσα και ο τρόπος ζωής είναι επηρεασμένα από τη δύση και συγκεκριμένα από τη Βενετία. Ιδιαίτερα είναι τα τραγούδια τους, οι καντάδες, οι οποίες ξεχωρίζουν από τα υπόλοιπα παραδοσιακά λόγω της ιταλικής προέλευσής τους. Οι καντάδες τραγουδιούνται με κιθάρες³³¹ ή μαντολίνα³³² τη νύχτα, κάτω από τα παράθυρα σπιτιών αγαπημένων προσώπων.³³³ Η αγάπη για τη μουσική και την εκμάθηση οργάνων στις περιοχές αυτές

³²⁷ Από έρευνα στο www.youtube.com [https://www.youtube.com/watch?v=n-BKe_EsHg0&ab_channel]

³²⁸ Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 102

³²⁹ <https://www.xn--mxafcbuvfkb4f.gr/ionian/ionian-map.htm> [προσπελ. 15/2/22]

³³⁰ Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Νησιά Ιονίου – Γενικά* [πρόσβαση: 15/2/22]

³³¹ Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 32

³³² Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 72

³³³ Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 32

ήταν μεγάλη, γι' αυτό και δημιουργήθηκαν πολλές συμφωνικές ορχήστρες, χορωδίες και φιλαρμονικές. Βέβαια, κάποια νησιά δεν έχουν επιρροές ιταλικές αλλά η παράδοση τους μοιάζει με της ηπειρωτικής Ελλάδας (πχ. Λευκάδα). Η Κέρκυρα είναι ένα νησί το οποίο βρίσκεται πολύ κοντά στην Ιταλία και έχει επηρεαστεί από αυτήν πιο πολύ από όλα τα υπόλοιπα νησιά. Η Ζάκυνθος εκτός από ιταλικές επιρροές στη μουσική της, έχει επίσης γαλλικές και αγγλικές. Ωστόσο, τα ορεινά του νησιού δεν επηρεάστηκαν από τη δύση. Τα Κύθηρα ξεφεύγουν από την επτανησιακή μουσική, λόγω της τοποθεσίας τους. Η παράδοσή τους έχει ομοιότητες περισσότερο με την κρητική μουσική. Τα κυθηραϊκά τραγούδια είναι χαρούμενα και αναφέρονται στην αγάπη. Υπάρχουν επίσης και μοιρολόγια και πολλά από τα τραγούδια τους έχουν θρησκευτικά στοιχεία. Τα γνωστότερα είναι τα τσιριγώτικα τραγούδια.³³⁴ Γενικά, η δυτική επίδραση ανέπτυξε την μουσική του Ιονίου και σε αυτή την παράδοση στηρίχτηκε έπειτα, η νεοελληνική μουσική.³³⁵

Χορευτική Παράδοση

Στην Κέρκυρα οι χοροί είναι κυκλικοί και οι περισσότεροι γυναικείοι ενώ το όνομα τους το παίρνουν από την περιοχή από όπου προέρχονται ή από το τραγούδι που τα συνοδεύει. Αντίθετα στη Λευκάδα οι χοροί είναι επηρεασμένοι από την Ήπειρο.³³⁶ Στα Κύθηρα οι χοροί είναι αργοί αλλά μετά γίνονται πιο γρήγοροι και ζωηροί με παραλλαγές και φιγούρες και υπάρχουν ομοιότητες με τους κρητικούς χορούς.³³⁷

Χαρακτηριστικοί χοροί

Τσιριγώτικος: Κυθηραϊκός χορός, μικτός και κυκλικός. Οι χορευτές πιάνονται από τους ώμους ή από τις παλάμες με τα χέρια λυγισμένους αγκώνες. Τα βήματα είναι 6 και είναι πηδηχτά κάνοντας πάνω σε αυτά διάφορες φιγούρες. Το μέτρο του είναι 2/4. Τραγούδι τσιριγώτικου: «στην άκρη στον Κάβο Μαλιά, πιο πάνω από την Κρήτη...».³³⁸

Μέρμηγκας Κεφαλονιάς: Είναι μικτός, κυκλικός χορός με δύο μέρη και λέγεται μέρμηγκας διότι χορεύεται με το ομώνυμο τραγούδι. Οι χορευτές πιάνονται με τις παλάμες, τα χέρια τους είναι κάτω τεντωμένα και σχηματίζουν ένα κύκλο μέσα σε έναν άλλον. Το μουσικό του μέτρο είναι 2/4.³³⁹

Κερκυραϊκός (Ρούγα): Χορεύεται από γυναίκες σε κύκλο πιάνοντας τις παλάμες τους και εκτελώντας τα βασικά βήματα και με έναν ή δυο άντρες πίσω από τον κύκλο

³³⁴Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 78

³³⁵Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Νησιά Ιονίου – Γενικά* [πρόσβαση: 15/2/22]

³³⁶Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Νησιά Ιονίου – Γενικά* [πρόσβαση: 15/2/22]

³³⁷Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 78

³³⁸Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 118

³³⁹Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 112, 113

εκτελώντας διάφορες φιγούρες. Χορεύεται επίσης και από ζευγάρια. Λέγεται και «Ρούγα» λόγω των στενών σοκακιών του νησιού που λέγονται «ρούγκες» και λόγω του τραγουδιού το οποίο τον συνοδεύει («δω σ' αυτή τη γειτονιά στην παραπάνω ρούγα..»).³⁴⁰

Χαρακτηριστικά όργανα

Μαντολίνο, κλαρίνο, κιθάρα, βιολί, λαούτο, πίπιζα, νταούλι, σαντούρι,³⁴¹ ούτι, τσαμπούνα.³⁴²

³⁴⁰Βαλασιιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 113

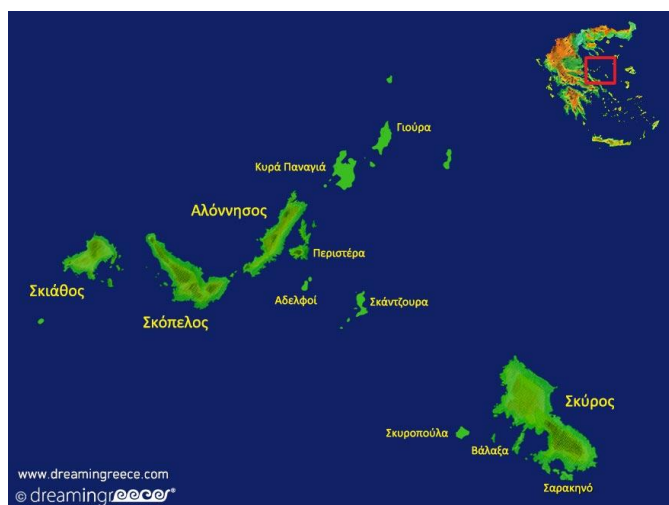
³⁴¹Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 74, 78

³⁴²Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 32

5.9 Νησιά Αιγαίου Πελάγους

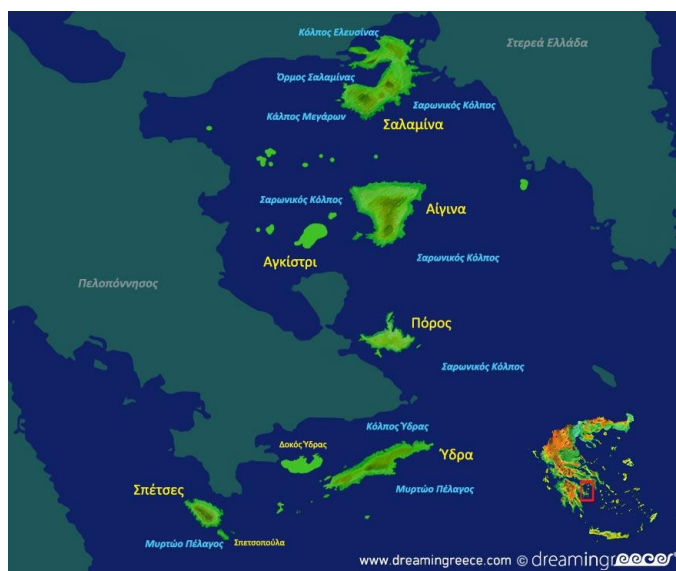
Εικόνα 58: Βόρειο Αιγαίο, Κυκλάδες και Δωδεκάνησα³⁴³

Εικόνα 59: Σποράδες³⁴⁴

³⁴³<http://www.ypai.gr/site/home/Basic+Menu/The+islands+of+Aegean.csp> [προσπελ. 30/2/22]

³⁴⁴<https://www.dreaminggreece.com/el/sporades> [προσπελ. 21/3/22]

Εικόνα 60: Νησιά Αργοσαρωνικού³⁴⁵

Το Αιγαίο Πέλαγος αποτελείται από τα νησιά του Θρακικού πελάγους, του Ανατολικού Αιγαίου, τις Κυκλάδες, τα Δωδεκάνησα, τις βόρειες Σποράδες και τα νησιά του Αργοσαρωνικού. Στα δυο πρώτα συμπλέγματα παρατηρείται επιρροή από την Ανατολή ενώ στις Κυκλάδες και στα Δωδεκάνησα, περισσότερο από τη Δύση. Τα νησιά του Αργοσαρωνικού δέχτηκαν επιρροή από την ηπειρωτική Ελλάδα και οι Σποράδες κράτησαν τον δικό τους χαρακτήρα.³⁴⁶

Βόρειο Αιγαίο

Οι άνθρωποι σε αυτά τα νησιά εκφράζουν με τα τραγούδια τους τις χαρές, τις στεναχώριες, τον έρωτα, την ξενιτιά, τον θάνατο. Το Βόρειο Αιγαίο έχει επηρεαστεί από Κρητικούς, Μικρασιάτες, Πελοποννήσιους και άλλους που πέρασαν από εκεί. Τα τραγούδια τους μπορεί να είναι καθιστικά, χορευτικά ή και οργανικά και κατηγοριοποιούνται στα τραγούδια της ζωής (γάμου, νανουρίσματα), του χρόνου (κάλαντα, αποκριάτικα), του πανηγυριού, της παρέας. Στα νησιά αυτά επίσης, ερμηνεύουν αμανέδες και χορεύουν ζειμπέκικα.³⁴⁷

Νότιο Αιγαίο

Στο Νότιο Αιγαίο υπάρχει μουσική παράδοση από τα αρχαία χρόνια. Ξεχωρίζουν τα τραγούδια του χελιδονιού, των ψαράδων, των γεωργών, των βοσκών και οι μαντινάδες. Λόγω της Τουρκοκρατίας επηρεάστηκαν από τις μικρασιατικές, τις αρμένικες και τις ρουμάνικες μουσικές και τα τραγούδια τους μιλούν για τη ζωή, την ξενιτιά, τα ήθη και τα έθιμα. Τα Δωδεκάνησα δέχτηκαν επιρροή από τους Φράγκους και δημιουργήθηκαν τα ροδίτικα ερωτικά τραγούδια και την περίοδο της

³⁴⁵<https://www.dreaminggreece.com/el/argosaronikos> [προσπελ. 21/3/22]

³⁴⁶Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Αιγαίο Πέλαγος – Γενικά* [πρόσβαση 21/3/22]

³⁴⁷Τσιγουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 88-89

Τουρκοκρατίας οι νησιώτες συναντιόντουσαν και τραγουδούσαν για να ξεσκάσουν. Αργότερα, ενσωματώθηκαν οι αμανέδες και τα μικρασιάτικα τραγούδια.³⁴⁸

Χορευτική Παράδοση

Στα νησιά του Αιγαίου υπάρχουν χοροί ομαδικοί, κυκλικοί αλλά και αντικριστοί σε ζευγάρια με συχνότερους τους πρώτους. Το ύφος τους ποικίλει. Πολλοί είναι ζωνηροί ανάλαφροι και γρήγοροι, άλλοι έχουν αργά και βαριά βήματα. Ωστόσο συναντάμε περισσότερο χορούς γρήγορους με πηδήματα των πρωτοχορευτών και φιγούρες.³⁴⁹

Χαρακτηριστικοί χοροί

Μπάλλος: Είναι ερωτικός χαρούμενος χορός που χορεύεται αντικρουστά σε ζευγάρια ενώ τα βήματα είναι συρτά. Το ζευγάρι πιάνεται από το ένα χέρι ενώ το άλλο το έχει ο καθένας στη μέση του, προχωρούν βήματα μπρος-πίσω και μπορεί να εκτελέσουν και διάφορες φιγούρες. Έχει μουσικό μέτρο 2/4.³⁵⁰

Τραγούδια Μπάλλου: Μάτια σαν και τα δικά σου, Αρμενάκι,³⁵¹ Στον Άγιο Κωνσταντίνο³⁵² και οργανικοί σκοποί.³⁵³

Ικαριώτικος: Είναι μικτός κυκλικός χορός της Ικαρίας με μέτρο 2/4. Οι χορευτές πιάνονται από τις παλάμες και τα χέρια τους είναι τεντωμένα προς τα κάτω.³⁵⁴ Ωστόσο, πλέον συνηθίζεται οι χορευτές να πιάνονται από τους ώμους.³⁵⁵

Κεχαγιάδικος Λήμνου: Είναι ανδρικός, κυκλικός χορός της Λήμνου. Οι χορευτές δεν πιάνονται μεταξύ τους αλλά τα χέρια τους είναι ανοιχτά και χτυπούν τα δάχτυλά τους ρυθμικά. Ο χορός έχει 6 κινήσεις και το μουσικό του μέτρο είναι 7/8.

Τραγούδι: Κεχαγιάδικου: «Βρε Κεχαγιά, βρε Κεχαγιά περήφανε με τις πλατιές λαγάρες».³⁵⁶

Χαρακτηριστικά όργανα

³⁴⁸ Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 92

³⁴⁹ Παρούτσας, *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Αιγαίο Πέλαγος – Γενικά* [πρόσβαση 21/3/22]

³⁵⁰ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 116-117

³⁵¹ Κανελλάτου, Παρασκευή. Παραδοσιακό & Λαϊκό Τραγούδιμα. (Κυκλάδες, Νάξος) [πρόσβαση: 22/3/22]

³⁵² Κανελλάτου, Παρασκευή. Παραδοσιακό & Λαϊκό Τραγούδιμα. (Κυκλάδες, Κύθνος) [πρόσβαση: 22/3/22]

³⁵³ Από έρευνα στο [www.youtube.com](https://www.youtube.com/watch?v=0ECWxAkIITY&ab_channel=AnestisNakos) [https://www.youtube.com/watch?v=0ECWxAkIITY&ab_channel=AnestisNakos]

³⁵⁴ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 117-118

³⁵⁵ Λυκεσάς, Γεώργιος. *Οι Παράγοντες που Επέδρασαν στον Διαχρονικό Μετασχηματισμό των Εκδοχών της Μουσικοχορευτικής Παράδοσης του Ικαριώτικου Χορού*. 5-6 No. IKEECONF-2019-436. Νότιος Άνεμος-Βασίλης Καρναβάς, 2018.

³⁵⁶ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 119

Τσαμπούνα, νταούλι, γκάιντα, κλαρίνο, βιολί, σουραύλι, σαντούρι, λαούτο, κιθάρα, τουμπερλέκι, μαντολίνο, τρομπόνι, κορνέτα, μπάντζο λύρα ασκομαντούρα,³⁵⁷ ούτι κανονάκι, τουμπί,³⁵⁸ φλογέρα.³⁵⁹

³⁵⁷Τσιγουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 102

³⁵⁸Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 33

³⁵⁹Τσιγουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 89

6 Χοροί Πανελλήνιοι

Οι παρακάτω χοροί είναι οι πιο διαδεδομένοι και χορεύονται σε όλη την Ελλάδα.

Συρτός: Συρτός λέγεται ο χορός όπου τα πόδια των χορευτών σέρνονται στο έδαφος.³⁶⁰ Είναι αντίθετος του πηδηχτού.³⁶¹ Συρτοί χοροί υπάρχουν σε όλη την Ελλάδα αλλά ο πιο διαδεδομένος είναι ο Χανιώτικος συρτός (κρητικός). Γενικά, όταν αναφερόμαστε στον συρτό εννοούμε τον Χανιώτικο.³⁶² Ο Χανιώτικος συρτός είναι κυκλικός, μικτός,³⁶³ με 11³⁶⁴ ή 12 βήματα και μουσικό μέτρο 2/4.³⁶⁵ Ο πρωτοχορευτής εκτελεί διάφορες φιγούρες υποστηριζόμενος από τον δεύτερο χορευτή. Αφού τελειώσει τις φιγούρες του πάει στο τέλος του χορού και ο δεύτερος του χορού τώρα γίνεται πρώτος και εκτελεί αυτός τις φιγούρες. Αυτό συνεχίζεται μέχρι όλοι να περάσουν από τη θέση του πρώτου χορευτή.³⁶⁶ Συνοδεύεται κυρίως από οργανική μουσική (με ή χωρίς μαντινάδες).³⁶⁷

Συρτός-Καλαματιανός: Συναντάται σε πολλές περιοχές και γεωγραφικά διαμερίσματα με διάφορες παραλλαγές. Έχει 12 βήματα και μουσικό μέτρο 7/8. Λέγεται συρτός γιατί χορεύεται με σύρσιμο των ποδιών στο έδαφος και καλαματιανός λόγω της Καλαμάτας και του σκοπού που συνοδεύεται («μαντήλι καλαματιανό»)³⁶⁸. Είναι μικτός και κυκλικός χορός και οι χορευτές πιάνονται από τις παλάμες με τους αγκώνες τεντωμένους. Εκτελούνται φιγούρες συχνότερα από τον πρωτοχορευτή.³⁶⁹

Τσάμικος: Είναι κυκλικός αντρικός χορός (πλέον μικτός), με αργές και βαριές κινήσεις και με πολλές φιγούρες. Συμβολίζει την γενναιότητα, την λεβεντιά και την υπερηφάνεια των Ελλήνων που πάλεψαν την εποχή της Τουρκοκρατίας.³⁷⁰ Χορεύεται σε όλη την Ελλάδα αλλά κυρίως στην Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα, τη Θεσσαλία και την Ήπειρο. Έχει συνήθως 10 βήματα και μουσικό μέτρο 3/4. Ονομάστηκε έτσι από την Τσαμουριά της Θεσπρωτίας (Ήπειρος).³⁷¹ Λέγεται και κλέφτικος χορός διότι

³⁶⁰ Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 33

³⁶¹ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 28

³⁶² Καλλέργη, Ιωάννα. *Η συναρμογή στίχου και μελωδίας στη φόρμα του Κρητικού Συρτού. Η περίπτωση του Πρώτου Συρτού*, 7

³⁶³ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 120

³⁶⁴ Καλλέργη, *Η συναρμογή στίχου και μελωδίας στη φόρμα του Κρητικού Συρτού. Η περίπτωση του Πρώτου Συρτού*, 8

³⁶⁵ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 120

³⁶⁶ Καλλέργη, *Η συναρμογή στίχου και μελωδίας στη φόρμα του Κρητικού Συρτού. Η περίπτωση του Πρώτου Συρτού*, 8

³⁶⁷ Από έρευνα στο [www.youtube.com](https://www.youtube.com/watch?v=wh4MILmzcYs&ab_channel=)

³⁶⁸ Φυσική Αγωγή (Ε και ΣΤ Δημοτικού) - Βιβλίο Μαθητή (εμπλουτισμένο), Κεφάλαιο 7: Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί, Πολιτισμικές κοινότητες και παραδοσιακοί χοροί. [πρόσβαση: 1/7/21]

³⁶⁹ Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 54-55

³⁷⁰ Τσιχουρίδης, *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*, 67, 80

³⁷¹ Φυσική Αγωγή (Ε και ΣΤ Δημοτικού) - Βιβλίο Μαθητή (εμπλουτισμένο), Κεφάλαιο 7: Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί, Πολιτισμικές κοινότητες και παραδοσιακοί χοροί. [πρόσβαση: 1/7/21]

τον χόρευαν οι κλέφτες και οι αρματολοί όταν ξεκουράζονταν από τις επιθέσεις.³⁷² Συνοδεύεται από κλέφτικα τραγούδια.³⁷³ Οι χορευτές πιάνονται από τις παλάμες με λυγισμένους αγκώνες. Τις φιγούρες εκτελεί συνήθως ο πρωτοχορευτής.³⁷⁴ Τραγούδια Τσάμικου: «Νταλιάννα», «Ένας λεβέντης χόρευε»,³⁷⁵ «Τρικαλινή μου πέρδικα» κ.α.³⁷⁶

Χασάπικος (ή Μακελλάρικος): Ονομάζεται έτσι γιατί χορευόταν από τους χασάπηδες (ή μακελλάρηδες) την εποχή του Βυζαντίου. Τον Χασάπικο τον χορεύαν σε χωριά της Θράκης και της Μακεδονίας και στα ελληνικά λιμάνια. Πλέον έχει γίνει γνωστός σε όλη την Ελλάδα αλλά και την Ευρώπη με την ονομασία «συρτάκι» λόγω της ταινίας «Αλέξης Ζορμπάς». Ενώ ξεκίνησε ως αντρικός χορός, έχει καταλήξει ως μικτός. Οι χορευτές πιάνονται από τους ώμους με το σώμα να γέρνει προς τα μπροστά. Έχει 8 βήματα και το μουσικό του μέτρο είναι 4/4 το αργό μέρος και 2/4 το γρήγορο.³⁷⁷ Συνοδεύεται κυρίως από οργανική μουσική αλλά και από σύγχρονα τραγούδια που έχουν γραφτεί πάνω σε αυτούς τους ρυθμούς.³⁷⁸

³⁷²Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 55

³⁷³Αμοιράδου, *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα*, 30

³⁷⁴Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 55

³⁷⁵Φυσική Αγωγή (Ε και ΣΤ Δημοτικού) - Βιβλίο Μαθητή (εμπλουτισμένο), Κεφάλαιο 7: Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί, Πολιτισμικές κοινότητες και παραδοσιακοί χοροί. [πρόσβαση: 1/7/21]

³⁷⁶Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 141

³⁷⁷Βαλασιάδη, *Ανθρωπολογία του χορού*, 56, 57

³⁷⁸Από έρευνα στο www.youtube.com

[https://www.youtube.com/watch?v=jzR9aoNo7Bs&ab_channel=askimaki]

[https://www.youtube.com/watch?v=Ezap06RuaZo&ab_channel=ShakallisDanceSchool-OFFICIAL-]

7 Πρακτικό μέρος

Εισαγωγή

Στο πρακτικό μέρος έχει δημιουργηθεί μια εκπομπή τύπου ραδιοφωνική (podcast), στην οποία παρουσιάζονται εννέα παραδοσιακά ελληνικά κομμάτια (ένα για κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα) καθώς και άλλες εννέα, σημερινές διασκευές των προηγούμενων κομματιών. Στόχος της, να μάθουμε πληροφορίες για την μουσική ιστορία κάθε τόπου και να αντιληφθούμε ότι η παραδοσιακή μουσική είναι ακόμη ζωντανή αλλά και ότι έχει υποστεί αλλαγές, ώστε να ταιριάζει με τους ήχους της εποχής. Στη συνέχεια αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο δημιουργήθηκε η εκπομπή αυτή.

Hardware που χρησιμοποιήθηκαν:

Laptop HP Compaq Presario CQ70-116

Κάρτα ήχου Behringer U-Phoria UMC202HD

Μικρόφωνο BM-700

Βάση (τρίποδο) και pop-filter Nedis

Software που χρησιμοποιήθηκαν:

Για την ηχογράφηση, την επεξεργασία και την μίξη χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα επεξεργασίας ήχου (DAW) Audition της Adobe.

Η ηχογράφηση έγινε σε δωμάτιο σπιτιού.

Συνδεσμολογία Hardware:

Αρχικά συνδέουμε την κάρτα ήχου με τον υπολογιστή χρησιμοποιώντας καλώδιο USB type b σε USB 3.0

Εικόνα 61: Καλώδιο USB type b – USB 3.0³⁷⁹

Από την USB type b θύρα:

Εικόνα 62: πίσω μέρος κάρτας ήχου Behringer U-Phoria UMC202HD³⁸⁰

Σε USB 3.0 θύρα H/Y:

³⁷⁹<https://www.plaisio.gr/anavathmisi-diktia/ilektrologika-ergaleia/kalodia/turbo-x-kalodio-usb> [προσπελ. 20/9/22]

³⁸⁰<https://www.skroutz.gr/s/8556466/Behringer.html> [προσπελ. 20/9/22]

Εικόνα 63: Σύνδεση με λαπτοπ σε θύρα usb 3.0³⁸¹

Πως συνδέουμε το μικρόφωνο:

Εικόνα 64: Μπροστινό μέρος κάρτας ήχου³⁸²

Στο μπροστινό μέρος της κάρτας ήχου υπάρχουν δυο θύρες line (μικροφώνου) οι οποίες χρησιμοποιούνται και ως instrument.

-Διαφορά line/instrument:

Line: Χρησιμοποιείται για τη σύνδεση μικροφώνων (mic-line) και έχει σχεδιαστεί για σήματα μικροφώνων χαμηλής στάθμης. Πιο συχνά, οι είσοδοι μικροφώνων χρησιμοποιούν μια θηλυκή υποδοχή XLR.

Instrument: Χρησιμοποιείται για τη σύνδεση οργάνων και τα επίπεδα σήματος είναι πιο ισχυρά. Οι είσοδοι οργάνων απαιτούν συνήθως υποδοχή για καλώδιο jack 6.3. (Στη συγκεκριμένη κάρτα ήχου το ενεργοποιούμε πατώντας το κουμπί «line-**inst**»).

³⁸¹<https://irepair.gr/blog/article> [προσπελ. 20/9/22]

³⁸²<https://www.skroutz.gr/s/8556466/Behringer> [προσπελ. 20/9/22]

Συνδέουμε με ένα καλώδιο XLR το μικρόφωνο με την κάρτα ήχου (input 1 ή 2):

Εικόνα 65: Καλώδιο XLR³⁸³

Εικόνα 66: Σχεδιάγραμμα σύνδεσης μικροφώνου - κάρτας ήχου - Η/Υ³⁸⁴

Όταν συνδέουμε ένα μικρόφωνο, ενεργοποιούμε και το phantom power στην κάρτα ήχου. Στη συγκεκριμένη υπάρχει ένας διακόπτης στην πίσω της πλευρά.

- Ο όρος phantom power χρησιμοποιείται για τη διαδικασία παροχής συνεχούς ρεύματος σε μικρόφωνα που χρειάζονται ηλεκτρική ενέργεια. Τέτοια μικρόφωνα είναι τα πυκνωτικά και τα ribbon (ταινίας).³⁸⁵

³⁸³<https://www.peachyhire.com/product/3-pin-xlr-5m/> [προσπελ. 20/9/22]

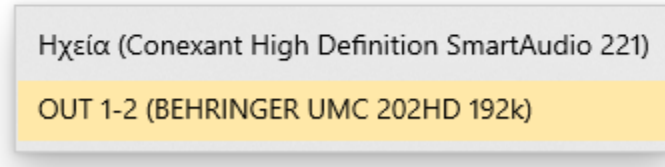
³⁸⁴<https://mynewmicrophone.com/what-are-audio-interfaces-why-would-a-microphone-need-one/> [προσπελ. 20/9/22]

³⁸⁵Henshall, Marc. *What is a phantom power & why do I need it?* [πρόσβαση: 28/9/22]

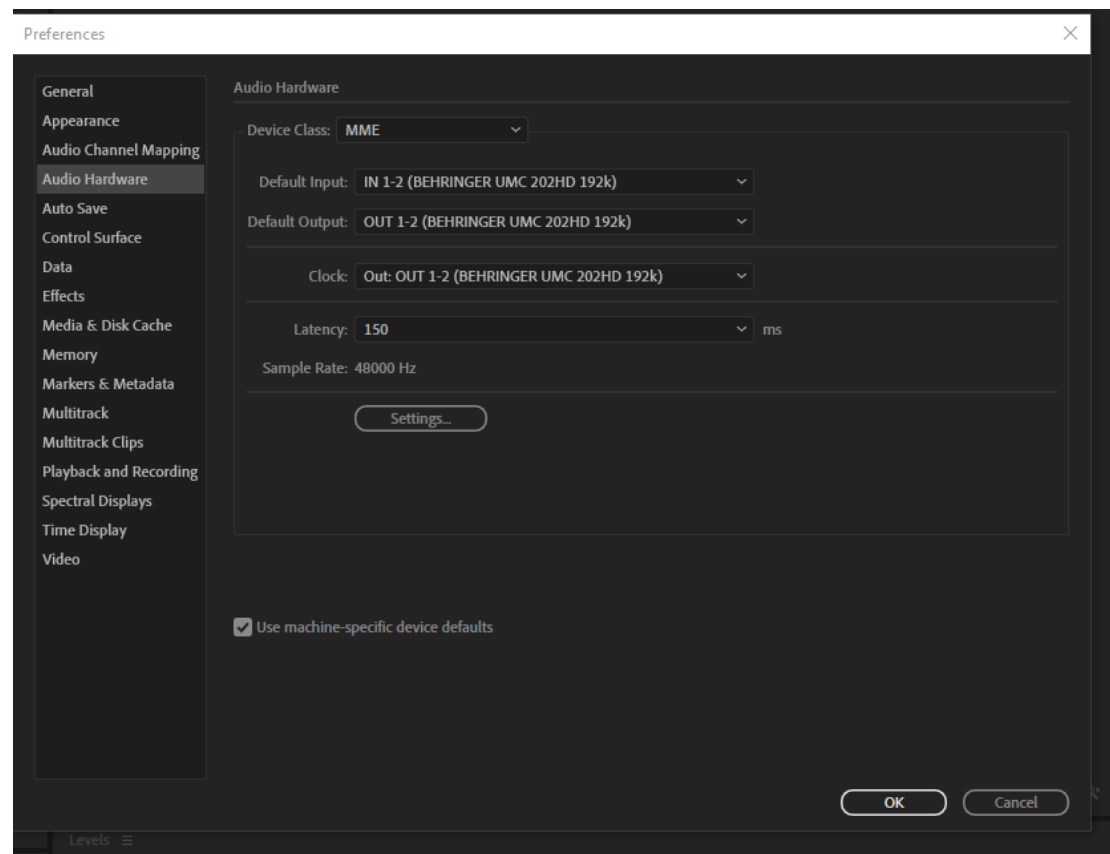
Έπειτα επιλέγουμε στις ρυθμίσεις ήχου του υπολογιστή και στις ιδιότητες του daw την συγκεκριμένη κάρτα:

Ήχος

Έξοδος

Εικόνα 67: Ρύθμιση εξόδων

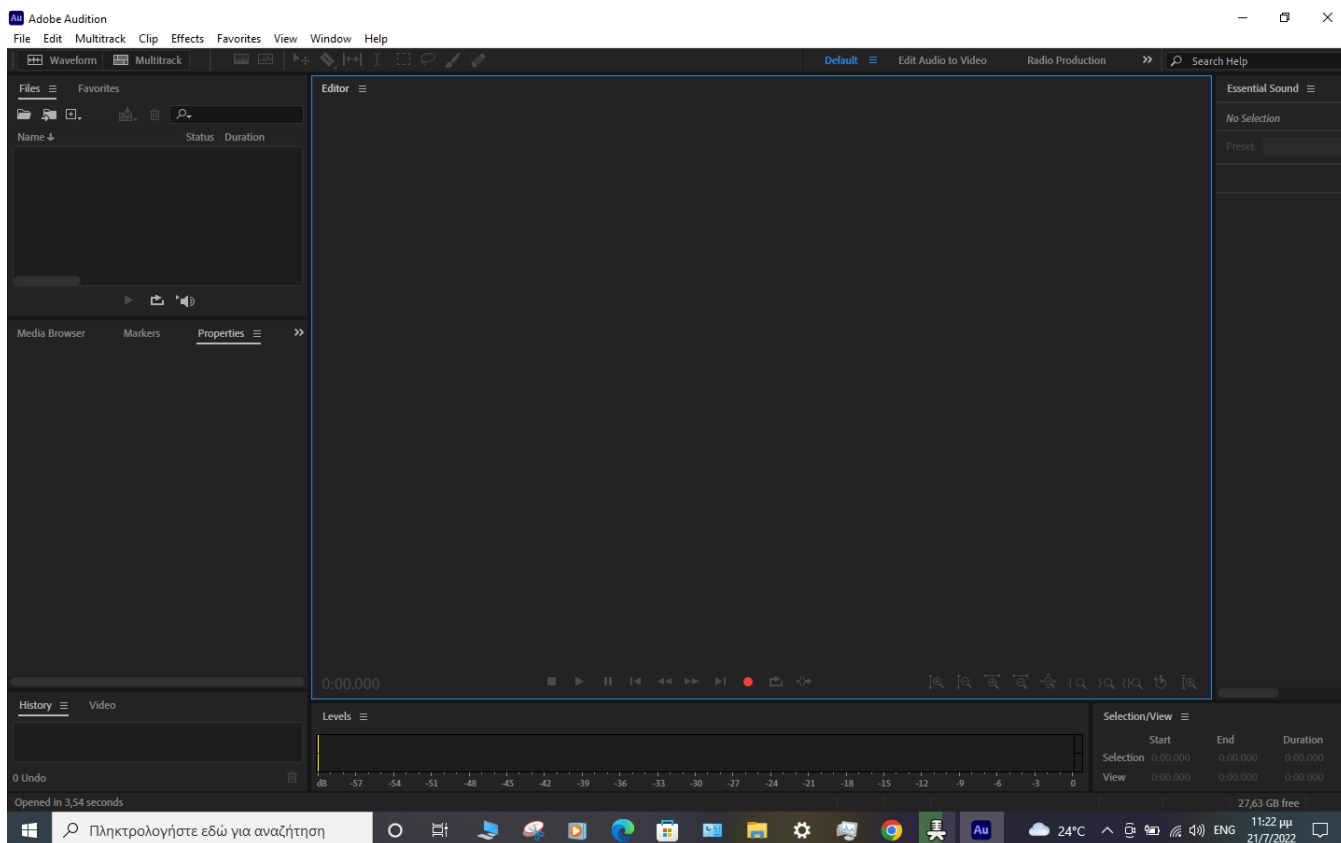
Εικόνα 68: Ρύθμιση στο πρόγραμμα επεξεργασίας (από πού «παίρνουμε» είσοδο και από που «βγάζουμε» έξοδο).

Διαδικασία στο πρόγραμμα Audition

Ηχογράφηση:

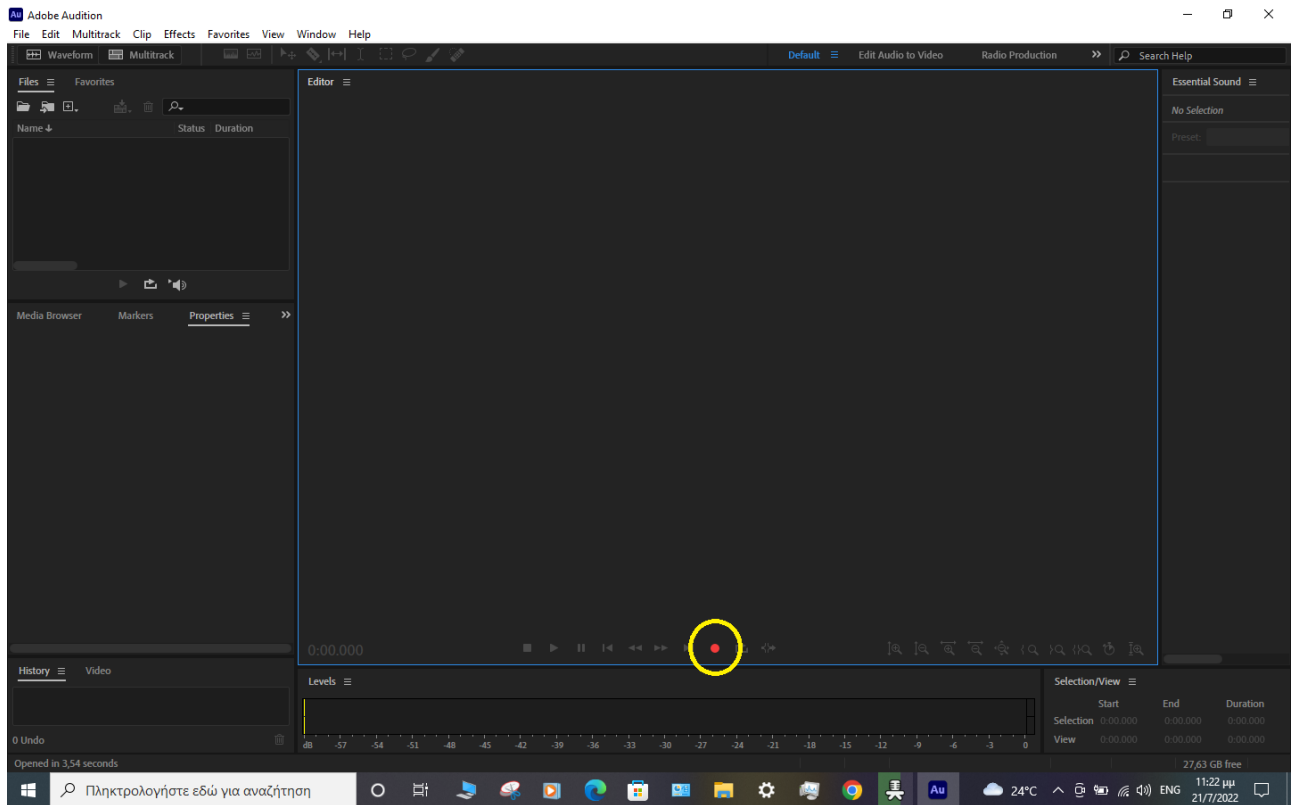
Για να δημιουργηθεί ένα podcast θα πρέπει να εγγράψουμε τη φωνή μας, τα λόγια που θα λέμε στην εκπομπή, έχοντας βέβαια ετοιμάσει το τι ακριβώς θα πούμε και να τα έχουμε μπροστά μας γραμμένα.

Περιβάλλον Audition:

Εικόνα 69: Περιβάλλον του Adobe Audition

Πατάμε με το rec για να ξεκινήσει η εγγραφή:

Εικόνα 70: Περιβάλλον Audition - rec

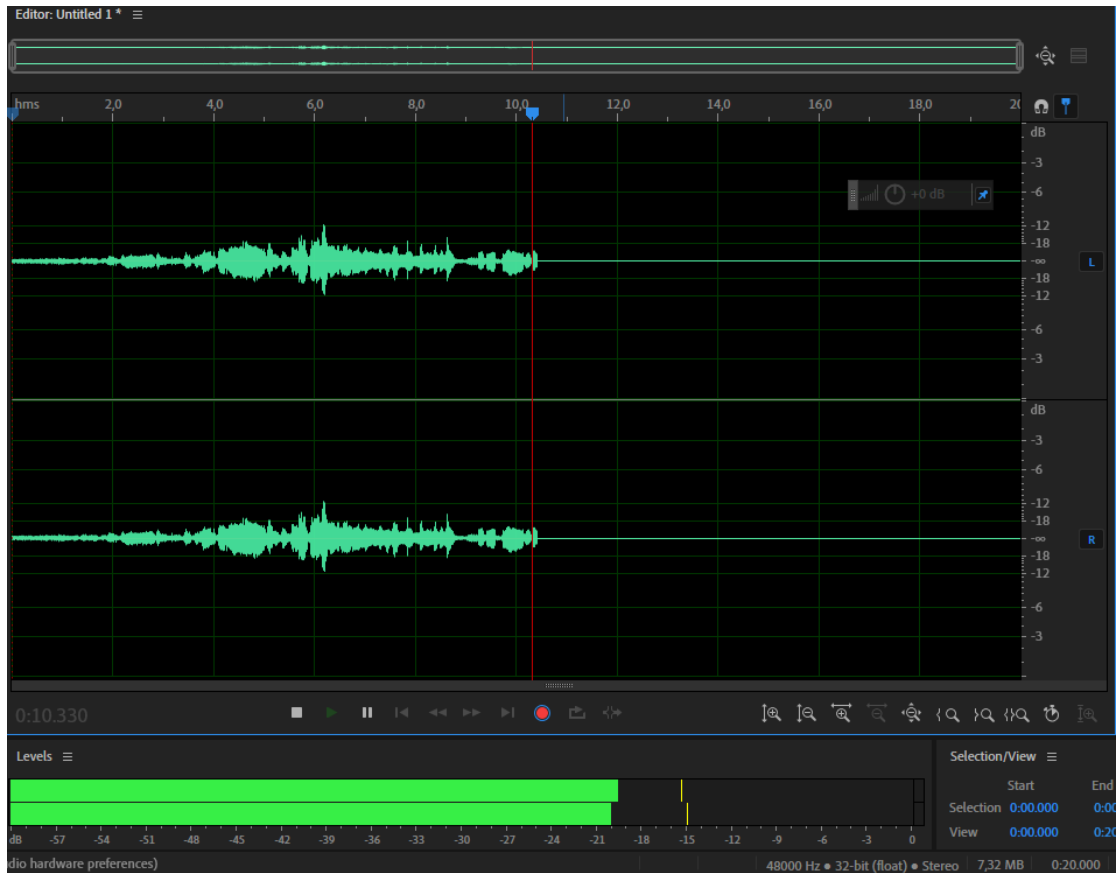
Πριν ξεκινήσουμε όμως κανονικά να λέμε τα λόγια μας, κάνουμε μια πρόβα πρώτα για να ελέγξουμε τη στάθμη πειράζοντας το ποτενσιόμετρο στην κάρτα ήχου που γράφει gain 1 ή gain 2, αναλόγως σε ποιο input έχουμε συνδέσει το μικρόφωνό μας (input 1 ή input 2).

Επίσης κατά την εγγραφή χρησιμοποιούμε ακουστικά ώστε να μην περνάει ο ήχος από τα ηχεία στο μικρόφωνο. Τα συνδέουμε στην υποδοχή της κάρτας ήχου με το σήμα των ακουστικών. Η ένταση τους καθορίζεται από το ποτενσιόμετρο πάνω από την υποδοχή με την επιγραφή phones.

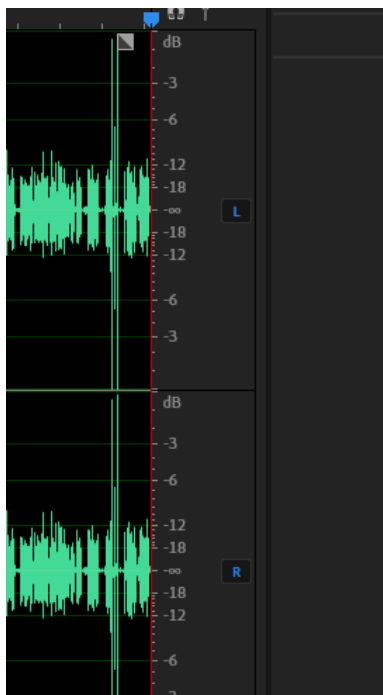
Εικόνα 71: Κάρτα ήχου Behringer U-PHORIA UMC202HD

Πατώντας το rec ξεκινά η εγγραφή:

Εικόνα 72: Περιβάλλον Audition - εγγραφή

Στην πρόβα (πειράζοντας το gain) ελέγχουμε η στάθμη να μην ξεπερνά τα 0dB:

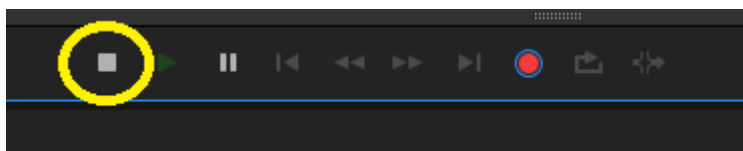

Εικόνα 73: Στάθμη decibel

(Οι απότομες και μεγάλες αυξομειώσεις έντασης της φωνής, θα λυθούν παρακάτω με τον κομπρέσορα.)

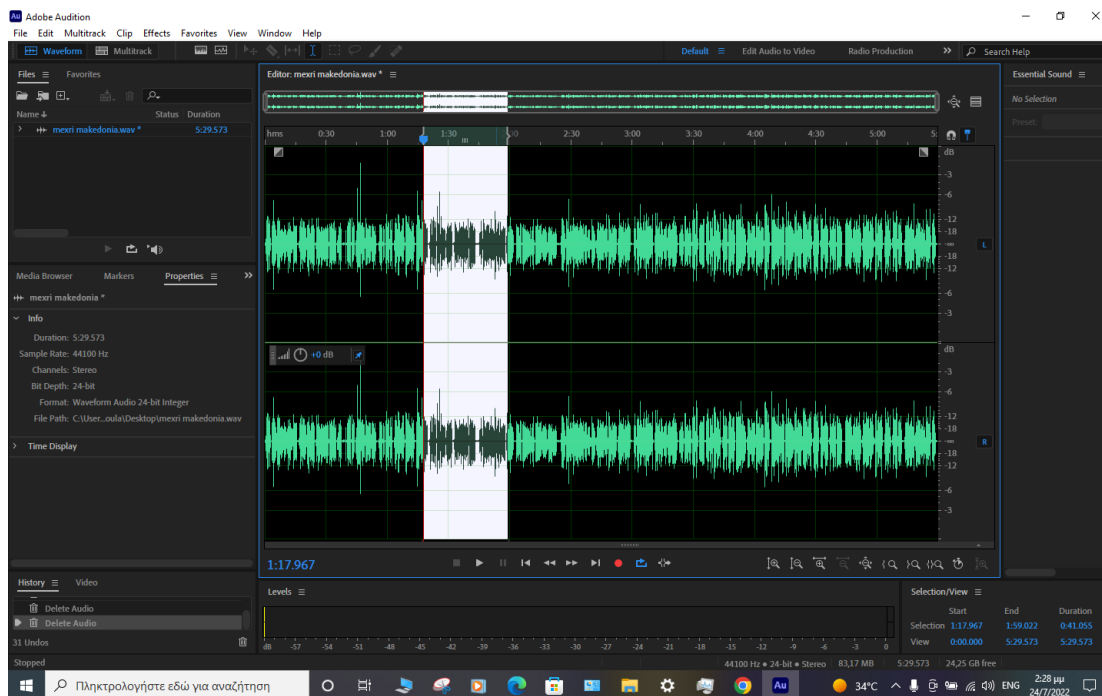
Ξεκινάει λοιπόν κανονικά η εγγραφή της φωνής μας. Είναι λογικό κάποια στιγμή να γίνουν λάθη ή σαρδάμ. Αυτά είναι εύκολο να λυθούν στη συνέχεια, χωρίς να χρειαστεί να διακόψουμε ή να διαγράψουμε την εγγραφή μας, αρκεί εκείνη την στιγμή που γίνεται το λάθος να κρατήσουμε μια μεγάλη παύση και έπειτα να ξαναπούμε τα λόγια που κάναμε λάθος.

Αφού τελειώσουμε με όλα τα λόγια μας διακόπτουμε την εγγραφή πατώντας το stop:

Εικόνα 74: Adobe Audition - κουμπί stop

Έπειτα, επιλέγουμε με το ποντίκι μας τα λάθη που κάναμε ή όποια λόγια θέλουμε να σβήσουμε και τα διαγράφουμε πατώντας το κουμπί delete στο πληκτρολόγιο:

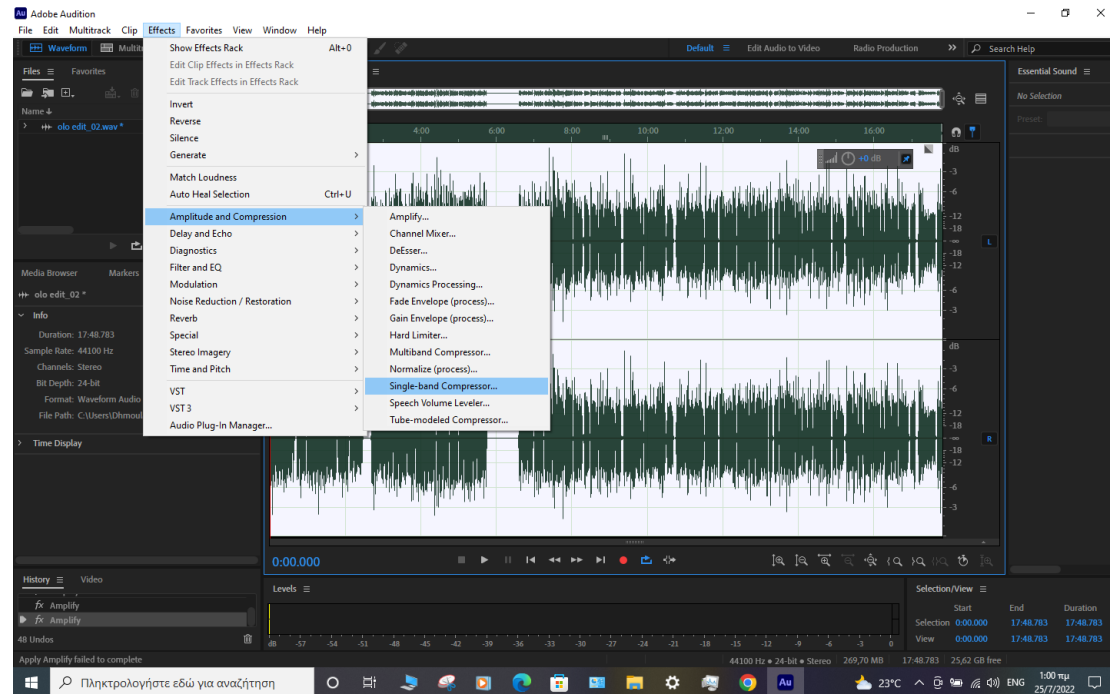
Εικόνα 75: Επιλογή ηχητικού σημείου

Αφού έχουμε κόψει ό,τι δεν χρειαζόμαστε, επεξεργαζόμαστε την ηχογράφιση με τον compressor.

Compressor:

Ο κομπρέσορας ή συμπιεστής είναι εργαλείο παραγωγής μουσικής το οποίο συμπιέζει το ηχητικό αρχείο. Πιο συγκεκριμένα, μειώνει την απόσταση μεταξύ των χαμηλών και δυνατών ήχων ενός ηχητικού σήματος Έχει ως αποτέλεσμα να κάνει την ηχογράφιση πιο δυνατή, ισορροπημένη και επαγγελματική.³⁸⁶

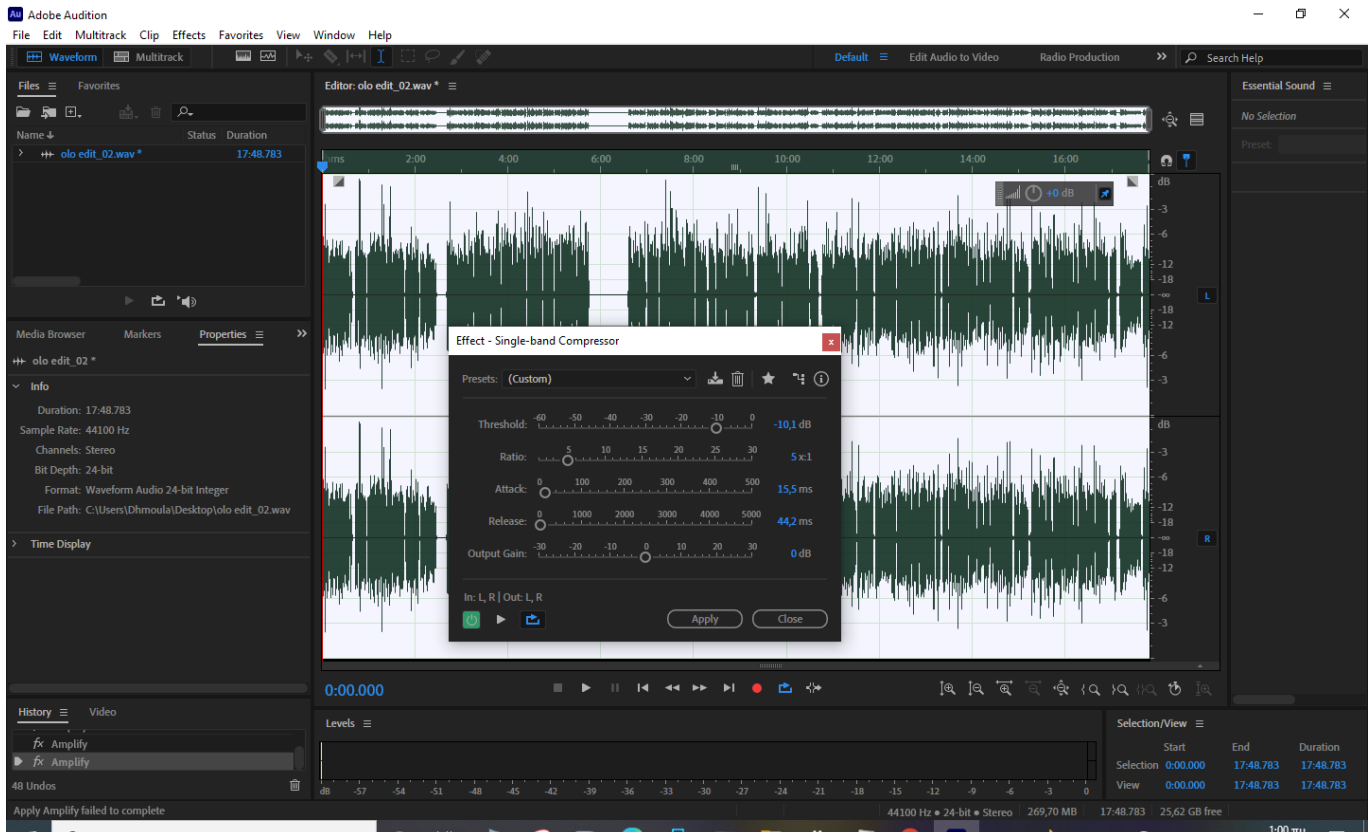
Πατώντας: Effects > Amplitude and Compression > Single band Compression :

Εικόνα 76: Πώς βρίσκουμε τον κομπρέσορα

³⁸⁶Hicks, Mason. Audio Compression Basics. [πρόσβαση 10/10/22]

Εμφανίζεται το παράθυρο με τις ρυθμίσεις του συγκεκριμένου συμπιεστή:

Εικόνα 77: Ρυθμίσεις κομπρέσορα

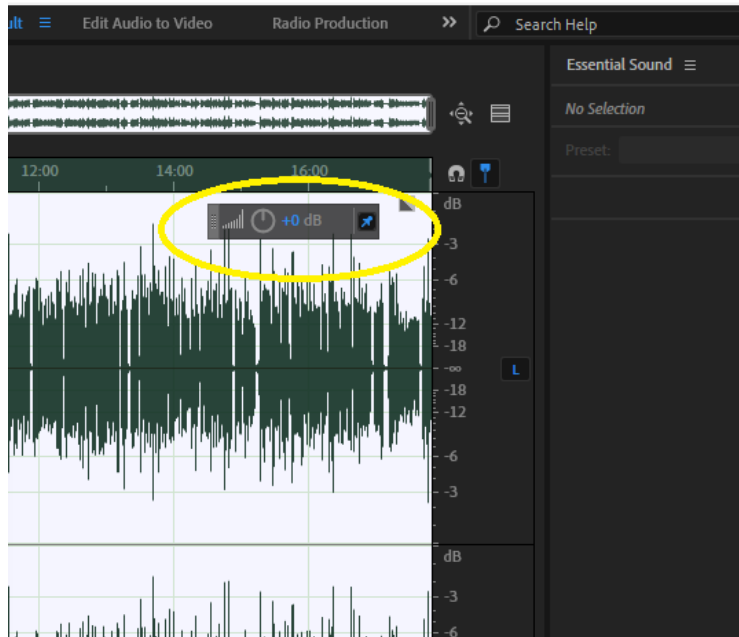
Ρυθμίζουμε:

1. **Threshold:** Είναι το επίπεδο στο οποίο ξεκινά να λειτουργεί ο κομπρέσορας. Π.χ. αν το threshold είναι -15 dB θα συμπιεστούν οι κορυφές στο ηχητικό σήμα οι οποίες είναι πάνω από -15 dB
2. **Ratio:** Είναι ο λόγος που καθορίζει πόση συμπίεση εφαρμόζεται στο σήμα. Π.χ. ο λόγος 2:1 δείχνει ότι το σήμα που υπερβαίνει το όριο κατά 2 dB (3dB.. 4 dB.. κ.λπ.) θα εξασθενήσει κατά 1 dB (1.5 dB.. 2 dB.. κ.λπ.). Η αναλογία 1:1 δεν δίνει καμία εξασθένιση.
3. **Attack:** Είναι ο χρόνος που χρειάζεται για να συμπιεστεί πλήρως το σήμα αφού περάσει το threshold.
4. **Release:** ο χρόνος που χρειάζεται για να επιστρέψει το σήμα σε μη συμπιεσμένη κατάσταση.
5. **Output gain:** Όταν συμπιέζουμε ένα σήμα αυτό εξασθενεί οπότε το output gain ενισχύει το σήμα μετά την συμπίεση.³⁸⁷

³⁸⁷Hicks, Mason. Audio Compression Basics. [πρόσβαση 10/10/22]

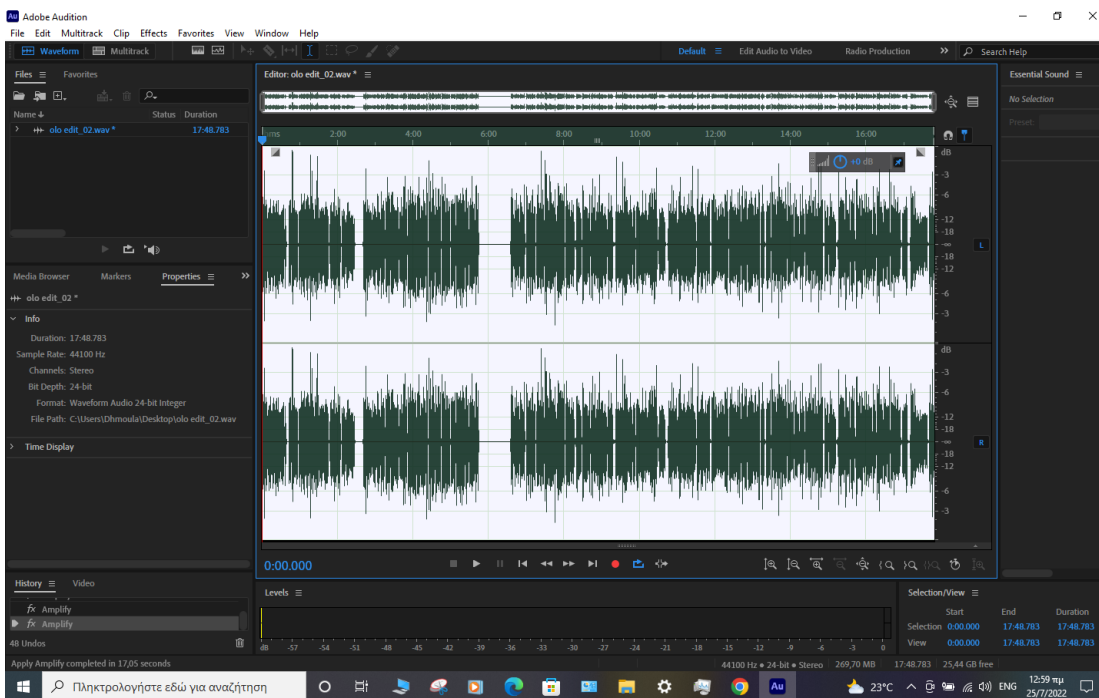
Αντί για το output gain μπορούμε χρησιμοποιήσουμε και το γενικό gain του σήματος:

— □ ×

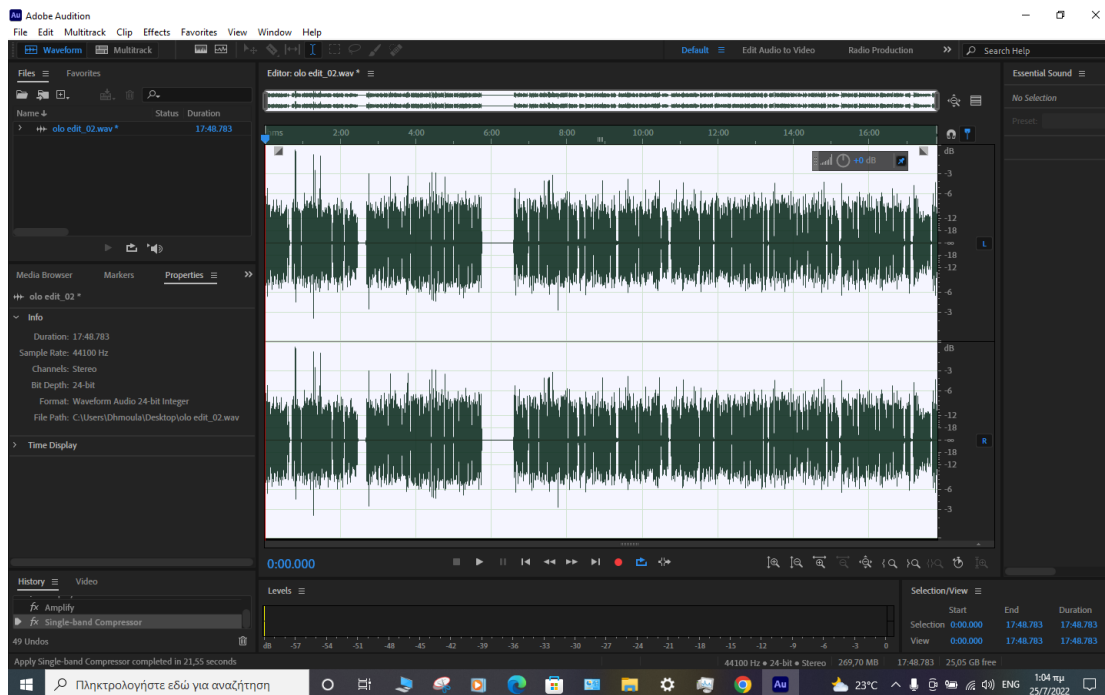
Εικόνα 78: Γενικό gain σήματος

Πριν τον compressor

Εικόνα 79: Πριν τον κομπρέσορα

Μετά:

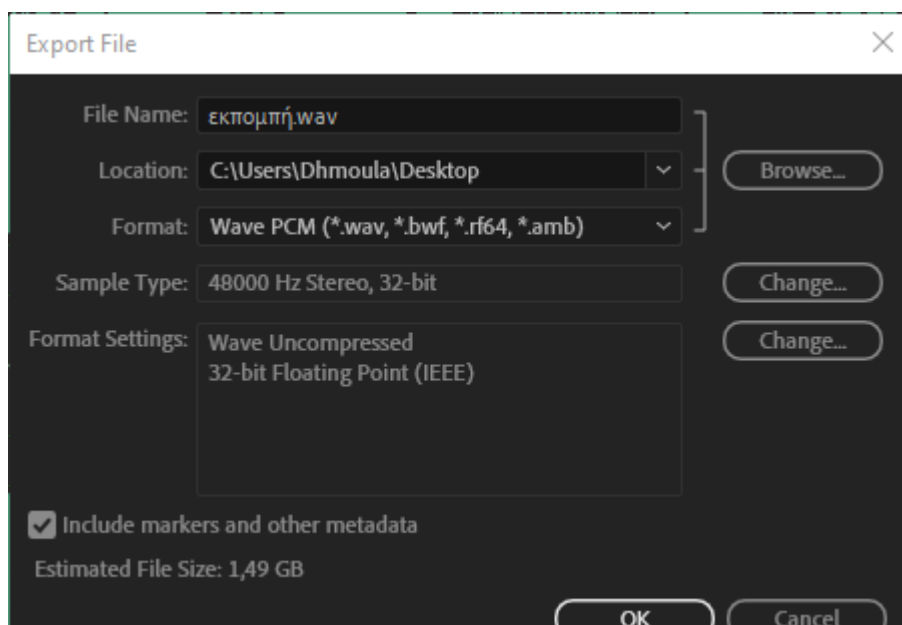

Εικόνα 80: Μετά τον κομπρέσορα

Αποθηκεύουμε την εγγραφή μας ως αρχείο ήχου:

File > Export > File..

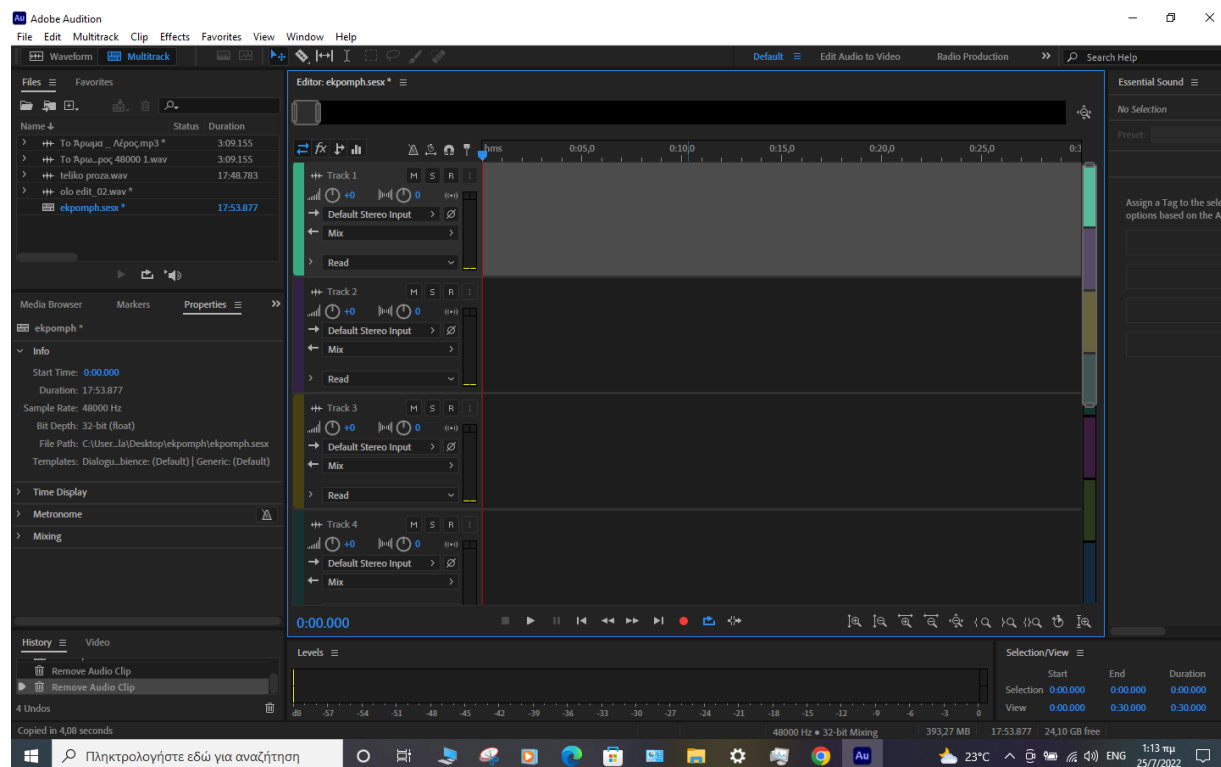
Δίνουμε όνομα στο αρχείο, επιλέγουμε που θέλουμε να αποθηκευτεί και ρυθμίζουμε το sample rate. Έπειτα επιλέγουμε το ok:

Εικόνα 81: Αποθήκευση αρχείου

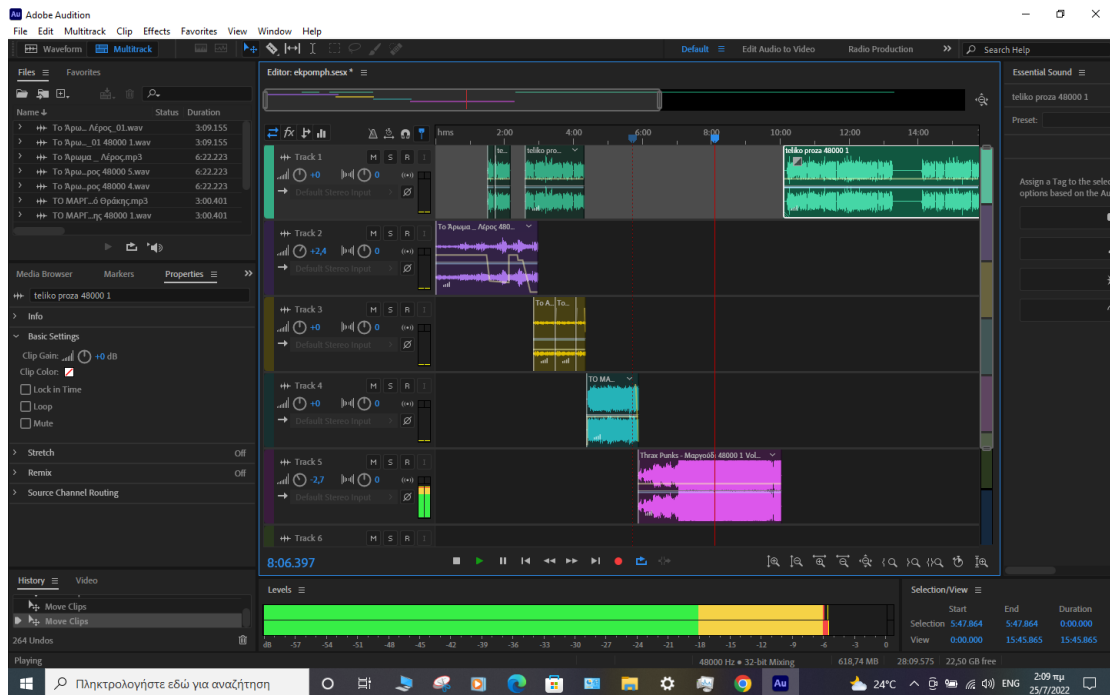
Μίξη ηχητικών αρχείων:

Αφού αποθηκεύσαμε την ηχογράφηση μας, επιλέγουμε επάνω αριστερά το κουμπί multitrack και το περιβάλλον αλλάζει σε πολυκάναλο.

Εικόνα 82: Πολυκάναλο

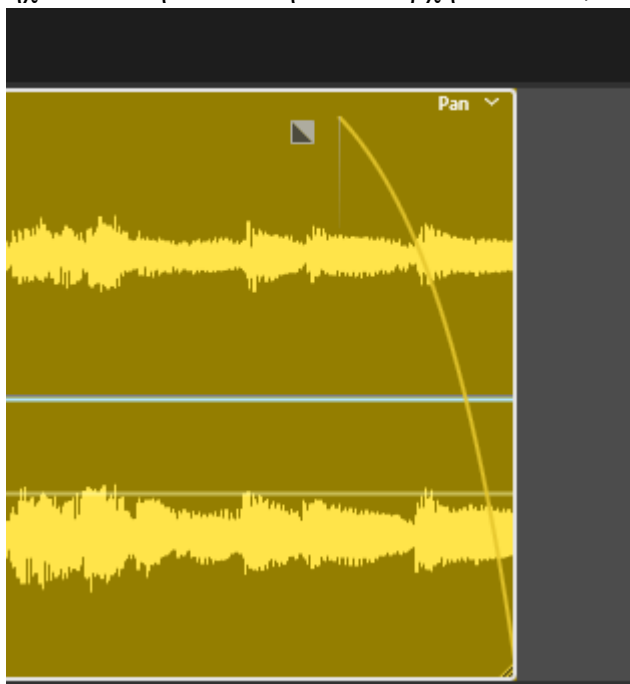
Βρίσκουμε τους φακέλους όπου υπάρχουν τα αρχεία που θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε και τα “σέρνουμε” (drag & drop) το καθένα σε ένα κανάλι του πολυκάναλου. Στο πρώτο κανάλι έβαλα τα λόγια μου, το ηχητικό αρχείο δηλαδή που δημιουργήσαμε προηγουμένως μέσω της ηχογράφησης. Στο δεύτερο έβαλα το τραγούδι εισαγωγής με το οποίο θα ξεκινήσει η εκπομπή. Στο τρίτο κανάλι, αφού έκοψα λίγο το κομμάτι εισαγωγής (για να μην ακούγεται ολόκληρο) το έβαλα για να παίζει ως «χαλί», δηλαδή να παίζει με χαμηλή ένταση πάνω από τα λόγια μου. Έπειτα στα υπόλοιπα κανάλια, τα τραγούδια που παρουσιάζω. Δηλαδή στο τέταρτο κανάλι το πρώτο κομμάτι στο πέμπτο κανάλι το δεύτερο κομμάτι κ.λπ. Αρχικά, θέλουμε να ακούσουμε το κομμάτι εισαγωγής και όπου κρίνουμε εμείς το χαμηλώνουμε ώστε να ακουστούν τα λόγια.

Εικόνα 83: Τοποθέτηση ηχητικών αρχείων στο πολυκάναλο

Πως γίνεται το χαμήλωμα έντασης στο συγκεκριμένο daw:

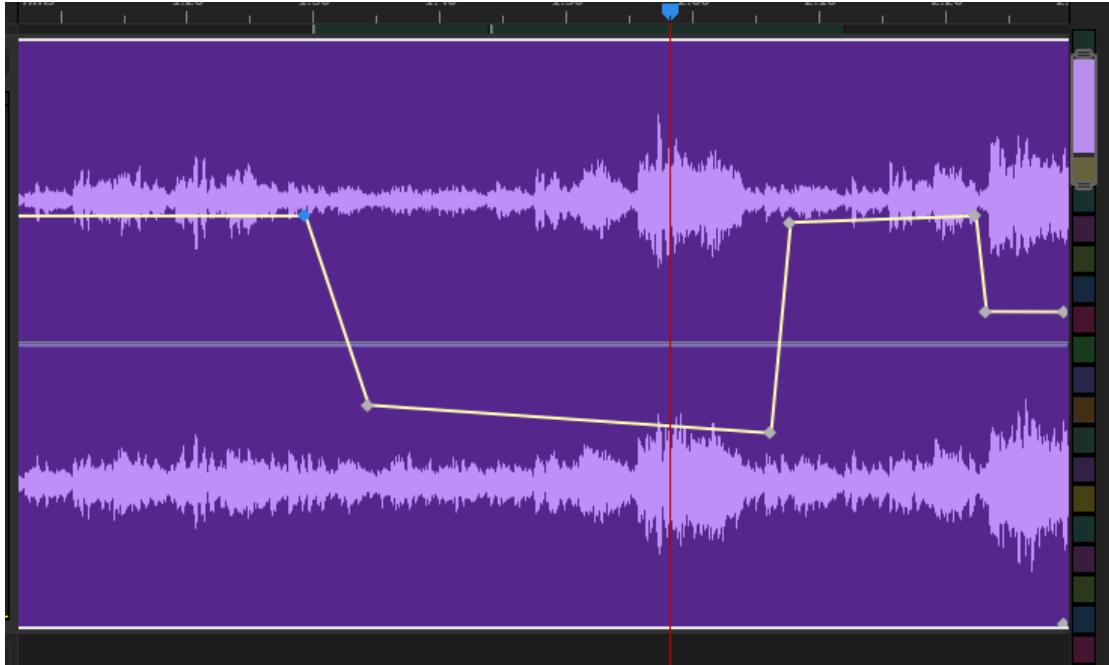
Fade out ή fade in (σταδιακή μείωση ή αύξηση ήχου): Ακουμπάμε το ποντίκι πάνω δεξιά (ή αριστερά) στο ηχητικό αρχείο που δείχνει το δίχρωμο τετραγωνάκι και σέρνουμε τον κέρσορα προς τα αριστερά (ή δεξιά) για μείωση (ή αύξηση) ήχου. (αυτή η διαδικασία γίνεται πάντα στο τέλος του ηχητικού αρχείου για σταδιακή μείωση του ήχου ή στην αρχή του, για σταδιακή αύξηση).

Εικόνα 84: Fade out

Σημείωση: Όπως είπαμε παραπάνω, για κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα παρουσιάζουμε δυο τραγούδια. Στα δυο τραγούδια που ακούγονται το ένα μετά το άλλο, χρησιμοποιώ fade out στο πρώτο και fade in στο δεύτερο για να ακουστεί η αλλαγή ομαλά.

Αυξομείωση έντασης σε όποιο σημείο του αρχείου θέλουμε: Σε κάθε ηχητικό αρχείο υπάρχει μια οριζόντια κίτρινη γραμμή. Πατάμε πάνω στη γραμμή με το ποντίκι, δημιουργούμε τελείες και έπειτα παίζουμε με την ένταση.

Εικόνα 85: Αυξομείωση έντασης

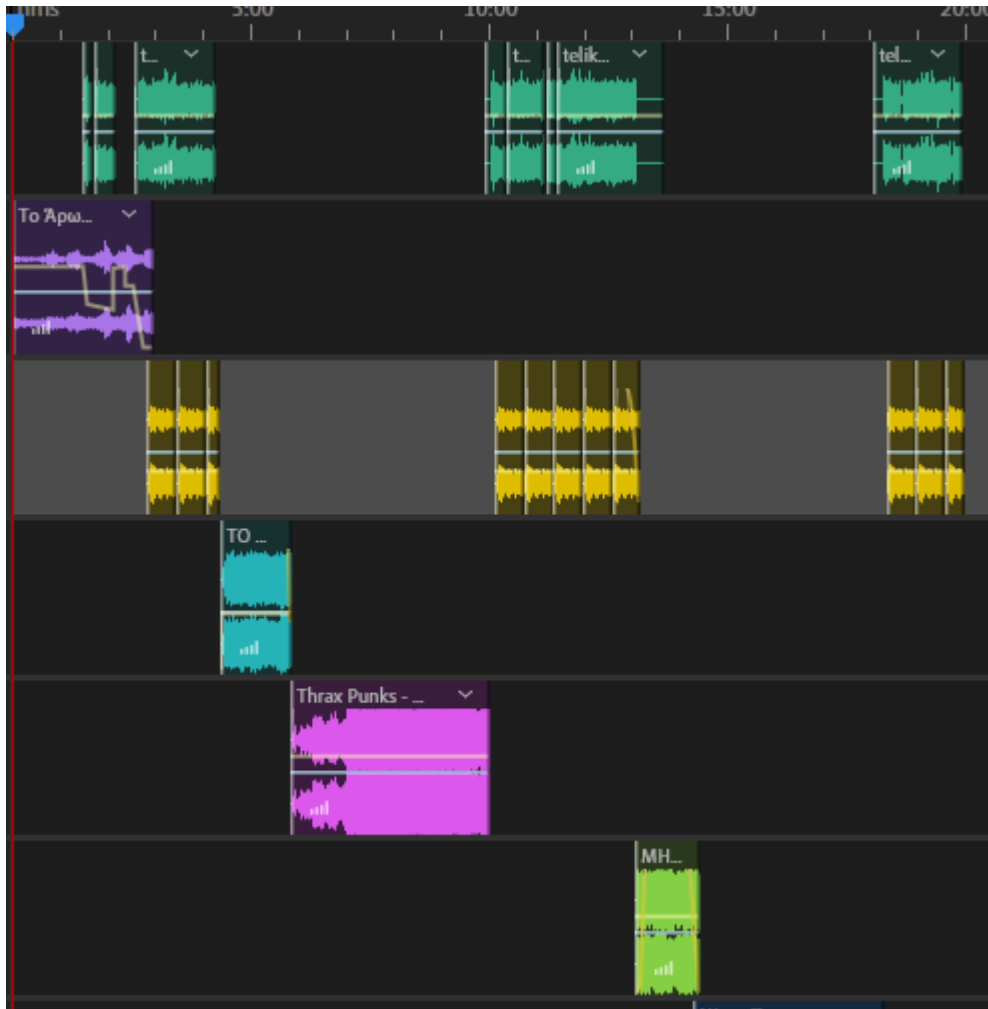
Με παρόμοιο τρόπο όλα αυτά γίνονται και σε άλλα daw.

Επίσης, το αρχείο με τα λόγια χρειάζεται να κοπεί στα μέρη όπου ακούγονται τα τραγούδια και να συνεχίσει μετά. Οπότε επιλέγουμε με το ποντίκι επάνω τη λεπίδα και μπορούμε να κόψουμε τώρα το αρχείο. Έπειτα πατάμε πάλι τον κέρσορα που βρίσκεται αριστερά από τη λεπίδα και μπορούμε τώρα να μετακινήσουμε το αρχείο που κόψαμε.

Για να ακούμε το τι έχουμε δημιουργήσει απλά πατάμε το play κάτω ή το space bar στο πληκτρολόγιο.

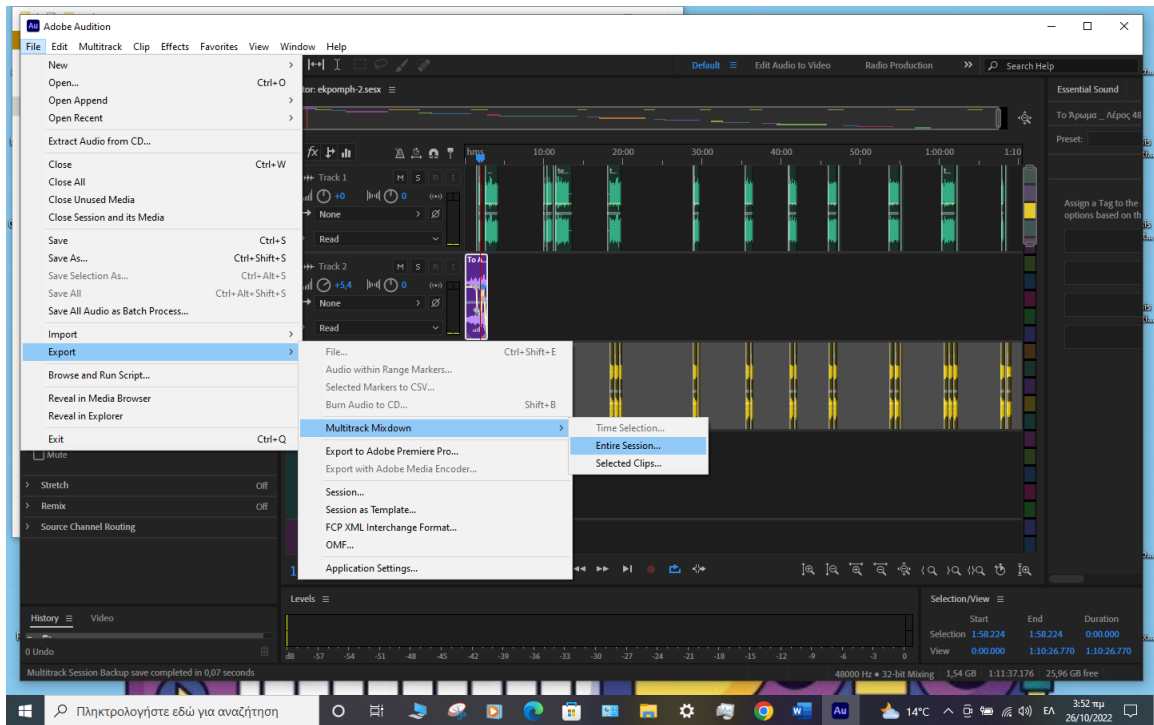
Έτσι μοιάζει το project:

Εικόνα 86: Τα πρώτα κανάλια του project

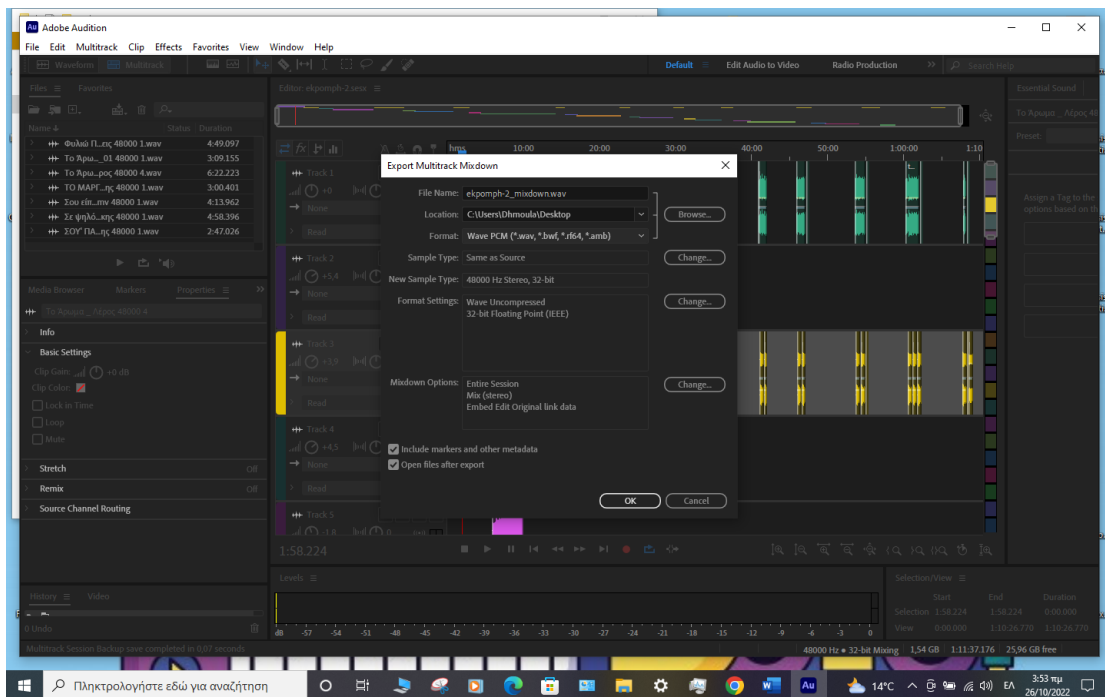
Άρα στην ουσία βάζουμε ομιλία - τραγούδι εισαγωγής - τραγούδι «χαλί» - τραγούδια, σε διαφορετικά κανάλια το καθένα και τα τοποθετούμε στον χώρο όπου θέλουμε. Τα κόβουμε αν χρειαστεί, παίζουμε με τις εντάσεις τους και τα fade in's & out's ώστε να δημιουργηθεί η εκπομπή όπως την θέλουμε.

Αφού το τελειώσουμε το μετατρέπουμε σε αρχείο ήχου: Export > Multitrack Mixdown > Entire selection

Εικόνα 87: Μετατροπή project σε αρχείο ήχου

Και αποθηκεύουμε (όπως πριν):

Εικόνα 88: Αποθήκευση αρχείου

Η εκπομπή είναι έτοιμη και βρίσκεται ως αρχείο ήχου .wav στο σημείο που την αποθηκεύσαμε.

8 Συμπεράσματα

Τα παραδοσιακά τραγούδια της χώρας μας, κρύβει το καθένα τη δικιά του ιστορία, αναφέρουν γεγονότα ιστορικά ή προσωπικά και το ύφος τους, τα θέματα τους, τα όργανά τους αλλάζουν από τόπο σε τόπο. Κάθε τόπος έχει επηρεαστεί διαφορετικά. Επίσης, υπάρχει μεγάλη ποικιλία όσο αναφορά τα μουσικά όργανα.

Γενικά, η μουσική αλλάζει πολύ με το πέρασμα των χρόνων και ειδικά η ελληνική έχει επηρεαστεί από ξένες μουσικές και έχει δημιουργήσει νέα είδη επηρεασμένα από άλλες χώρες. Λόγω αυτών, η παραδοσιακή παλιά μουσική της Ελλάδας δεν ακούγεται τόσο πολύ και ειδικότερα από τους νέους Έλληνες. Ωστόσο, υπάρχουν και αρκετές εξαιρέσεις τραγουδοποιών-τραγουδιστών (συμπεριλαμβανομένων και νέων παιδιών) οι οποίοι όχι μόνο ακούνε και μελετάνε την παράδοση αλλά την κρατούν και ζωντανή ερμηνεύοντας, εκτελώντας, πειραματίζοντας και μοιράζοντας παραδοσιακά τραγούδια.

Όσο αναφορά τη μετάδοσή της, αυτή κάποιες φορές γίνεται μέσω μουσικών CD που κάνουν δώρο μαζί με εφημερίδες και μέσω εκπομπών ραδιοφώνου. Στη σημερινή εποχή του ίντερνετ βέβαια, οι εφημερίδες και το ραδιόφωνο δεν είναι και τόσο δημοφιλή. Μέσω του ίντερνετ, μπορεί ο καθένας να ψάξει κάθε είδος μουσικής είτε νέο είτε παλιό οποιασδήποτε χώρας. Στις μέρες μας υπάρχουν πολλές διασκευές, όπως είπαμε, παραδοσιακών κομματιών που γίνονται γνωστά μέσω του ίντερνετ και του ραδιοφώνου. Με αυτόν τον τρόπο λοιπόν, η μουσική αυτή μένει ζωντανή.

Σχετικά με τη διαδικασία της συγγραφής της εργασίας, η αναζήτηση του υλικού που περιλάμβανε και την επίσκεψη σε τοπική βιβλιοθήκη ήταν αρκετά δύσκολη διότι εκεί δεν βρέθηκε κάτι σχετικό. Έτσι, σχεδόν όλες οι πηγές προέρχονται από ιστοσελίδες και παλαιότερες πτυχιακές, κάνοντας και έλεγχο της αξιοπιστίας τους, με εξαίρεση κάποια βιβλία που είχα στην κατοχή μου. Το υλικό ήταν περιορισμένο, ίσως γιατί δεν έχουν γραφτεί πολλά βιβλία για το θέμα αυτό, καθώς και κάποιες πηγές είχαν ελλιπή στοιχεία. Παρόλα αυτά, επέμενα στο θέμα αυτό αφιερώνοντας πολλές ώρες στην εύρεση βιβλιογραφίας γιατί ήταν κάτι που με ενδιέφερε να μάθω και εγώ και που οι περισσότεροι δεν γνωρίζουν πολλές πληροφορίες, διότι δεν το έχουν διδαχτεί. Πιστεύω ότι στη συγκεκριμένη εργασία, έχουν γραφτεί αρκετές πληροφορίες για το θέμα αυτό της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής και λόγω της οργάνωσής της, είναι εύκολο και ευχάριστο για κάποιον που ενδιαφέρεται να την διαβάσει.

Επίσης, ο αναγνώστης έχει πρόσβαση και στο podcast που έχει δημιουργηθεί και μπορεί να ακούσει ένα μέρος δημοτικών τραγουδιών καθώς και ιστορικές πληροφορίες, τα οποία έχουν αναφερθεί στο κείμενο. Ακόμα, θα ακούσει και διασκευές από τα κομμάτια αυτά. Κατά συνέπεια, θα αντιληφθεί και την εξέλιξη της μουσικής στη σημερινή εποχή με στοιχεία παραδοσιακά ωστόσο. Επιπλέον για κάποιον που ενδιαφέρεται για το τεχνικό κομμάτι της εκπομπής, το πώς δημιουργήθηκε δηλαδή, μπορεί να διαβάσει το 7^ο κεφάλαιο.

Τέλος, η εργασία θα μπορούσε να βελτιωθεί βρίσκοντας πληροφορίες και αναφέροντας παραπάνω τοπικούς χορούς, τοποθετώντας εικόνες με τις τοπικές στολές κάθε μέρους της Ελλάδας, βιντεοσκοπώντας άτομα (σχολές χορού) για το πώς

χορεύονται οι χοροί και δημιουργώντας βοηθητικό βιντεάκι για το πώς ακριβώς χειριζόμαστε ένα πρόγραμμα επεξεργασίας ήχου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία:

Goudas, Panagiota Silvia. *Ο θρήνος στο δημοτικό τραγούδι*. Lund University. 2009. Ανακτήθηκε από: <http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/1423055> [πρόσβαση: 1/7/21]

Αβραμίδης, Δημήτριος. *Περί Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής: μελέτη στο υλικό διδασκαλίας της Ελληνικής παραδοσιακής δημοτικής μουσικής*. Θεσσαλονίκη: Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Μουσικές Τέχνες, 2017. Ανακτήθηκε από: <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/20190> [πρόσβαση: 30/6/21]

Αγαλιανού, Ολυμπία. *Η Συμβολή του ρυθμού στην απόδοση των κινητικών δεξιοτήτων*. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Επιστημών της Αγωγής, Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία. Ε.Γ.Ο. 2018. Ανακτήθηκε από: <https://www.ego-gymnastics.gr/wp-content/uploads/2018/09/Symvoli-Rythmou.pdf> [πρόσβαση: 5/7/21]

Αμοιράδου, Αντιγόνη. *Μέσα από τον παραδοσιακό χορό μαθαίνω τον τόπο μου και την υπόλοιπη Ελλάδα: μια πιλοτική παρέμβαση*. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, 2019. Ανακτήθηκε από: <http://dspace.uowm.gr/xmlui/handle/123456789/1298> [πρόσβαση: 20/9/21]

Ανωγειανάκης, Φοίβος. *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*. Β' έκδοση. Αθήνα: Εκδοτικός οίκος "Μέλισσα", 1991. Ανακτήθηκε από: http://www.ipet.gr/momi/models/ntefi_info.html [πρόσβαση: 20/7/21]

Αρχιτεκτονίδης, Βασίλης. *Θεωρία βασικών γνώσεων της μουσικής μέχρι την αρμονία*. Αθήνα: Μουσικός εκδοτικός οίκος Κ. Παπαρηγορίου - Χ. Νάκας, 1987

Βαλασιάδη, Βεατρίκη. *Ανθρωπολογία του χορού. Η περίπτωση της έμφυλης διαφοροποίησης στο χώρο των ελληνικών παραδοσιακών χορών*. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγική σχολή Φλώρινας Τμήμα Νηπιαγωγών, 2019 Ανακτήθηκε από: <https://dspace.uowm.gr/xmlui/handle/123456789/1477> [πρόσβαση: 20/9/21]

Βελδέκη, Γεωργία Δ. *Ανάλυση τουριστικής κίνησης Πελοποννήσου*. Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων. 2009. Ανακτήθηκε από: <https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/handle/unipi/3360> [πρόσβαση: 20/12/21]

Γιανκάκη, Νικολέτα. *Ο φόρος και οι λατρευτικές τελετές στην Αρχαία Ελλάδα*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, 2016. Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/283645/files/Πτυχιακή%2C%20Γιανκάκη%2C%20Νικ..pdf> [πρόσβαση: 20/6/21]

Γκίντα, Λεϊλε. *Αξιολόγηση παραδοσιακών χορών και τραγουδιών από την Θράκη*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, Σχολή Θετικών Επιστημών, Τμήμα Πληροφορικής, 2013. Ανακτήθηκε από: http://ikee.lib.auth.gr/record/270951/files/Γκίντα%20Λεϊλέ_1790.pdf [πρόσβαση: 1/9/21]

Γκιντίκα, Ελευθερία. *Το ακορντεόν: κατασκευή, τύποι, εξέλιξη και τεχνική*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Καλών Τεχνών, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, 2006. Ανακτήθηκε από: https://sophia.mus.auth.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/1517/AEM_788.pdf?sequence=4 [πρόσβαση: 15/7/21]

Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική, ΙΕΜΑ - Κέντρο Μουσικής Πληροφόρησης. Ανακτήθηκε από: http://www.musicportal.gr/greek_traditional_music/?lang=el [πρόσβαση: 22/6/21]

Ζάλιος, Χ., *Οι χοροί και τα τραγούδια του μακεδονικού γάμου στα χωριά της Νάουσας στις αρχές του 20ου αιώνα*. ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ 86, 2006. Ανακτήθηκε από: <http://medusa.libver.gr/jspui/bitstream/123456789/4287/6/Oi%20choroi%20kai%20ta%20tragoudia%20tou%20makedonikou%20gamou.pdf> [πρόσβαση: 20/9/21]

Ζώη, Σπυριδούλα-Σοφία. *Το κανονάκι και η παραδοσιακή μουσική ως αντικείμενα διδασκαλίας: άτυπες μορφές μάθησης σε τυπικά πλαίσια*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Σχολή Επιστημών Αγωγής Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, 2019. Ανακτήθηκε από: <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/bitstream/123456789/29709/1/M.E.%20ΖΩΗ%20ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ-ΣΟΦΙΑ%202019.pdf> [πρόσβαση: 30/6/21]

Η Πορεία της παραδοσιακής μουσικής στην Ελλάδα: Παραδοσιακοί Εθνικοί Χοροί. Ανακτήθηκε από: http://users.uoa.gr/~nektar/arts/tradition/traditional_music.htm#%CF%81%CE%AF%CE%B6%CE%B5%CF%82 η πορε

Καλλέργη, Ιωάννα. *Η συναρμογή στίχου και μελωδίας στη φόρμα του Κρητικού Συρτού. Η περίπτωση του Πρώτου Συρτού*. 2022. Ανακτήθηκε από: <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/26569> [πρόσβαση: 24/3/22]

Καλογερόπουλος, Κ. *Ο χορός στην αρχαία Ελλάδα*. 2011. Ανακτήθηκε από: <https://archive.gr/?p=752> [πρόσβαση: 20/6/21]

Κάμπας, Λευτέρης. Τραγούδια και χοροί της Αργιθέας. Πετρίλο (Καρδίτσα), 2018. Ανακτήθηκε από: http://petrilia.blogspot.com/2019/05/blog-post_18.html [πρόσβαση: 8/12/21]

Κανελλάτου, Παρασκευή. Παραδοσιακό & Λαϊκό Τραγούδιμα. (Κυκλάδες, Κύθνος) Ανακτήθηκε από: <https://kanellatou.gr/el/paradosiako/cyclades/kytnos-thermia/ston-agio-konstantino.html> [πρόσβαση: 22/3/22]

Κανελλάτου, Παρασκευή. Παραδοσιακό & Λαϊκό Τραγούδιμα. (Κυκλάδες, Νάξος) Ανακτήθηκε από: <https://kanellatou.gr/el/paradosiako/cyclades/naksos.html> [πρόσβαση: 22/3/22]

Κανελλάτου, Παρασκευή. Παραδοσιακό & Λαϊκό Τραγούδιμα. (Στερεά Ελλάδα, Αττική) Ανακτήθηκε από: <https://kanellatou.gr/el/paradosiako/sterea-ellada/attica.html> [πρόσβαση: 15/12/21]

Καραβοκύρου, Ευδοξία. *Η χρήση του ρυθμού στην βελτίωση της κινητικότητας σε ασθενείς με νευρολογικές παθήσεις*. Αίγιο: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, Σχολή Επαγγελματιών Υγείας & Πρόνοιας, Τμήμα Φυσικοθεραπείας, 2019. Ανακτήθηκε από: <http://repository.library.teimes.gr/xmlui/handle/123456789/7574> [πρόσβαση: 5/7/21]

Καρακατσιάνης, Αθανάσιος. *Το Ακορντεόν στη Θράκη από το 1945 μέχρι και σήμερα: Τεχνικές και Ρεπερτόριο*. ΤΕΙ Ηπείρου, Ανώτατη Σχολή Μουσικής Τεχνολογίας, Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://apothetirio.lib.uoi.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/4657/%20.pdf?sequence=1> [πρόσβαση: 15/7/21]

Καριώτης, Νίκος. *Τρομπόνι. Προέλευση ονομασία - ιστορική τοποθέτηση*. Ανακτήθηκε από: <https://docplayer.gr/176210315-Tromponi-proeleyisi-onomasia-istoriki-topothetisi.html> [πρόσβαση: 13/7/21]

Κονδύλη, Γεωργία. *Μουσική Ακουστική Οργανολογία (Άσκηση): Συμπληρωματικές Σημειώσεις*. Ρέθυμνο: ΑΤΕΙ Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής, 2012

Κοσμίδου, Ευδοξία. Πατσιαούρας, Αστέριος. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό Διερεύνηση των Κινήτρων Συμμετοχής Εφήβων σε Ομάδες Παραδοσιακών Χορών. Τόμος 3*, 2005. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/26423781_EXAMINATION_OF_PARTICIPATION_MOTIVES_IN_FOLK_DANCE_GROUPS [πρόσβαση: 1/7/21]

Κυριαζόπουλος, Χρίστος. *Η Θράκη κατά τους 10^ο – 12^ο αιώνες. Συμβολή στη μελέτη της πολιτικής, διοικητικής και εκκλησιαστικής της εξέλιξης*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, 1997. Ανακτήθηκε από: <http://hdl.handle.net/10442/hedi/10577> [πρόσβαση: 1/9/21]

Κυριακόπουλος, Χρίστος. Μάρκος, Κωνσταντίνος. *Δημόδης Μουσική*. Ανακτήθηκε από: http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/christos/article_greek_traditional_music.htm [πρόσβαση: 30/6/21]

Λένης, Ηλίας. *Η ρυθμική συγκρότηση της μουσικής της Ηπείρου*. Άρτα: Α.Τ.Ε.Ι. Ηπείρου: Σχολή Μουσικής Τεχνολογίας: Τμήμα Λαϊκής & Παραδοσιακής Μουσικής, 2009. Ανακτήθηκε από: <https://apothetirio.lib.uoi.gr/xmlui/handle/123456789/463> [πρόσβαση: 15/11/21]

Λυκεσάς, Γεώργιος. *Οι Παράγοντες που Επέδρασαν στον Διαχρονικό Μετασχηματισμό των Εκδοχών της Μουσικοχορευτικής Παράδοσης του Ικαριώτικου Χορού*. Νο. ΙΚΕΕCONF-2019-436. Νότιος Άνεμος-Βασίλης Καρναβάς, 2018. Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/307853> [πρόσβαση: 21/3/22]

Λυμπέρης, Ιωάννης. *Μουσικολογραφικές και Εθνομουσικολογικές προσεγγίσεις των Ελληνικών Δημοτικών Τραγουδιών. Θεωρίες, μέθοδοι και καταγραφές*. Αθήνα: Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλολογίας, 2014. Ανακτήθηκε από: <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/file/lib/default/data/2858077/theFile> [πρόσβαση: 1/7/21]

Μαυρίδου, Ελευθερία. *Ο ρυθμός ως αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής και η αντίληψη του μουσικού ρυθμού από τον άνθρωπο*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Σχολή Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, 2020. Ανακτήθηκε από: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/24043/1/MauridouEleutheriaPe2020.pdf> [πρόσβαση: 6/7/21]

Μιραγέζη Μ.Δ., «Εισαγωγή στο δημοτικό τραγούδι», *Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος στην Ελλάδα ΙΙ: Οι Νεότεροι Χρόνοι*. Τόμος Γ, Πάτρα, 2002.

Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων. Ανακτήθηκε από: http://history-pages.blogspot.com/2012/04/blog-post_14.html [πρόσβαση: 10/7/21]

Μουσική (ΣΤ' Δημοτικού) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο). Ανακτήθηκε από: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2274/Mousiki_ST-Dimotikou_html-empl/index19.html [πρόσβαση: 15/11/21]

Μπακλατζής, Πρόδρομος. *Θράκη – Η Μουσική των Μάρηδων*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, 2009.

Ανακτήθηκε από: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/13624/2/MpaklatzisPE2009.pdf> [πρόσβαση: 1/9/21]

Μπέρτι-Παπαδημητρίου, Σοφία. *Οι Χοροί της Θράκης (Διαχρονική - Συγκριτική Προσέγγιση)*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Φυσικής Αγωγής και Επιστημών Αθλητισμού, Τομέας Ανθρωπιστικών Σπουδών – Ειδικότητα στους Ελληνικούς Παραδοσιακούς Χορούς, 2013. Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/133176> [πρόσβαση: 1/9/21]

Ξένος, Αναστάσιος. *Χωρική μοντελοποίηση της κατανομής του πληθυσμού της πέρδικας (aletoris graeca) στη Στερεά Ελλάδα*. Αθήνα: Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Αξιοποίησης Φυσικών Πόρων και Γεωργικής Μηχανικής, 2015. Ανακτήθηκε από: <http://dspace.aua.gr/xmlui/handle/10329/6087> [πρόσβαση: 15/12/21]

Οικονόμου, Κωνσταντίνος. *Ο Ορφέας*. Εφημερίδα «Ελευθερία», 2015. Ανακτήθηκε από: <https://www.eleftheria.gr/m/απόψεις/item/7683.html> [πρόσβαση: 1/9/21]

Παπαγεωργίου, Σοφία. *Νέοι που ασχολούνται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: μερικά συμπεράσματα για τη σχέση τους με αυτή*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, 2008. Ανακτήθηκε από: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/10943/1/PapagewgriouPE.pdf> [πρόσβαση: 22/6/21]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Εισαγωγή*. 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/index.htm> [πρόσβαση: 20/6/21]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Ήπειρος – Γενικά*. 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/epiros/index.htm> [πρόσβαση: 15/11/21]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Ήπειρος - Ζαγορίσιος*, 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/epiros/zogoris.htm> [πρόσβαση: 15/11/21]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Ήπειρος - Συρτός στα δυο (Πωγωνίσιος)*. 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/epiros/syrτος2.htm> [πρόσβαση: 15/11/21]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Θεσσαλία – Γενικά*. 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/thesalia/index.htm> [πρόσβαση: 8/12/21]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Κρήτη – Γενικά*. 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/crete/index.htm> [πρόσβαση: 5/2/22]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Κρήτη – Σούστα*. 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/crete/sous-cre.htm> [πρόσβαση: 5/2/22]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Μακεδονία – Γενικά*. 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/macedon/index.htm> [πρόσβαση: 20/9/21]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Αιγαίο Πέλαγος – Γενικά*, 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/aegean/index.htm> [πρόσβαση 21/3/22]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Νησιά Ιονίου – Γενικά*. 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/ionio/index.htm> [πρόσβαση: 15/2/22]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Πελοπόννησος – Αραχωβίτικος*, 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/pelopon/3arahovit.htm> [πρόσβαση: 20/12/21]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Πελοπόννησος – Μανιάτικος*, 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/pelopon/4maniatik.htm> [πρόσβαση: 20/12/21]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Πελοπόννησος – Τσακόνικος*, 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/pelopon/2tsakon.htm> [πρόσβαση: 20/12/21]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Στερεά Ελλάδα/Ρούμελη – Γενικά*. 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/sterea/index.htm> [πρόσβαση: 15/12/21]

Παρούτσας, Δ., Κ., *Οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί κατά περιοχές: Στερεά Ελλάδα/Ρούμελη – Χατζηχρήστος*, 2002. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/dances/sterea/5xatzixr.htm> [πρόσβαση: 15/12/21]

Ρεβίνθη, Φεβρωνία. *Το ελληνικό δημοτικό τραγούδι*. Κέντρο παραδοσιακών μουσικών εκδόσεων. Ανακτήθηκε από: <http://www.music-art.gr/content/view/16/34/lang,el/> [πρόσβαση: 6/7/21]

Σιώρας Γιώργος, Νακάκη Δήμητρα. *Η θεωρία της μουσικής και εφαρμογές της. Α' θεωρία*. Φίλιππος Νάκας, 1992.

Σκληρός, Ισίδωρος. *Ιστορία Χορού Ι: Ο Χορός στην Αρχαία Ελλάδα και οι Ηδυπαθείς Χοροί*. Ανακτήθηκε από: <http://www.mariam-prokou.com/el/istoria-xorou-1.html> [πρόσβαση: 20/6/21]

Στάμου, Λ., *Plato and Aristotle on Music and Music Education: Lessons from Ancient Greece*. University of Macedonia, Greece, 2002. Ανακτήθηκε από: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/025576140203900102> [πρόσβαση: 20/6/21]

Στρόφαλης, Μάριος. *Ελληνική Μουσική*. Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΑΕΚΕ) Ανακτήθηκε από: <http://hdl.handle.net/10795/1014> [πρόσβαση: 10/7/21]

Σχινάς, Γεώργιος-Περικλής. *Η τσαμπούνα του Αιγαίου: Οργανολογία, Ρεπερτόριο και σύγχρονη αναβίωση*. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, 2015. Ανακτήθηκε από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/37254> [πρόσβαση: 10/7/21]

Ταμβάκης, Κωνσταντίνος. *Βασική Θεωρία της Μουσικής*. Καστοριά, 2000. Ανακτήθηκε από: <http://users.sch.gr/tamvakis/Theory.pdf> [πρόσβαση: 6/7/21]

ΤΕΙ Ηπείρου-Τμήμα λαϊκής και παραδοσιακής μουσικής. *Έκθεση λαϊκών μουσικών οργάνων*. Άρτα, 2010. Ανακτήθηκε από: <http://tlpm.teiep.gr/el/activities-list-menu/exhibitions/154-exhibition-2010.html> [πρόσβαση: 23/7/21]

Τριανταφυλλίδης, Χάρης. *Μελέτη του τρόπου που επιδρά το καπάκι στον ήχο ενός εγχόρδου μουσικού οργάνου: το ούτι*. Αθήνα: Τ. Ε. Ι Ηπείρου, Σχολή Μουσικής Τεχνολογίας, Τμήμα Λαϊκής και παραδοσιακής μουσικής, 2005. Ανακτήθηκε από: <https://apothetirio.lib.uoi.gr/xmlui/handle/123456789/11432> [πρόσβαση: 8/7/21]

Τσαφταρίδης, Νικόλας. *Πολιτισμός και Ελεύθερος χρόνος: Ακούγοντας μουσική*. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Ανακτήθηκε από: <http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3923/1164.pdf> [πρόσβαση: 20/6/21]

Τσιαμήτρος, Γιάννης. *Ο παραδοσιακός χορός στην Ελλάδα*. 2012. Ανακτήθηκε από: <http://zalioparadosi.blogspot.com/2012/02/blog-post.html> [πρόσβαση: 20/6/21]

Τσιχουρίδης, Τσαμπίκος – Αναστάσιος. *Μουσικά Όργανα, Μουσικές Παραδόσεις και η Γεωγραφική τους κατανομή στον Ελλαδικό Χώρο*. Αλεξανδρούπολη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Σχολή Επιστημών Αγωγής Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, 2020. Ανακτήθηκε από: https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11220/1/TsichouridisT.A_2020.pdf [πρόσβαση: 1/7/21]

Φεγγούλης, Σεραφείμ. *Η Ρυθμική Συγκρότηση της Μουσικής της Θράκης*. Άρτα: Α.Τ.Ε.Ι. Ηπείρου Σχολή Μουσικής Τεχνολογίας Τμήμα Λαϊκής & Παραδοσιακής Μουσικής, 2011. Ανακτήθηκε από: <http://apothetirio.teiep.gr/xmlui/handle/123456789/494> [πρόσβαση: 1/9/21]

Φυσική αγωγή (Γ και Δ Δημοτικού) - Βιβλίο Μαθητή (εμπλουτισμένο). *Ζυγίες και Κομπανίες*. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Ανακτήθηκε από: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2264/Fysiki-Agogi_G-D-Dimotikou_html-empl/index.html [πρόσβαση: 23/7/21]

Φυσική Αγωγή (Ε και ΣΤ Δημοτικού) - Βιβλίο Μαθητή (εμπλουτισμένο), Κεφάλαιο 7: Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί, Πολιτισμικές κοινότητες και παραδοσιακοί χοροί. Ανακτήθηκε από: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2184/Fysiki-Agogi_E-ST-Dimotikou_html-empl/index7.html [πρόσβαση: 1/7/21]

Ξένη Βιβλιογραφία:

Bundrick, Sheramy D., *Music and Image in Classical Athens*. University of South Florida, St. Petersburg, Cambridge University Press, 2005. Ανακτήθηκε από: <https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=KgSuo-A3cO8C&oi=fnd&pg=PR9&dq=%CE%BC%CE%BF%CF%8D%CF%83%CE%B5%CF%82+%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AE&ots=vs-rCfKtRs&sig=MaUqlqImCgkJHMWxvkzjKIAj-0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false> [πρόσβαση: 20/6/21]

Harrison, J.E., *Τελετουργικά Δρώμενα στην Αρχαία Ελληνική Θρησκεία*. Αθήνα, 1997.

Henshall, Marc, *What is a phantom power & why do I need it?* Ανακτήθηκε από: <<https://www.shure.com/en-US/performance-production/louder/what-is-phantom-power-why-do-i-need-it>> [πρόσβαση: 28/9/22]

Hicks, Mason. *Audio Compression Basics*. Ανακτήθηκε από: <<https://www.uaudio.com/blog/audio-compression-basics/>> [πρόσβαση 10/10/22]

Middleton, Richard. *Studying Popular Music*. Philadelphia, Open University Press, 1990

Nordquist, G. *The Salpinx in Greek Cult*. Scripta Instituti Donneriani Aboensis, 1996
Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.30674/scripta.67232>> [πρόσβαση: 13/7/21]

Βιβλιογραφία Όρων:

“Dance”, Oxford lexico. Ανακτήθηκε από: <<https://www.lexico.com/definition/dance>> [πρόσβαση: 20/6/21]

“Fine Arts”, Encyclopaedia Britannica, 11th Edition, 2011. Ανακτήθηκε από: <<https://www.gutenberg.org/files/35561/35561-h/35561-h.htm#ar209>> [πρόσβαση: 20/6/21]

“Folk music”, Encyclopaedia Britannica. Ανακτήθηκε από: <<https://www.britannica.com/art/folk-music/General-characteristics-of-folk-music>> [πρόσβαση: 22/6/21]

“Harmony”, Encyclopedia. Ανακτήθηκε από: <<https://www.encyclopedia.com/literature-and-arts/performing-arts/music-theory-forms-and-instruments/harmony>> [πρόσβαση: 20/6/21]

“Music”, Oxford lexico. Ανακτήθηκε από: <<https://www.lexico.com/definition/music>> [πρόσβαση: 20/6/21]

“Song”, Oxford lexico. Ανακτήθηκε από: <<https://www.lexico.com/definition/song>> [πρόσβαση: 20/6/21]

«Βυζαντινή Μουσική», The Columbia Electronic Encyclopedia, 6th ed. 2007

«δήμος», Πύλη για την ελληνική γλώσσα: Βασικό λεξικό της αρχαίας ελληνικής. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/search.html?lq=δήμος&dq= [πρόσβαση: 30/6/21]

«Δημοτική Μουσική», ΙΕΜΑ - Κέντρο Μουσικής Πληροφόρησης. Ανακτήθηκε από: <https://www.musicportal.gr/data/dimotikimousiki/dimotiki-mousiki/index.php> [πρόσβαση: 30/6/21]

«δημοτικός -ή -ό», Πύλη για την ελληνική γλώσσα: Λεξικό της κοινής νεοελληνικής. Ανακτήθηκε από: [https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq="δημοτικός+-ή+-ό"&dq=](https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=) [πρόσβαση: 30/6/21]

«Ιστορία της Βυζαντινής Μουσικής», ΙΕΜΑ - Κέντρο Μουσικής Πληροφόρησης. Ανακτήθηκε από: https://www.musicportal.gr/byzantine_music_history/?lang=el [πρόσβαση: 30/6/21]

«παράδοση», Πύλη για την ελληνική γλώσσα: Λεξικό της κοινής νεοελληνικής. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?q=παράδοση&dq= [πρόσβαση: 22/6/21]

«πολυφωνία», Πύλη για την ελληνική γλώσσα: Λεξικό της κοινής νεοελληνικής. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?q=πολυφωνία&dq= [πρόσβαση: 15/11/21]

«σουραύλι», Academic Dictionaries and Encyclopedias. Ανακτήθηκε από: <https://greek.greek.en-academic.com/157514/σουραύλι> [πρόσβαση: 9/7/21]

«σουραύλι», Πύλη για την ελληνική γλώσσα: Λεξικό της κοινής νεοελληνικής. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?q=σουραύλι&dq= [πρόσβαση: 9/7/21]

«Τσουράπια», Πανδέκτης-Ο κόσμος του ελληνικού χορού. Ανακτήθηκε από: https://www.dance-pandect.gr/pds_cosmos/main_page_gr.php?mode=sel_01 [πρόσβαση: 20/9/21]